

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Mgr. Radka Vacová
Vyživovací povinnost k dětem
Disertační práce

Olomouc 2019

„Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Vyživovací povinnost k dětem vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 24. 3. 2019

Mgr. Radka Vacová

Na tomto místě bych ráda poděkovala mojí školitelce paní prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. a JUDr. Ondřeji Šmídovi, Ph.D., za cenné rady i odbornou pomoc po dobu mého studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
Vyživovací povinnost k dětem jako předmět vědeckého výzkumu	6
Cíle, pracovní hypotézy a metodika práce	7
Systematika a obsah práce	10
Zhodnocení dosavadního zpracování tématu, charakteristika a zhodnocení použitých zdrojů, zhodnocení výsledku pro vědní obor nebo praxi	12
1. Vyživovací povinnost k dětem	14
1.1 Historický exkurz	14
1.2 Zákonná úprava vyživovací povinnosti k dětem a ústavněprávní aspekty	19
1.3 Vyživovací povinnost k nezletilým dětem a k dětem zletilým	23
2. Pojem Výživné	26
3. Osoby povinné k vyživovací povinnosti	29
3.1 Osoby povinné k vyživovací povinnosti – rodiče	29
3.2 Osoby povinné k vyživovací povinnosti - sourozenci	31
3.3 Osoby povinné k vyživovací povinnosti – ostatní příbuzní	35
4. Vznik vyživovací povinnosti	38
5. Zánik vyživovací povinnosti	41
5.1 Schopnost dítěte samostatně se živit	42
5.2 Dobré mravy	47
5.3 Další způsoby zániku	47
6. Rozsah výživného	51
6.1 Plnění nad rámec vyživovací povinnosti	53
6.2 Osobní péče o dítě	56
6.3 Kritérium zásadně shodné životní úrovně	59
6.4 Odůvodněné potřeby	63
6.5 Majetkové poměry dítěte	67
6.6 Schopnosti, možnosti, majetkové poměry rodiče	68
6.6.1 Schopnosti a možnosti	68
6.6.2 Majetkové poměry rodiče	75
6.7 Metody určení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dítěti	81
7. Vliv rodičovské odpovědnosti na vyživovací povinnost	84
7.1 Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/15	84
7.2 K maximální hranici výše výživného	86
7.3 Aplikace maximální hranice dle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/15, na výživné pro zletilé dítě	88

8.	Způsoby placení výživného	90
8.1	Splatnost výživného.....	90
8.2	Jednorázová úhrada výživného pro dítě	95
9.	Úročení výživného.....	99
10.	Náhradní výživné.....	107
10.1	Náhradní výživné v historii právního řádu ČR.....	107
10.2	Pokusy o obnovu institutu	109
10.3	K pojmu náhradní výživné	114
10.4	Úprava náhradního výživného <i>de lege ferenda</i> a v sousedních zemích.....	114
	Závěr.....	119
	Seznam použité literatury	126
	Monografie	126
	Komentáře:	127
	Časopisy:	129
	Právní předpisy	133
	Judikatura	133
	Internetové zdroje.....	135
	Ostatní.....	138
	Shrnutí	139
	Resume	140
	Klíčová slova Key words	141

Seznam použitých zkratek

AZ – zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření

DŘ – zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OZO – zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ObčZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

LZPS – usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23, Listina základních práv a svobod

UVG – rakouský zákon č. 451/1985 BGBl., über die Gewährung von Vorschüssen auf den Unterhalt von Kindern - Unterhaltsvorschussgesetz, ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o právech dítěte – Úmluva o právech dítěte vyhlášena sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí ČSFR č. 104/1991 Sb.

ZVD – zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření

ZOB – zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

ZOPVD – poslký zákon Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

ZPR - zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném,

ZNáhrVýž – zákon č. 201/2008 Z.z., o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z

Úvod

„Bude-li nutno, aby mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rozhodlo spornou věc právo, je to již neštěstí, ne-li úplné ztroskotání. Může-li něco dokázati, jak daleko jsme od mravní dokonalosti, je to jistě skutečnost, že se právo musí zabývatí otázkami rodinného života.“¹

Vyživovací povinnost k dětem jako předmět vědeckého výzkumu

Rodina je i v dnešní době stěží nahraditelnou společenskou jednotkou. Kromě sociálně výchovné funkce, emocionální, biologicko-reprodukční funkce se mezi její hlavní úlohy řadí funkce ekonomická.² Pokud se rodina rozpadne, jsou tu mimo jiné ekonomické následky, které je zapotřebí vyřešit. Situace neúplné rodiny je zpravidla ekonomicky horší než v rodině úplné nebo dobře fungující. Z důvodů řádného zajištění potřeb dítěte je to právě institut vyživovací povinnosti, na základě něž mají být zajištěny dítěti stejné podmínky z hlediska hmotného zabezpečení, které by mělo v dobře fungující rodině.

O aktuálnosti tohoto tématu nelze mít pochyb – vždyť neplacení výživného je jedním z nejčastěji páchaných trestných činů.³ Dle dostupných informací za posledních šedesát let v České republice klesá počet uzavřených sňatků a stoupá počet rozvodů,⁴ přičemž tyto demografické změny mají za následek více soudních rozhodnutí stanovujících vyživovací povinnost k nezletilým dětem. Rodiče, jako osoby povinné z výživného vůči dítěti, pak svou vyživovací povinnost často neplní, ať už z vlastní nedbalosti, anebo protože nemají dostatek finančních prostředků.⁵ Vzniká tak nežádoucí stav, který může dostat druhého z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do péče a musí všechny jeho náklady nést sám, do velmi tíživé životní situace. Práva a povinnosti rodičů jsou tímto velice nevyrovnaná, a je na místě zdůraznit, že tento stav může především poškodit zdravý rozvoj dítěte a není v souladu s jeho zájmy. Naopak právní úprava opomíjí dynamičnost společnosti v tomto směru a zůstává

¹ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo Československé*. Praha: Československý kompas, 1946, s. 8.

² ŠEVROVÁ, Lucie. *Funkce rodiny* [online]. RodinaDnes.cz, 16. listopadu 2011 [cit. 17. březen 2014]. Dostupné na: <<http://www.rodinadnes.cz/2011/11/funkce-rodiny.html>>.

³ Český statistický úřad. *Odsouzené osoby za vybrané trestné činy* [online]. czso.cz, 13. května 2017 [cit. 13. května 2017]. dostupné na: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&udIdent=&zo=N&pvo=KRI03&pvoch=&vyhltext=&verze=1&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&pvokc=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=31008&z=T>.

⁴ Český statistický úřad. *Sňatky a rozvody 1950-2014* [online]. czso.cz, 24. června 2015 [cit. 29. září 2016]. dostupné na: https://www.czso.cz/csu/czso/snatky_a_rozvody_1950_2014.

⁵ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 8.

rigidní, bez jakýchkoli podstatných změn, i přes zcela nově kodifikovanou soukromoprávní úpravu.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem zcela jistě prošla dlouhým vývojem od překonaných názorů, že otec by měl být finančně zodpovědný jen za děti narozené z plánovaného těhotenství⁶ nebo činění rozdílu mezi dětmi manželskými a nemanželskými, až k úpravě *de lege lata*, která dnes poskytuje ochranu nezletilých i zletilých dětí bez ohledu na skutečnost, zda jsou narozeny v manželství či mimo ně.

Navzdory změnám, které v průběhu let proběhly, je otázkou, zda byly postačující. Porovnáme-li ustanovení o výživném v zákoně o rodině z roku 1963 a ustanovení v občanském zákoníku z roku 2012, dojdeme k závěru, že většina z nich je totožná, avšak společnost již totožná není. To lze demonstrovat na důvodové zprávě k tehdejšímu zákonu o rodině, která uváděla: *“Osnova vychází při novém celkovém pojetí vyživovací povinnosti z úvahy, že občané plní v převážné většině své povinnosti, jak vyplývají ze vztahů mezi rodiči a dětmi, ..., dobrovolně a nepovažují výživu, kterou svým blízkým příbuzným poskytují, za povinnost uloženou zákonem, nýbrž za povinnost morální. Z důvodu lepší přehlednosti shrnuje osnova v samostatnou část ustanovení o tom, jak se vyměřuje výživné, a právě proto, že jen ve výjimečných případech je třeba zákroku soudu při určení výživného, snaží se osnova svou systematickou vyjádřit, že použití těchto ustanovení není v socialistické společnosti pravidlem.”*⁷ Uvedené je v rozporu s tvrzením výše, že neplacení výživného je v současnosti jedním z nejčastěji páchaných trestných činů. Na současný stav, kdy je vyživovací povinnost povinným rodičem často neplněna, jsou tedy nyní v podstatě aplikována ustanovení, která neplnění vyživovací povinnosti předpokládala jen ve výjimečných případech. O ne zrovna ideální situaci svědčí také fakt, že první a zatím jediná novela občanského zákoníku směřovala mimo jiné právě na úpravu výživného.

Cíle, pracovní hypotézy a metodika práce

Cílem této práce je zaměřit se v rámci komplexního zhodnocení aktuální právní úpravy výživného k dětem na ustanovení o výživném, která jsou dle názoru autorky problematická a měly by být zváženy jejich změny v souladu se změnami společnosti v průběhu let. Autorka problematické oblasti rozebere a na otázky, které v rámci takových ustanovení vyvstanou, se pokusí odpovědět s návrhem nejvhodnějšího řešení.

⁶ HERRING, Jonathan, *Family law*. 5. vydání, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2011, s. 190.

⁷ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVA, Senta. *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 309.

Předkládaná práce se pokusí odpovědět na stěžejní otázku této práce, zda současná právní úprava výživného k dětem je dostačující k ochraně zájmů dítěte v této oblasti, zda rekodifikace soukromého práva přinesla dostatečné změny tak, aby se vypořádala s problémy, se kterými se praxe potýká, anebo jsou žádoucí *de lege ferenda* další změny právní úpravy. Jednotlivé dílčí výzkumné otázky jsou následující:

- existují mezi sourozenci taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost?
- je úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních příčin důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem?
- mohou vznikat v některých případech na základě účinné právní úpravy pochyby o existenci vyživovací povinnosti k dětem?
- jsou všechny okolnosti, které mají vliv na určení výše výživného, dány zákonem jasně a určitě?
- je vyživovací povinnost rodičů k dětem ovlivněna rodičovskou odpovědností?
- je výklad pojmu „měsíčně předem“ jednoznačný, anebo je vhodné jeho význam upřesnit?
- je možné uhradit výživné k dětem jednorázovou platbou?
- mělo by být dlužné výživné úročeno?
- jsou současné návrhy zákona o náhradním výživném v takovém stavu, aby mohlo být doporučeno jejich přijetí?

Hypotézou, která se má výzkumem obsaženým v práci ověřit je, že právní úprava výživného k dětem, ačkoli obsahuje mnoho nejednoznačných a nedořešených míst, nepotřebuje výraznější úpravy, a k účinné ochraně práv dítěte obtojí za současného stavu.

Dílčí hypotézy jsou potom následující:

- sourozenec nemá v české právní úpravě zákonnou vyživovací povinnost ke svému sourozcenci – dítěti;
- úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních důvodů je důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodiče k dítěti;
- skutečnosti významné pro vznik a zánik vyživovací povinnosti k dětem jsou dle účinné právní úpravy jednoznačné;
- všechny okolnosti, které mají vliv na určení výše výživného, jsou dány zákonem jasně a určitě;
- vyživovací povinnost rodičů k dětem není ovlivněna jejich rodičovskou odpovědností;

- pojem „měsíčně předem“ v souvislosti s placením výživného nelze jednoznačným způsobem vyložit;
- výživné k dítěti nelze uhradit jednorázovou platbou;
- dlužné výživné by mělo být úročeno;
- tzv. náhradní mateřství není v českém právním řádu třeba, platná a účinná úprava výživného je dostačující

Autorka této práce použila ke svému výzkumu několik vědeckých metod, přičemž metodické postupy byly zvoleny v souladu s cílem práce. Metodou analytickou, která byla užita primárně, došla k podrobnému prozkoumání předmětných oblastí institutu výživného k dětem. Protože mnoho pojmů v této oblasti je nejednoznačných, analýzou jiných obdobných institutů došla autorka k možné spojitosti a odhalila možné vazby. K analýze nejednoznačných pojmů bylo využito interpretačních metod, kdy se jako velmi užitečnou metodou pro výklad pojmů projevil teleologický výklad.⁸

V práci je dále provedena rozsáhlá analýza soudní judikatury v této oblasti. S ohledem na výskyt neurčitých právních pojmů mezi ustanoveními o výživném jsou soudní rozhodnutí významným zdrojem poznatků, čemuž odpovídá míra pozornosti věnovaná právě soudní judikatuře. Po analytické metodě byla provedena také následná syntéza a dedukce.

Na některých místech práce byla provedena komparace s právní úpravou dalších zemí. Česká právní úprava byla porovnána s úpravou německou, polskou, a slovenskou. Výběr slovenské právní úpravy byl dán společnou historií obou zemí, kdy tyto měly dlouhou dobu shodné právní úpravy, a bylo proto vhodné v některých místech práce porovnat zásadní rozdíly současných právních úprav, konkrétně například v oblasti úročení výživného. Německá právní úprava byla vybrána s ohledem na podobnost české a německé právní úpravy před obdobím komunismu v České republice, když rekonstrukce soukromého práva byla celkově inspirována právě německou právní úpravou. Mimo to byla v některých částech práce komparována právní úprava rakouská, francouzská a britská.

Komparace s právní úpravou jiných zemí byla provedena nejen za účelem poskytnutí srovnávacího hlediska, ale také jako zdroj úvah *de lege ferenda*.

Vzhledem k proměnlivosti chápání pozic členů v rodině v jednotlivých etapách existence českého práva byla provedena analýza právních předpisů dřívějších, čímž bylo získáno *comparandum* pro posouzení vývoje právní úpravy a pro zhodnocení proměnlivosti

⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva, úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 152.

ustanovení o výživném. Vědeckou metodou užitou za tímto účelem byla komparace historická.

Institut vyživovací povinnosti byl podroben kritickému pohledu, který pojmenoval jejich rizika a možné nechtěné účinky. Při tomto zhodnocení byla užitá metoda analytická a syntetická.

Systematika a obsah práce

Práce je systematicky členěna do deseti kapitol, které jsou dále rozděleny na podkapitoly. Jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují, kdy první část práce tvoří zejména problematika spojená s existencí vyživovací povinnosti k dětem, a ke konci práce pak jednotlivé kapitoly řeší specifické otázky vyživovací povinnosti.

Ve své první kapitole je práce zaměřena na historický vývoj vyživovací povinnosti rodičů k dětem, neboť pomocí historické komparace můžeme nalézt kořeny současné právní úpravy a sledovat její rozvoj v průběhu let a mnohých společenských změn. Historická komparace pomůže osvětlit důvody právní úpravy, jak ji známe dnes a objasnit příčiny existence některých institutů.

Na historický úvod navazují další dvě kapitoly, které objasňují stěžejní pojmy této práce – vyživovací povinnost rodičů k dětem a výživné. Bez hlubší znalosti těchto pojmů není možné kvalitně zpracovat problematiku této práce.

Další kapitola se zabývá osobami, které jsou z vyživovací povinnosti k dětem povinné, zpravidla se bude jednat o rodiče, čímž se tato práce zabývá primárně. S některými ustanoveními nového občanského zákoníku se však začaly objevovat otázky, zda může mít vyživovací povinnost k dítěti také jeho sourozenec.⁹ V rámci této kapitoly se problematikou vyživovací povinnosti sourozenců autorka práce zabývá hlouběji, a klade si za cíl zjistit, zda existují mezi sourozenci taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost. Mimo sourozenců se následně kapitola věnuje vyživovací povinnosti prarodičů k dětem, kde stěžejní výzkumnou otázkou je, zda je úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních příčin důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem.

Následující dvě kapitoly se zabývají tím nejdůležitějším pro existenci vyživovací povinnosti k dětem, a tedy jejím vznikem a zánikem. Otázka, která má být touto částí práce

⁹ Např. ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 993, dále KOTRADY, Pavel. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv, *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1570.

zodpovězena je, zda jsou skutečnosti významné pro vznik a zánik vyživovací povinnosti k dětem jednoznačné, či zda v některých případech vznikají pochyby o existenci vyživovací povinnosti k dětem. Tyto se autorka následně pokusila objasnit.

Další část práce se věnuje samotnému rozsahu vyživovací povinnosti, a tedy všem kritériím pro určení výše výživného. Tato práce nemá za cíl zjišťovat, zda je tzv. objektivizace výživného vhodnější metodou pro určení výše výživného, neboť rozsah tohoto tématu by vystačil na samostatnou vědeckou práci. Druhy metod pro určení rozsahu výživného jsou zde tedy pouze nastíněny, a pozornost je věnována především určení rozsahu výživného dle účinné právní úpravy. Autorka se v této části práce zaměřila na to, zda by se při určení výše výživného mělo přihlížet vždy k osobní péči o dítě, a v jaké míře výši výživného mohou ovlivnit dárky poskytované rodičem dítěti. V rámci odůvodněných potřeb dítěte je pak zkoumáno, zda jsou tyto stejné před rozvodem/rozchodem rodičů, jako po rozvodu/rozchodu rodičů. Autorka se dále zabývala otázkou, zda může vazba či výkon rozhodnutí rodiče povinného z výživného k dítěti ovlivnit rozsah tohoto výživného a zda potencialita příjmů rodiče znamená povinnost tohoto rodiče dosáhnout za každou cenu co nejvyššího možného příjmu. Pokud jde o způsob určení výše výživného, práce se zabývá také otázkou vhodnosti zavedení maximální či minimální výše výživného.

Protože vyživovací povinnost rodičů k dětem je pouze jedním typem povinností a práv rodičů vůči dítěti, zabývá se další kapitola otázkou, zda se tyto povinnosti a práva navzájem ovlivňují, či zda jsou naprosto oddělenými kategoriemi.

Neméně důležitou částí práce je ta, která se zabývá samotným placením výživného. Autorka práce se pokusí objasnit pojem splatnosti výživného měsíčně předem, který je dle jejího názoru vykládán v odborné literatuře i mezi laiky různými způsoby, a je tedy otázkou, zda je jednoznačný. Dále zhodnotí a rozebere možnost jednorázové úhrady výživného k dítěti, a možnost jednorázového příspěvku nad rámec měsíčního výživného na ojedinělé a nečekané náklady dítěte a odpoví na otázku, zda jsou tyto způsoby úhrady výživného možné.

Nedávná novela občanského zákoníku se dotkla také ustanovení o výživném k dětem, konkrétně dlouho diskutované problematiky úročení výživného. Vzhledem k odlišnému stanovisku Nejvyššího soudu ČR a zákonodárce na úročení výživného si toto téma zasloužilo samostatnou kapitolu, ve které se autorka pokusí po analýze kladů a záporů úročení výživného odpovědět na otázku, zda je vhodné dlužné výživné úročit, a zda je právní úprava úročení výživného bez dalšího optimální a jednoznačná.

Protože s placením výživného souvisí i takzvané náhradní výživné, a poměrně nedávno se objevilo několik návrhů zákonodárce na opětovné zavedení tohoto institutu¹⁰, věnuje se autorka v další kapitole otázce, zda se jedná o krok správným směrem. Tato otázka do určité míry souvisí s politikou a možnostmi státního rozpočtu. Tomuto nicméně není ponechán v této práci prostor, neboť jejím stěžejním cílem je právní úprava v oblasti rodinného práva, nikoli veřejné právo.

V závěru práce autorka odpoví na položené otázky. Součástí práce je dále seznam zkratek, seznam literatury použité při tvorbě této práce, anotace a klíčová slova v českém i anglickém jazyce.

Zhodnocení dosavadního zpracování tématu, charakteristika a zhodnocení použitých zdrojů, zhodnocení výsledku pro vědní obor nebo praxi

Zvolené téma je natolik významné, že si zaslouží komplexní zpracování obsažené v předkládané práci. Dané problematice se po rekodifikaci soukromého práva věnuje několik publikací, zejména komentářová literatura a na dané téma lze nalézt adekvátní množství odborné literatury. Z nejvýznamnějších, které byly také zdrojem této práce, lze uvést např. publikace profesorek Milany Hrušákové a Zdeňky Králíčkové, přičemž Zdeňka Králíčková se výživnému poměrně podrobně věnuje v komentáři *Občanský zákoník II, Rodinné právo (§655-975)*, nakladatelství C.H.Beck. Dále nelze nezmínit komentář Filipa Melzera, Petra Téglu, a kolektivu, *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*, nakladatelství Leges, kde je autorem části věnující se vyživovací povinnosti k dětem Pavel Kotrady a Jiří Grygar. Z novějších publikací lze uvést komentář Jana Petrova, Michala Výtiska, Vladimíra Berana a kolektivu, *Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017., kde části k dané problematice zpracovala Hana Nová, a i přes jeho stručnost v něm můžeme nalézt spoustu zajímavých názorů. S ohledem na konzistentní právní úpravu vyživovací povinnosti k dětem mohly být jako zdroj této práce užity také komentáře a monografie vztahující se k právní úpravě výživného v ZOR.

Přesto, že především komentářovou literaturu lze hodnotit jako velmi kvalitní, ani ta se nezabývá řadou otázek. Tyto jsou mimo jiné předmětem této práce, např. otázka vyživovací povinnosti sourozenců ke svým nezletilým sourozencům, případně vliv rodičovské odpovědnosti na rozsah výživného. Některé problematické okruhy mají potom ze strany

¹⁰ Např. návrh zákona o náhradním výživném, rozeslán poslancům 14. 2. 2001 jako sněmovní tisk č. 848/0. 3. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, od roku 1998 do roku 2002, Návrh zákona o náhradním výživném, rozeslán poslancům 8. 3. 2005 jako sněmovní tisk č. 964/5. 4. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, od roku 2002 do roku 2006.

odborné veřejnosti různé názory a v odborné literatuře jsou řešeny různými způsoby. Protože se jedná o poměrně čerstvé publikace, nebylo s názory v nich uvedenými v odborných diskuzích příliš pracováno a zaslouží si svou pozornost v této práci. Předkládaná práce se u těchto soustředí na klady a zápory jednotlivých variant, a pokouší se zvolit názor publikovaný odbornou literaturou co nejvhodnější, např. pokud jde o úročení výživného. V některých případech jsou publikovány názory, se kterými autorka zcela nesouhlasí, a s těmito se v práci vypořádává a svůj názor podpořený vhodnými argumenty v práci prezentuje, např. pokud jde o problematiku splatnosti výživného.

Předkládaná disertační práce je inspirována mimo jiné na zvýšenou pozorností odborné veřejnosti v této oblasti, již vzbudila např. problematika úročení výživného, či neustálé návrhy zákonů, jejichž předmětem je náhradní výživné. Z uvedených důvodů má autorka za to, že téma předkládané práce je vhodné ke zpracování i přes to, že se nejedná o téma literaturou opomíjené.

Daná práce je výsledkem dlouhodobého vědeckého výzkumu autorky v této oblasti,¹¹ a autorka doufá, že bude přínosem pro právní teorii i praxi.

¹¹ Autorka své dílčí vědecké závěry publikovala následovně: DEMJANOVÁ, Radka. Zákonná ochrana dítěte ve spojitosti s vyživovací povinností. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela, HAPČOVÁ, Ivana, MIČÁTEK, Vladislav (ed.). *Bratislavské právnické fórum 2015*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 77-80.; DEMJANOVÁ, Radka. Institut náhradního výživného. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (ed.). *Kontroverzní názory v právu*. Praha: Leges, 2015, s. 211-217.; DEMJANOVÁ, Radka. Vybrané instituty obrany při neplnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, roč. 10, č. 3, s. 159-166.; DEMJANOVÁ, Radka. Výkon rodičovské odpovědnosti po ukončení soužití rodičů. In VOJČÍK, Peter, FILIČKO, Vladimír, KOROMHÁZ, Peter (ed.). *Košické dni súkromného práva I*. Košice: Univerzita Palva Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 526-535.; DEMJANOVÁ, Radka. The application of general provisions on obligations to maintenance obligations. In PINIOR, Piotr, ZABA, Mateusz (ed.). *Evolution of private law, new approach*. Katowice: Uniwersytet Slaski w Katowicach, 2016, s. 171-176.; DEMJANOVÁ, Radka., JORDÁNOVÁ, Jitka. Postavení rodiče při změně místa bydliště dítěte druhým rodičem. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, roč. 11, č. 3, s. 233-239.; VACOVÁ Radka. Jednorázová úhrada výživného pro dítě. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7-8, 60-61; VACOVÁ, Radka. Problematika placení výživného-splatnost výživného dětem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 6, s. 34-36.; VACOVÁ, Radka. K nálezů ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. Zn. Iv. Ús 650/15. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, roč. 12, č. 3, s. 163-170; VACOVÁ, Radka, KUTNAROVÁ, Karolína. Vymáhání rozhodnutí v rodinněprávních věcech. *Vymožitelnost práva v kontexte vývoja spoločnosti - právne, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 75-87; VACOVÁ, Radka. Možnosti vymožení plnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, č. 2, s. 163-172.; Šmíd, Ondřej, Vacová, Radka. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s.

1. Vyživovací povinnost k dětem

1.1 Historický exkurz

Vyživovací povinnost rodičů k dítěti je součástí komplexu povinností a práv rodičů k dítěti. Práva a povinnosti rodičů náleží oběma rodičům ve stejné míře. Tato situace je však až následkem dlouhodobého vývoje. Přizpůsobování manželských a rodinných vztahů měnícím se společenským okolnostem je důležitou součástí kulturní revoluce a také podmínkou úspěšného vývoje společnosti.¹² Těmto změnám byla v případě potřeby přizpůsobena také právní úprava těchto rodinných vztahů.

V této části práce bude pozornost zaměřena na vývoj právní úpravy v oblasti vyživovací povinnosti rodičů k dětem, a to za období od Všeobecného zákoníku občanského (neboť předchozí právní úprava nebyla až takovým zdrojem pro současnou právní úpravu rodinného práva) po současnou právní úpravu v občanském zákoníku.

Všeobecný zákoník občanský, vyhlášen patentem z 1. 6. 1811, čís. 946 sb. z. s. je bezesporu významnou kodifikací v oblasti rodinného práva na území nynější České republiky. Účinnosti nabyl dnem 1. 1. 1812 pro všechny země, které v té době tvořily rakouské císařství (vyjma zemí koruny uherské, zde platilo převážně obyčejové právo).¹³

Následkem politických změn v roce 1918, kdy bylo dne 28. 10. 1918 vyhlášeno Československo jako samostatný stát, bylo zapotřebí přizpůsobit těmto změnám také právní řád na daném území. Proto bylo recepční normou (z. č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého) po vzniku ČSR převzato znění obecného zákoníku občanského do právního řádu Československé republiky. Na právech a povinnostech rodičů k dětem včetně vyživovací povinnosti se tak nic nezměnilo, otec byl stále v nadřazeném postavení v rodině.¹⁴

Práva a povinnosti rodičů k dětem byly v obecném zákoníku občanském označovány jako moc rodičovská a existovaly bez ohledu na trvání manželství, od narození dítěte (§ 137 OZO – Když se z manželství narodí děti, vzniká nový právní poměr; zakládají se tím práva a povinnosti mezi manželskými rodiči a dětmi). Mimo tato práva obecný zákoník občanský znal také zvláštní práva otců k dítěti, která byla ustanovením § 147 OZO označována jako moc

¹² KLABOUCH, Jirí. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s.5.

¹³ ROUČEK, František. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k ČSL obecnému zákoníku občanskému. Díl I. § 1 – 284*. I. vydání. Praha : V. Linhart, 1935, s. 1.

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, a kol. *Zákon o rodině*, 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 22.

otcovská. Především pak bylo rozlišováno, zda se jedná o dítě manželské, či nemanželské, ačkoli cílem bylo zajištění stejných práv. Narodilo-li se dítě z manželství, pak mělo privilegované postavení, ale pokud šlo o dítě mimomanželské, jeho právní postavení bylo nerovnoprávné, práva k němu patřila především matce, vyjma vyživovací povinnosti, kterou měl otec. Právy, která byly obsahem moci otcovské, v případě nemanželského dítěte otec nedisponoval.¹⁵

Společná práva a povinnosti rodičů k dětem tvořila dle § 139 OZO tzv. moc rodičovskou. Rodičovská moc byla zvláštností v té době moderních zákoníků, protože starší obecné právo vycházelo z práva římského, kde byla rodičovská moc úplně absorbována mocí otcovskou. Spočívala v povinnosti vychovávat své manželské děti, tj. pečovat o jejich život a jejich zdraví, opatřit jim slušnou výživu, vyvíjet jejich tělesné a duševní síly, a vyučováním náboženství a užitečným znalostem položit základ jejich budoucímu blahobytu.

Jak vyplývá z ustanovení § 141 OZO, z hlediska výkonu rodičovské moci rozeznával obecný zákoník občanský zvláštní povinnosti otce a matky. Ustanovení § 141 OZO normovalo, že každý z rodičů měl zvláštní a odlišná práva vztahující se k výchově dítěte. Matce příslušelo především právo a povinnost pečovat o tělesné zdraví dítěte. Otec měl pak především opatřit prostředky k výchově, která směřovala k povolání, které dítěti vybral. Na rozdíl od současné právní úpravy rodičovské odpovědnosti, zahrnovala tudíž moc rodičovská i to, co dnes chápeme pod pojmem vyživovací povinnost.

Péče o hmotné zaopatření dítěte tak spočívala především na otci, který byl povinen o děti pečovat, dokud nebyly schopny samy se žít. V literatuře se o výživném často hovořilo jako o nákladech na výchovu dítěte.¹⁶ Další povinností v tomto směru bylo také dopomoci dítěti k možnosti samostatné výživy. Z této povinnosti vyplývá závazek poskytnout dceři věno a synovi výbavu. Tehdejší úprava tuto povinnost chápala tak, že synovi je potřeba poskytnout také to, co potřebuje k započetí obchodu, živnosti, úřadu apod., protože je nutné mu dopomoci k tomu, aby byl schopen sám se žít.¹⁷ Nicméně byl to právě otec, který měl právo rozhodnout o synově povolání, proto pokud rozhodl, že syn nebude navštěvovat vysokou školu, a určil mu povolání, kterým by dosáhl dříve zaopatření, neměl povinnost syna dále vyživovat při jeho studiích na vysoké škole.¹⁸ V tomto se tehdejší úprava značně odlišovala od úpravy současné, neboť jak bude blíže popsáno v kapitole o zániku vyživovací

¹⁵ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 92.

¹⁶ KRČMÁŘ, Jan, *Právo občanské I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s.75.

¹⁷ SVOBODA, Emil, op. cit., s. 67.

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. června 1930, sp. zn. Rv I 1506/29

povinnosti, mají rodiče povinnost dítě vyživovat i při studiu na vysoké škole, s jejímž výběrem rodič nesouhlasí. Na rozdíl od rodičovské odpovědnosti zanikala rodičovská moc, až jakmile byla docílena slušná míra výchování,¹⁹ to znamená, že v době studia na vysoké škole mohlo být dítě stále povinno rodičům kázní dle § 145 OZO.

V případě, že byl otec zcela nemajetný, povinnost zaopatřit děti se přesunula na matku.²⁰ Pokud by tuto povinnost neplnil ani jeden z rodičů, dle § 178 OZO mohl zakročit soud na číkoli oznámení. V případě, že oba rodiče byli nemajetní, nesli náklady otcovi rodiče, až v případě, že byli rovněž nemajetní, nesli náklady matčiny rodiče.²¹

I přes toto zákonné zdůraznění některých povinností náležejících matce a otci však tyto povinnosti mohli vykonávat oba rodiče a oběma náležely. Nebylo-li jednoho z nich, vykonával všechny žijící rodič. Tímto se lišily od práv a povinností mimo moc rodičovskou, která příslušela pouze otci jako hlavě rodiny a patřila do institutu tzv. moci otcovské. Obecný zákoník občanský vycházel z rozhodujícího postavení otce v rodině a v této souvislosti upravoval institut moci otcovské (§ 147 a násl. OZO). Jednalo se o práva, která náležela pouze otci, matce tato práva a povinnosti nikdy nepřislušela. Šlo o oprávnění týkající se rozhodování o nejpodstatnějších záležitostech dítěte, a o správě jmění dítěte (§ 149 až 151 OZO), zastupování dítěte a dávání souhlasu s jeho právním jednáním (§ 152 až 153 OZO), apod. (Z vážných důvodů však mohla být soudem prodloužena, a to pokud mělo dítě také tělesné nebo povahové závady, pro něž nebylo s to, aby své právní věci spravovalo, anebo pokud už v době nezletilosti zabředlo do tak značných dluhů nebo se dopustil takových přestupků, že se otcovský názor objevuje nutným (§ 172 a 173 OZO). Vedle toho může otec nezletilého syna propustit z moci otcovské i mlčky, pokud mu po dosažení 18. roku života dovolí, aby si zřídil vlastní domácnost (§ 175 OZO).

Kromě obecného zákoníku občanského byla vyživovací povinnost rodičů k dětem upravena v dalších předpisech, za zmínku stojí např. z. č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření. Tento zákon byl přijat z důvodu poklesu mravnosti ve válečné a poválečné době, krize manželství a rodinného života a šířící se neodpovědnosti rodičů jak dětí nemanželských, tak dětí manželských, na popud nejrůznějších sociálních organizací a spolků.²² Nemanželští otcové se vyhýbali své vyživovací povinnosti formálním zbavováním svého movitého i nemovitého majetku. Za účelem zabránění podobných situací vznikaly nejrůznější návrhy, např. ztráta volebního práva

¹⁹ KRČMÁŘ, Jan, op. cit., s. 76.

²⁰ SVOBODA, Emil, op. cit., s. 66.

²¹ KRČMÁŘ, Jan, op. cit., 153 s.

²² GERLICH, Karel. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: V. Linhart, 1934, s. 32.

nemanželských otců, u nichž se zjistí úmyslné obcházení zákona, dále třeba opatření nuceného zaměstnání, přičemž by ze mzdy po odečtení existenčního minima byl použit zbytek k výživě nemanželského dítěte, anebo také odepření vydání pasu do ciziny osobám, které mají povinnost živit nemanželské děti.²³ Tyto prostředky nakonec nebyly uznány za vhodné a následně byl přijat výše uvedený alimentační zákon, který měl poskytnout zesílenou ochranu osobám oprávněným požadovat výživu, výchovu, nebo zaopatření.

Alimentační zákon měl vyplnit mezeru v právním řádu, když občanským právem byl sice dostatečně upraven právní základ tohoto nároku, ale samotné uplatnění nároku se setkávalo s obtížemi. Dle § 1 AZ musela osoba povinná nejen z výživného, ale i z výchovy nebo zaopatření, která neměla jmění nebo stálý příjem, vykonávat podle svých možností a schopností takovou činnost, aby mohla dostát z jejího výtěžku svému závazku. Do té doby pouze etická povinnost této osoby byla nyní stanovena jako povinnost právní. Zajímavostí je, že se nejednalo pouze o povinnost poskytnout prostředky k poskytnutí výživy, ošacení, bydlení, ale také další potřeby, jako je vyučování, anebo výchova oprávněné osoby.

V dalších ustanoveních alimentačního zákona pak můžeme nalézt sankce za porušení jak povinnosti stanovené § 1 AZ, tak sankce za vyhýbání se vyživovací povinnosti např. tím, když se povinná osoba zřekla právním jednáním nebo opominutím majetkových práv, anebo se vzdala bez důležité příčiny dosavadní výdělečné činnosti. V § 8 a násl. je pak stanovena skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy. Přestože se tedy jedná o předpis soukromého práva, který má v postavení *lex specialis* plnit funkci podrobnější úpravy povinnosti vyživovat, vychovávat a zaopatřovat (v té době tedy povinnosti spadající do moci rodičovské a moci otcovské), obsahuje i veřejnoprávní normy chybějící v tehdejší právní úpravě.

Vlivem změny politické situace vznikla potřeba rekonstrukce rodinného práva,²⁴ a byl přijat zákon o právu rodinném, z. č. 265/1949 Sb.

Zákon o právu rodinném, ovlivněný sovětskou právní úpravou,²⁵ pak zrovnoprávnil postavení muže a ženy ve vztahu k dětem (§ 55 odst. 1 ZPR), a také děti narozené v manželství a děti narozené mimo něj. Změna právní úpravy v tomto směru odpovídala mnoha mezinárodním dokumentům, např. Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948.²⁶ Došlo ke zrušení institutu moci otcovské při zachování institutu rodičovské moci (§ 52 až 62 ZPR).

²³ GERLICH, Karel, op. cit., s. 33.

²⁴ RADVANOVA, Senta. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVA, Senta. op. cit., s. 309

²⁵ RADVANOVA, Senta. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVA, Senta. op. cit., s. 309

²⁶ RADVANOVA, Senta, ZUKLINOVA, Michaela. op. cit., s. 93.

Tímto zákonem byla vyjmuta vyživovací povinnost rodičů k dětem mimo souhrn práv a povinností rodičovské moci, a takto vyčleněná jako samostatný soubor práv a povinností zůstala až do stávající účinné právní úpravy, kdy je ustanovením § 859 OZ výslovně stanoveno, že vyživovací povinnost není součástí rodičovské odpovědnosti.

S novou ústavou v roce 1960 byl přijat také nový zákon o rodině, z. č. 94/1963 Sb. Tento samotnou úpravu vyživovací povinnosti rodičů k dětem neměnil, změny se týkaly především rodičovské moci, když ZOR soubor těchto práv označil jako rodičovská práva a povinnosti.

Společensko-politické změny odehrávající se v letech 1989 až 1993 se na právní úpravě rodinného práva takřka vůbec neodrazily, a to i přes skutečnost, že v těchto čtyřech letech bylo přijato velké množství právních norem. Federální rodinné právo bylo zcela recipováno do právního řádu České republiky (také do právního řádu Slovenské republiky).

Velkou novelou (zákon č. 91/1998 Sb.) byly přijaty změny také v oblasti vyživovací povinnosti. Tu měly za následek také mezinárodní smlouvy na základě § 2 LZPS. Ty mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které byly ratifikované a vyhlášené, a Česká republika byla jimi vázána, byly bezprostředně závazné a měly přednost před zákonem. Právní úpravu rodičovských práv a povinností tak začaly ovlivňovat např. Úmluva o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, č. 104/1991 Sb. a další. Také díky jejich vlivu má rodinné právo v z. č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, takovou podobu, jak ji známe dnes. Byly upřesněny kritéria pro stanovení výše vyživovací povinnosti, kdy ke schopnostem a možnostem povinného přibylo zhodnocení jeho majetkových poměrů. Je nutno dodat, že k tomuto nicméně již před novelou dospěla judikatura soudů.²⁷ Rovněž zákonodárce stanovil tzv. domněnku pro případ rodiče s příjmem ze závislé činnosti, u kterého činí obtíž zjistiť jeho příjem, která stanovila jeho průměrný měsíční příjem jako patnáctinásobek částky životního minima a povinnost složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti určená pro případy, kde není plná jistota o odpovídajícím plnění po celou dobu.

Další změny přišly až se zákonem 89/2012 Sb., občanským zákoníkem. Jedná se např. o doplnění kritéria pro určení výše vyživovací povinnosti na straně dítěte, kdy kromě jeho odůvodněných potřeb soud hodnotí také jeho majetkové poměry. Významným krokem bylo také vložení ustanovení o úročení výživného novelou občanského zákoníku, z. č. 460/2016.

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

Vyjma výslovného zakotvení institutu úročení výživného nepřišel zákon o rodině ani občanský zákoník s žádnou větší změnou už téměř padesát let. Z uvedeného historického exkurzu je patrné, že zásadní změny v oblasti rodinného práva přichází přibližně jednou až dvakrát za padesát let a většinou jsou vyvolány společenskými a politickými změnami. S ohledem na uvedené mám za to, že právní úprava problematiky výživného je dlouhodobě konzistentní, bez podstatnějších změn. Tato práce se dále zabývá otázkou, zda je tato konzistentní právní úprava adekvátní právním vztahům současné společnosti.

1.2 Zákonná úprava vyživovací povinnosti k dětem a ústavněprávní aspekty

Vědeckému výzkumu je podrobena především aktuálně účinná právní úprava. V současné době je hmotně-právní úprava výživného k dětem obsažena v z. č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, především v pododdíle 4, oddílu 3, hlavy II, části druhé, nicméně některá ustanovení týkající se výživného k dětem můžeme nalézt i v jiných částech občanského zákoníku (např. úprava započtení výživného). Před účinností občanského zákoníku byla právní úprava vyživovací povinnosti součástí zákona o rodině č. 94/1963 Sb. Vývoj rodinného práva během půl století účinného zákona o rodině byl znát na počtu novel, kterými byl tento zákon upraven. Konkrétně vyživovací povinnost rodičů k dětem však příliš změn nezaznamenala. Po více než padesáti letech účinnosti zákona o rodině byla oblast rodinného práva zahrnuta v občanském zákoníku. Začlenění rodinného práva do rekodifikovaného občanského kodexu je odklonem od systematiky a doktríny sovětského práva, která na náš právní systém po dlouhou dobu působila a přetrvávala i po roce 1989, směrem ke středoevropské civilistické tradici. Tento trend můžeme vidět také v právních úpravách v Polsku a Slovensku.²⁸

Dříve se diskutovalo o otázce vydání zvláštního zákona o výživném. Tento byl již navržen zákonodárnou iniciativou skupiny poslanců. Mimo jiné měl zákon obsahovat institut minimálního výživného, tabulky pro určování výživného a institut náhradního výživného nezletilým, vůči nimž není řádně vyživovací povinnost plněna.²⁹ Nakonec s tímto zákonem vláda nesouhlasila, a i přes zvláštnosti vyživovací povinnosti jako právního institutu byla tato ponechána v tehdy účinném zákoně o rodině. S tímto nelze než souhlasit. Není důvod, aby

²⁸ KORNEL, Martin. Kam kráčíš vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem?. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 3, s. 86.

²⁹ ELISHER, David. Aktuální otázky stanovování výživného v ČR a koncepce vyživovací povinnosti ve Francii. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 9, s. 433.

vyživovací povinnost tříštila právní úpravu do dílčích zákonů, a její současné umístění je zajisté dobrým krokem pro přehlednou systematiku soukromého práva.

Mimo občanský zákoník je právní úprava vyživovací povinnosti k dětem vázána Listinou základních práv a svobod jakožto svým základním zdrojem, která zakotvuje ochranu rodiny a zaručuje zvláštní ochranu dětem a mladistvým. Pokud jde o působení základních práv v oblasti vyživovací povinnosti k dětem, nepůsobí tato práva obsažená v ústavním pořádku vůči jednotlivci bezprostředně, ale působí zprostředkovaně skrze jednotlivé normy jednoduchého práva tak, že jednoduchým právem prozařují.³⁰ Význam mají tato základní práva především při výkladu a aplikaci jednoduchého práva na konkrétní vztahy, kdy je nutné toto prozařování pečlivě vážít a brát v potaz tak, aby současně byla poskytnuta ochrana jak právům v rovině jednoduchého práva, tak právům základním.³¹

Konkrétní projev základních práv pak můžeme pozorovat při interpretaci abstraktních norem, kterých je v právní úpravě institutu vyživovací povinnosti k dětem užíváno hojně. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, a ten je nutné hledat také v principech uznávaných demokratickými právními státy. Přílišný formalismus při výkladu právních norem vedoucí k extrémně nespravedlivému závěru pak znamená porušení základních práv.³²

Práva a povinnosti rodičů, mezi něž vyživovací povinnost patří, pramení z čl. 32 LZPS, který začleňuje rodičovství a rodinu pod ochranu zákona, a zakotvuje právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu. Dále také upravuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých a stanovuje stejná práva dětí narozených v manželství i mimo ně.

Pro rodinu a její právní základ je čl. 32 LZPS na ústavní úrovni stěžejní. Nelze však opomenout také právo každého na ochranu rodinného života před neoprávněným zasahováním do něj, kterou poskytuje čl. 10 LZPS. Kromě uvedených se pak ochrana a podpora rodiny promítá také do dalších ustanovení LZPS, jako je např. ochrana lidského života, soukromí, obydlí, budování materiálních základů života rodiny, svoboda svědomí a náboženského vyznání (čl. 6, 7, 10, 11, 12, 15, 16 LZPS).

Rodina je chráněna nejen ve smyslu jejího tradičního pojetí, ale v potaz jsou vzaty také novodobé společenské trendy, jako je např. nesezdané soužití, registrované partnerství apod. Právě z důvodu, že obsah pojmu „rodina“ je ovlivňován změnami v jeho sociálním vnímání

³⁰ náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 21. dubna 2011, sp. zn. II.ÚS 3113/10

³¹ náleží sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. července 2004

³² náleží sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. října 2008

v průběhu let, a neustále dochází k jeho vývoji, právní předpisy jak na ústavní úrovni, tak na zákonné úrovni definici pojmu rodina zcela postrádají.³³

S ohledem na ústavně právní aspekty vyživovací povinnosti je nutné zmínit také čl. 11 odst. 1 LZPS, když povinnost platit výživné zasahuje vždy v určité míře také do vlastnického práva osoby k poskytování výživného povinné. V souladu s výkladem tohoto článku LZPS je uváděno, že „vlastnictví je předpokladem svobody, rozvoje jednotlivce a základem jeho soukromé iniciativy“.³⁴ Na druhou stranu i vlastnictví má určité meze, tyto však mohou být stanoveny pouze v případě zájmu společnosti nebo ochrany práv druhých, a pouze zákonem.³⁵ Problematickou se jeví např. otázka, zda povinný bez příjmu, avšak vlastníci nemovitosti, může mít stanovenou vyživovací povinnost, kterou není schopen ze svých příjmů platit, a být tak „nucen“ soudem stanoveným výživným tento svůj majetek prodat a z výtěžku pak uspokojit výživné. Vzhledem ke skutečnosti, že vyživovací povinnost je stanovena zákonem, a takové omezení vlastnického práva by bylo k ochraně práv dítěte, domnívám se, že omezení povinného na jeho vlastnictví je přípustné. Omezení by pak mělo být subsidiární a nastat až, pokud není povinný schopen plnit svou vyživovací povinnost jiným způsobem.

Vyživovací povinnost se dále dotýká svým ustanovením § 913 odst. 2 OZ také práva na svobodnou volbu povolání zakotveného v čl. 26 odst. 1 LZPS. Dle zmíněného ustanovení musí mít totiž povinný důležitý důvod pro změnu svého zaměstnání či výdělečné činnosti, pokud dosahuje po této změně nižších příjmů. V opačném případě ke snížení příjmů soud nepřihlédne při rozhodování o výši výživného, a stanoví tak výživné ve výši neodpovídající jeho příjmu. Možnost dotyčného rodiče svobodně si zvolit povolání je tak omezena, neboť takový postup s vysokou pravděpodobností povede k tomu, že se bude muset ke své dřívější práci či k práci obdobné vrátit, aby byl výživné schopen hradit.

V těchto situacích je zapotřebí postupovat opatrně s ohledem respekt ústavně zakotveného práva rodiče na volbu svobodného povolání a jednotlivá ústavní práva poměřovat. Ke stanovení výživného na základě příjmů, kterých povinný nedosahuje, by proto mělo dojít jen v případech, kdy to skutečně smysl a účel výživného vyžaduje, kdy je legitimní po povinném požadovat, aby si našel lepší zaměstnání. Zajištění odůvodněných potřeb nicméně dítěte zůstává základní povinností obou rodičů.³⁶

³³ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s, 2012, S. 659.

³⁴ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo. op. cit., s 365.

³⁵ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo. op. cit., s 365.

³⁶ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 18. dubna 2018, sp. zn. III. ÚS 2324/17

Při rozhodování o výživném pro dítě je nezbytné přihlédnout k dalšímu faktoru, kterým je zájem dítěte, tedy to, co je pro něj nejlepší. Ačkoli v LZPS tato povinnost výslovně uvedená není (pouze je stanoveno, že dítě má právo na rodičovskou výchovu a péči), povinnost orgánu rozhodujícího o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, a dále sledovat a chránit především zájem nezletilého dítěte, je zakotvena v Úmluvě o právech dítěte. Článek 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte byl interpretován Komentářem Výboru OSN pro práva dítěte, a k nejlepšímu zájmu dítěte uvádí: „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“³⁷

Mimo Úmluvy o právech dítěte jsou na základě čl. 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu ČR další mezinárodní smlouvy, s nimiž musí zákonná úprava institutu vyživovací povinnosti k dětem zakotvená v občanském zákoníku korespondovat. Jedná se např. o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, č. 209/1992 Sb., Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 169/1991 Sb., Úmluvu o vymáhání výživného v cizině č. 33/1959 Sb. a Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení č. 43/2000 Sb., Úmluvu o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem č. 14/1974 Sb.

Většina ustanovení upravujících vyživovací povinnost k dětem má kogentní povahu a nelze je tedy upravit odlišně od zákonného znění.³⁸ Kogentnost norem je dána principem nejlepšího zájmu dítěte, ke kterému musí být v případě rozhodování o povinnostech a právech k dítěti vždy přihlíženo. Tento vyplývá z již zmíněné Úmluvy o právech dítěte,³⁹ kterou je Česká republika vázána a ovlivňuje také právní úpravu a výklad právních norem v oblasti výživného pro děti.

³⁷ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), str. 9, dostupné na: <<http://www.ohchr.org>>

³⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 29.

³⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 30. 8. 2017].

1.3 Vyživovací povinnost k nezletilým dětem a k dětem zletilým

Povinnosti a práva rodičů k dětem, která mají v souladu s ustanovením § 855 OZ, lze dle jejich obsahu rozdělit do tří kategorií, a to práva rodičů spojená s osobností dítěte, rodičovská odpovědnost a vyživovací povinnost.⁴⁰ Povinnosti a práva těchto tří skupin mají různou délku trvání a různé podmínky vzniku a zániku. Z ustanovení § 859 OZ plyne striktní oddělení vyživovací povinnosti k dětem od rodičovské odpovědnosti, a je zdůrazněno, že trvání vyživovací povinnosti a právo na výživné nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti dítěte. Vzájemná nezávislost těchto dvou skupin povinností a práv rodičů k dětem vyplývá také např. z judikatury Nejvyššího soudu,⁴¹ která potvrdila, že neplnění vyživovací povinnosti rodičem, ačkoli je lze považovat za soustavné a dlouhodobé, se nemusí promítat do oblasti výkonu jeho rodičovské odpovědnosti (např. ve vztahu k právu rodiče na styk s dítětem).

Vyživovací povinnost tvoří důležitou součást soukromého práva, zejména vyživovací povinnost k nezletilým dětem, které nenabýly plné svéprávnosti (dále v této práci označovány již jen jako nezletilé děti), které jsou nejčastěji „oběťmi“ rozpadu manželství. Je nutné si ale uvědomit, že vyživovací povinnost k dítěti má každý rodič, nezávisle na vzniku či zániku manželství, případně bez ohledu na sdílení společné domácnosti s druhým rodičem.

Vyživovací povinností zákon rozumí vyživovací vztah mezi oprávněným subjektem a subjektem povinným. Ze své povahy spadá tento institut mezi soukromoprávní instituty zaopatření.⁴² Vzniká mezi zákonem taxativně vymezenými subjekty, nicméně v souladu se zásadou autonomie vůle je možné ji založit také smluvně i v případech, kdy tak zákon nestanoví.⁴³ V takovém případě by se daný závazek posuzoval zřejmě jako smlouva o důchodu dle § 2701 OZ, dle které se plátce zavazuje platit příjemci pravidelné peněžní dávky, případně jako výměnek dle § 2707 OZ. Nevyhovoval-li by ani jeden z uvedených smluvních typů, pak by se mohlo jednat o tzv. inominátní smlouvu dle § 1746 odst. 2 OZ.

Občanský zákoník upravuje případy, kdy je fyzická osoba bez ohledu na její vůli po splnění zákonem daných podmínek povinná vyživovat oprávněnou osobu. Vycházejíce ze zásady solidarity je jednou z nejdůležitějších úprav ta, která se týká vyživovací povinnosti k dětem, které jsou zpravidla bez výjimky odkázány na výživu rodičů, případně dalších osob.

⁴⁰ ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, op. cit., s. 802.

⁴¹ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. NS 21 Cdo 3909/2010

⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. op. cit., s. 1034.

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, s. 246.

Tato práce je zaměřena na výživné jak nezletilých, tak zletilých dětí. Hmotně právní úprava vyživovací povinnosti v těchto dvou případech je téměř totožná, pokud jde o výživné k nezletilému dítěti, to obsahuje specifika především, pokud jde o právo procesní. Řízení o vyživovací povinnosti k nezletilým dětem je upraveno jako tzv. řízení nesporné v z. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a to v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, kdežto řízení o vyživovací povinnosti k již zletilému dítěti se řídí z. č. 99/1963 Sb., občanským soudním řádem, a jedná se o řízení sporné.

S uplatněním nároku na výživné pro zletilé dítě jsou tak spojena odlišná práva a povinnosti účastníka řízení.⁴⁴ Zletilé dítě již jedná před soudem samo, odpadá potřeba zastoupení kolizním opatrovníkem a výživné zletilých dětí upraví soud jen na návrh. Naopak § 13 ZŘS upravuje možnost soudu zahájit řízení i bez návrhu ve věcech vyživovací povinnosti k nezletilému v řízení dle § 466 písm. c) ZŘS. Ustanovení § 923 OZ pak umožňuje soudu v případě změny poměrů změnit dohodu a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti. Stejně tak je uvedeno v § 908 OZ, který upravuje situace, kdy nežijí rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě péče. Soud tak může rozhodnout i bez návrhu, jak má každý z rodičů přispívat na výživu.

Také okruh účastníků řízení je odlišný. Řízení o vyživovací povinnosti k nezletilému lze zahájit i bez návrhu, uplatní se zde tedy definice účastníků dle § 6 odst. 1 ZŘS, účastníkem je tedy navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, naopak u zletilých dětí se použije úprava dle § 90 OSŘ, dle které je účastníkem řízení žalobce a žalovaný.

Dalším z rozlišujících elementů je určení místní příslušnosti soudu, kdy u nezletilých je stanovena výlučná příslušnost obecného soudu nezletilého dítěte dle § 467 ZŘS, kterým je soud v obvodu bydliště nezletilého na základě dohody rodičů, rozhodnutí soudu nebo jiné rozhodující skutečnosti. U zletilých dětí bude pro řízení o výživném příslušný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje dle § 84 OSŘ. Nabude-li dítě v průběhu řízení o jeho výživě zletilosti, dokončí soud řízení dle § 477 ZŘS dle tohoto zákona.

Pokud jde o rozdíl mezi výživným pro nezletilé dítě a již zletilé dítě v právu hmotném, můžeme uvést např. nevratnost spotřebovaného výživného pro dítě nezletilé, v případě jeho zrušení či snížení za dobu minulou dle ustanovení § 923 odst. 2 OZ, a dále níže uvedenou rozdílnost při započtení. Rozdíl existuje také v případě vyživovací povinnosti ostatních

⁴⁴ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých v českém civilním procesu a její komparace s právní úpravou vybraných zemí EU. In FICOVÁ, Svetlana (ed). *Ochrana práv maloletých v civilnom procese*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave Právnická fakulta, 2007, s.22.

příbuzných k dětem. Pokud je dítě již zletilé, nelze aplikovat § 916 OZ umožňující aplikovat pro zjištění příjmů povinné osoby tzv. příjem stanovený fikcí, ani § 917 OZ umožňující tvorbu úspor.

Právní úprava vyživovací povinnosti k dětem obsahuje řadu specifik, které mají za účel ochranu slabší strany, kterou je v tomto případě dítě odkázané na výživu jiného. Na řádném fungování vyživovací povinnosti k dětem je zájem celé společnosti z důvodu rozvoje nové generace, a proto je tato funkce velmi významná také pro stát, který se nicméně sám přímo na výživě nezletilých dětí podílet nemůže, a tak tento úkol zůstává v kompetencích rodiny.⁴⁵ Jedním z projevů odlišnosti této úpravy je nemožnost promlčení práva na výživné (nikoliv však jednotlivých dávek výživného, kde je doba promlčení stanovena podle § 101 OZ jako tříletá). Dalším specifickým je nemožnost převodu práva na výživné nebo povinnosti vyživovat na jinou osobu, protože se jedná o právo osobní povahy,⁴⁶ a u výživného, které je poskytováno nezletilým dětem, není možné ani započtení vzájemných pohledávek dohodou (§ 1991 OZ). Pokud si tedy například po rozvodu rozdělí rodiče výchovu tří nezletilých dětí tak, že otec se stará o dvě z nich a matka o třetí, určí se vyživovací povinnost pro matku i otce, nikoliv pouze pro matku za jedno dítě s tím, že zbývající dva nároky se navzájem započty. Pokud jde však o výživné pro zletilé, plně svéprávné dítě, v tomto případě je možné i jednostranné započtení.

Je důležité upozornit, že dosažení zletilosti a plné svéprávnosti nemá za následek zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Jak vyplývá z výše uvedeného, nedá se však říci, že by dosažení zletilosti a plné svéprávnosti nemělo žádný vliv na postavení dítěte v rámci uplatňování nároků z vyživovací povinnosti. Je vidět, že na rozdíl od silné hmotněprávní pozice zletilého dítěte je jeho procesní postavení znevýhodněné, což vyplývá z předpokladu, že zletilé dítě je již schopno bránit svá práva prostřednictvím soudu samostatně. Takový předpoklad lze považovat za správný, když ke zletilému a plně svéprávnému dítěti zanikla rodičům rodičovská odpovědnost.

⁴⁵ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde Praha a.s., 1995, s. 11.

⁴⁶ RADVANOVA, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, op. cit., s. 167.

2. Pojem Výživné

Výslovná úprava pojmu výživné chybí jak v zákoně o rodině, tak v občanském zákoníku, který tuto problematiku přejímá namísto zákona o rodině. Definici výživného je tedy nutné dovozovat z literatury. Sedláček⁴⁷ označil výživu jako „*prostředek k výchově*“. Tento pojem vymezil jako „*péči o život a zdraví dětí, opatření slušné výživy dětem, vyvíjení jejich tělesné a duševní síly, vyučování náboženství a položení základů užitečným znalostem pro jejich budoucí blahobyť*.“⁴⁸ Speciální povinnost stanovil matkám, které měly pečovat o tělesnou výchovu a zdraví dětí, na rozdíl od otce, který měl opatřit prostředky k výchově, tedy výživné, až dokud se dítě mohlo živit samo. Zaopatření znamenalo uvedení v takový stav, aby se dítě mohlo trvale živit a aby si samo zaopatřilo takovou výživu, odpovídající jeho poměrům. V první řadě se jednalo o naturální výživu anebo osobní péči. Až při separaci rodičů bylo soudem určeno výživné v měsíčních platbách.⁴⁹

Obsah tohoto pojmu se tedy příliš nezměnil v porovnání se stavem před téměř sto lety. Rozličnou společenskou situaci můžeme nicméně pozorovat na povinnosti otce poskytnout věno své dceři a výbavu synovi dle § 1231 OZO. Tyto instituty byly součástí zaopatření dětí a v současném právním řádu je nenalezneme.

Výživné je předmětem vyživovací povinnosti, jehož cílem je „*nahradit přirozené sdílení zdrojů*“⁵⁰ v rámci rodiny. „*Výživným se rozumí uspokojování všech životních potřeb toho, komu má být poskytováno. Výživou dítěte je míněno opatřování všech životních potřeb pro jeho všestranný rozvoj po stránce fyzické a duševní*.“⁵¹ Životními potřebami se rozumí strava, ošacení (hmotné potřeby), ale také materiální podpora zájmů dítěte a jeho vzdělání, kulturní a sportovní potřeby, úhrada osobních potřeb (zajištění nehmotných potřeb).⁵²

Pod tento pojem jednoznačně spadá také uspokojování potřeby bydlení. V souvislosti s tímto pak někteří autoři zacházejí dál, když tvrdí, že tato povinnost může existovat i po zániku vyživovací povinnosti na základě rodinně-právního vztahu, pokud dítě nemá možnost bydlení ve vlastním bytě bez svého zavinění, např. z důvodu špatné situace na trhu s byty.⁵³ S uvedeným názorem nesouhlasím. Zanikne-li vyživovací povinnost, a rodič, který doposud

⁴⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLACEK, Jaromír, op. cit., s. 735

⁴⁸ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLACEK, Jaromír, op. cit., s. 728.

⁴⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLACEK, Jaromír, op. cit., s. 728.

⁵⁰ GRYGAR, Jiří. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1636.

⁵¹ HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 314.

⁵² NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 6.

⁵³ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 318.

uspokojoval potřeby bydlení, již nemá vůli v tom nadále pokračovat, nemůže být nucen nadále strpět bydlení svého dítěte ve své domácnosti jen na základě rodinně-právního vztahu. Uvedený názor je dle mého přehnaným projevem zásady solidarity na úkor autonomie vůle rodiče, a dítě postrádá jakýkoli právní titul užívání bydlení rodiče.

Mimo výše uvedené bývá výživné vykládáno v širším smyslu tak, že pod tento pojem spadá také osobní péče o dítě.⁵⁴ Uvedené nahlížení na osobní péči je dle mého názoru nesprávné. Péče o dítě spadá do povinností a práv rodičovské odpovědnosti a neměla by tak představovat plnění vyživovací povinnosti. Péče o dítě je nicméně jedním z kritérií, ke kterému se přihlíží v souladu s ustanovením § 913 odst. 2 OZ při stanovení výše vyživovací povinnosti, do určité míry může „nahradit“ výživné pro dítě a na samotné výživné tedy má vliv. Péče o dítě by mohla být předmětem výživného, pokud by nebyla poskytována osobně rodičem, ale třetí osobou, na níž rodič vynaložil peněžité prostředky. V tuto chvíli by totiž péče o dítě získala majetkovou povahu.

Významnou charakteristikou výživného je upřesnění povahy tohoto plnění, kdy se jedná o zvláštní druh majetkového plnění⁵⁵ (na rozdíl od již zmíněné osobní péče) které může být poskytováno buď ve formě peněžité, anebo nepeněžité.⁵⁶ Výživné je nutné odlišovat od práva na výživné, neboť to je plněním osobní povahy.⁵⁷ Rozdílnost se fakticky projevuje např. v zániku, kdy právo na výživné zaniká smrtí oprávněného, ale povinnost vyplatit splatné dávky výživného ke dni smrti oprávněného nezaniká,⁵⁸ či v promlčení, kdy právo na výživné nemůže být promlčeno ale jednotlivé dávky výživného ano.

Občanský zákoník kromě pojmu výživné užívá na několika místech také pojem výživa. Odbornou literaturou bývá výživa označována jako užší pojem, jako zajištění nejnutnějších základních potřeb oprávněného.⁵⁹ Pojem výživa je v OZ užit také v jiných souvislostech, než je vyživovací povinnost, a to v dědickém právu, konkrétně v rámci nákladů na výživu pozůstalých osob dle § 1665 a násl. OZ. V tomto případě má dítě, které by jinak bylo nepominutelným dědicem, ale které nemá právo na povinný díl, právo na nutnou výživu. Nutná výživa je dítěti hrazena z pozůstalosti, nejedná se o převzetí vyživovací povinnosti zůstavitele jeho dědici, ale o pohledávku za pozůstalostí. Znaky vyživovací povinnosti nenaplnuje ani ustanovení § 2966 OZ, kde je pojem výživa rovněž užit. V tomto případě se

⁵⁴ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 909.

⁵⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003

⁵⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1035.

⁵⁷ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 908.

⁵⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003

⁵⁹ GRYGAR, Jiří. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv. op. cit., s. 1636.

jedná o povinnost škůdce uhradit náklady na výživu pozůstalým dle § 2966, pokud škůdce usmrtil osobu povinnou vyživovat pozůstalého. Jde tedy o způsob náhrady škody, nikoli o vyživovací povinnost škůdce.

Na obsah pojmu výživné může každý nahlížet odlišně. Co patří mezi materiální podporu zájmů dítěte a další osobní potřeby je pro každé dítě subjektivní. Soud by měl tento pojem vykládat objektivně, jak je obvyklé na určitém místě v určitém čase. Tyto potřeby se mohou odlišovat jak v jiných kulturách, tak s ohledem na rozvoj společnosti v čase.

České rodinné právo dává pravomoc soudům rozhodovat o výživném pro nezletilé dítě jak v případě, kdy rodiče nezletilého nežijí spolu a nedohodnou se, ale také v případě, že rodiče spolu žijí, ale jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti (§ 919 OZ). Rovněž u zletilého dítěte není stěžejní, zda spolu rodiče žijí, ale pouze to, zda rodiče dítěte svou vyživovací povinnost k němu plní, či ne. V tomto ohledu lze českou právní úpravu považovat za rozvinutou, např. v Anglii lze stanovit výživné pouze rodiči, který s dítětem nežije ve společné domácnosti.⁶⁰

⁶⁰ LOWE, Nigel, DOUGLES, Gillian. *Bromley's family law*. 10. vydání, Oxford:Oxford University Press, 2007, s. 932.

3. Osoby povinné k vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost k dětem primárně plní rodiče dítěte. Matkou dítěte je dle § 775 OZ žena, která dítě porodila, otcem potom muž, kterému svědčí jedna ze tří zákonných domněnek otcovství dle § 776 a násl. OZ, případně jsou za rodiče považovány osoby, které dítě osvojily, jako nezletilé dle § 794 a násl. OZ, anebo v případě zletilého dítěte, pokud se jednalo o osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého dle § 847 a násl. OZ. Až pokud ji rodiče nemohou plnit, přejde tato povinnost na další předky dítěte (zpravidla prarodiče) dle § 910 OZ.

Výjimkou je situace, kdy dítě uzavře manželství, čímž vznikne vyživovací povinnost mezi manžely, která předchází vyživovací povinnosti rodičů v souladu s ustanovením § 697 odst. 1 OZ. Až v případě nemožnosti plnění této povinnosti manželem nastupuje opět vyživovací povinnost rodičů. Uvedené vyplývá z tzv. pravidel stanovených pro řešení možných kolizí více vyživovacích povinností k jednomu subjektu.⁶¹

3.1 Osoby povinné k vyživovací povinnosti – rodiče

Navzdory tradiční zásadě římského práva, *mater semper certa est*,⁶² je v současném právním řádu situace matky jen zdánlivě bez komplikací. V praxi se může jevit jako problematická např. realizace institutu náhradního (surogátního) mateřství, tedy vložení embrya neplodného páru do dělohy náhradní matky.⁶³ Díky rozvoji vědy a medicíny v takovém případě vzniká otázka, kdo je matkou dítěte. Žena, která dítě porodila, anebo žena, která poskytla genetický materiál? Přestože právní úprava občanského zákoníku již s náhradním mateřstvím počítá (výslovně jej zmiňuje v § 804 OZ, dle kterého umožňuje v případě náhradního mateřství osvojení mezi osobami příbuznými v přímé linii), chybí jakákoliv detailnější úprava, s čímž může vzniknout v praxi řada právních problémů.

Například v situaci, kdy genetický materiál poskytne náhradní matce, muž a žena, kteří dítě následně plánují osvojit. Pro právní status nemá vliv jakékoli zkoumání, zda je žena, která dítě porodila, rovněž genetickou matkou.⁶⁴ Jedinou možností ženy objednatelky, tedy

⁶¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1037.

⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Acta Universitatis Brunensis Iuridica. Svazek 360. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, s. 53.

⁶³ *Náhradní mateřství* [online]. Webnode.cz, 2008 [cit. 18. listopadu 2012]. Dostupné na: < <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/>>.

⁶⁴ HADERKA, Jiří F. Otázky mateřství a otcovství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*. 1998, č. 9, s. 536.

biologické matky, je toto dítě po porodu osvojit. Dle ustanovení § 809 OZ nemůže k osvojení dojít bez souhlasu rodičů dítěte, tzn. právní matky a právního otce.⁶⁵ V případě, že se náhradní matka po porodu rozhodne si dítě ponechat a neposkytne souhlas k osvojení, je dle § 775 OZ matkou dítěte. Právním otcem dítěte je v souladu s § 776 odst. 1 OZ buď manžel ženy nositelky (tzn. muž odlišný od muže, který poskytl svůj genetický materiál), anebo dle § 778 OZ muž, který dal k asistované reprodukci souhlas, což je zpravidla manžel či druh ženy objednatelky. Tento je pak povinen platit výživné právní matce, tzn. náhradní matce. Jednou z možností úpravy dané situace by mohla být právní regulace smlouvy o náhradním mateřství, jejíž zakotvení by však znejistělo právní poměry dítěte, a proto je na ni pohlíženo spíše negativně.⁶⁶

Problematické ve vztahu k vyživovací povinnosti je také postavení matky v dalším případě. Ačkoli se rodiče dle § 855 odst. 1 OZ nemohou svých povinností a práv vůči dítěti vzdát, dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování má matka možnost utajit svou totožnost v souvislosti s porodem. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů pak v návaznosti na to umožňuje nezapsat do knihy narození údaje o rodičích dítěte. Údaje utajené matky nicméně známé jsou, pouze nejsou zapsány v matrice v knize narození. Na právním postavení matky utajený porod proto vliv nemá. Po porodu by dítě mělo být umístěno do náhradní rodinné péče. Výživné je potom placeno dle konkrétního typu náhradní rodinné péče, je-li dítě osvojeno, vyživovací povinnost utajované matky zaniká.

Podobná situace je i v případě anonymního porodu, kdy je dítě následně odloženo do tzv. baby boxu. Je nutné zdůraznit, že anonymní porod není v České republice povolen, a v případě nalezení dítěte v babyboxu je povolána Policie ČR aby zjistila identitu dítěte i matky. Matka, které dítě odložila, se stane také právní matkou dítěte, se všemi povinnostmi a právy, které z tohoto postavení vyplývají, včetně vyživovací povinnosti. Pokud bychom připustili opačnou možnost, byl by tento závěr ve zjevném rozporu s § 855 odst. 1 OZ, , ačkoli realizace vyživovací povinnosti bude v těchto případech v podstatě nemožná.

Ani postavení otce v souvislosti s vyživovací povinností není bez komplikací. Otec je právně určen na základě jedné ze tří zákonných domněnek. Problematika určování otcovství v této práci z důvodu rozsahu rozebírána nebude, okrajově lze však zmínit zajímavou situaci, jak ovlivňuje výživné právní status otce dítěte. Pokud totiž manžel matky dítěte, či muž, jehož

⁶⁵ až na výjimky stanovené v § 818 odst. 1 OZ

⁶⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 515.

otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, bude žádat o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle § 792 OZ, soud může lhůtu prominout, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Dle mého názoru může být výživné jedním z faktorů svědčícím ve prospěch i neprospěch prominutí této lhůty – pokud by popřením lhůty a následným popřením otcovství bylo umožněno určit otcovství biologickému otci, který je schopen oproti dosavadnímu právnímu otci mimo jiné materiálně zabezpečit dítě, potom tuto změnu vyžaduje zájem dítěte. Naopak v případě, že by popřením otcovství dítě ztratilo dosavadní materiální podporu, měl by soud toto potenciální ohrožení dítěte vyhodnotit v neprospěch prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.

Lze uzavřít, že předně mají vyživovací povinnost k nezletilému dítěti jeho rodiče⁶⁷ a dále ostatní příbuzní. V případě uzavření manželství dítěte vyživovací povinnost rodičů zaniká a přechází na manžela.

3.2 Osoby povinné k vyživovací povinnosti - sourozenci

V souladu se zněním § 910 odst. 1 OZ, mají vzájemnou vyživovací povinnost také předci a potomci, tzn. příbuzní v pokolení přímém. Sourozencům dítěte v rámci ustanovení § 910 odst. 1 OZ vyživovací povinnost stanovena není, a to bez ohledu na to, zda jsou tito schopni samostatně se živit a vyživovat svého sourozence či ne. Pokud by sourozenec poskytoval druhému výživné, ať už peněžité nebo nepeněžité, jednalo by se o závazek ryze obligační, který by se řídil ustanoveními smlouvy o důchodu dle § 2701 a násl. OZ. Občanský zákoník zná nicméně jednu výjimku, kdy sourozenec po splnění zákonných kritérií poskytuje příspěvek na výživné druhému sourozenci. Jedná se o ustanovení § 900 odst. 1 a odst. 2 OZ, které upravuje správu majetku dítěte a rozlišuje dvě situace. V odstavci 1 je možné použít příjmy z majetku dítěte na výživu nezletilého sourozence tohoto dítěte. Uvedené je možné, pouze pokud tyto příjmy nebyly užity k řádné správě majetku dítěte, pokud sourozenec žije s tímto dítětem ve společné domácnosti a pokud není z důležitých důvodů nezbytné zachovat tyto příjmy pro dítě na dobu po nabytí svéprávnosti.

V odstavci 2 se pak již jedná přímo o majetek dítěte, který mohou rodiče použít k výživě sourozence, ale jen se souhlasem soudu a pokud by bez zavinění osob, které mají k dítěti vyživovací povinnost, vznikl výrazný nepoměr mezi poměry dítěte a poměry povinných osob. Je otázkou, zda má odstavec 2 samostatné postavení, anebo se jedná o

⁶⁷ GRYGAR, Jiří. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kolektiv, op. cit., s. 1642.

speciální ustanovení k odstavci 1. Odstavec 2 totiž již nestanoví podmínku, že sourozenec musí žít s dítětem ve společné domácnosti, ani že dítě, na jehož výživu se majetek sourozence použije, musí být nezletilé, ani neobsahuje kritérium potřeby (viz odst. 1 „je-li toho třeba“). Mám za to, že ustanovení § 900 odst. 2 OZ ob stojí samostatně. V tomto případě tak lze majetkovou podstatu užít i pro výživu zletilého dítěte, výkladem lze nicméně dojít k závěru, že vyživovací povinnost rodičů k tomuto dítěti musí nadále trvat. Výjimečnost této situace zdůrazňuje nutný souhlas soudu. Dle mého názoru nicméně v případě § 900 odst. 1 OZ bude potřeba v souladu s § 898 odst. 1 OZ rovněž souhlasu soudu, pokud příjmy z majetku dítěte nebudou vynaloženy na běžnou záležitost, anebo na záležitost výjimečnou, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty. Někteří autoři pak dovozují, že souhlasu soudu pro jednání dle § 900 odst. 1 bude zapotřebí vždy, neboť se nejedná o běžnou správu majetku.⁶⁸ Pokud by nicméně takový důsledek byl záměrem zákonodárce, domnívám se, že by tuto povinnost výslovně vložil do znění § 900 odst. 1 OZ, jako je tomu v § 900 odst. 2 OZ.

Ať už § 900 odst. 1, nebo odst. 2 OZ, oba se vztahují pouze na sourozence dítěte, který nenabyl plné svéprávnosti, neboť k tomuto okamžiku zaniká dle § 858 OZ rodičovská odpovědnost, a tedy i správa majetku sourozence dítěte rodiči, v rámci kterých se toto ustanovení uplatňuje. Na rozdíl od úpravy v ZOR, kde bylo možné použít dle § 37a ZOR výnos z majetku dítěte přiměřeně i pro potřebu dítěte, je v současné právní úpravě výslovně napsáno, že se může jednat o výživu sourozence. Nelze však souhlasit s názorem,⁶⁹ že ZOR neupravoval možnost užití majetku dítěte pro potřeby rodiny, kdy dle §37a ZOR mohla být dotčena i přímo majetková podstata, a to, pokud by vznikl nezaviněně ze strany osob výživou povinných hrubý nepoměr mezi poměry nezletilého dítěte a osob výživou povinných. Jedná se tak o totožnou podmínku s § 900 odst. 2 OZ s tím rozdílem, že dnes je zapotřebí přivolení soudu.

Vzhledem k dikci tohoto ustanovení, které obsahuje pojem výživné, nabízí se otázka, zda se jedná o vyživovací povinnost. Uvedené ustanovení dle názoru některých autorů nezakotvuje vyživovací povinnost sourozence k dítěti⁷⁰ navzdory jazykovému výkladu, a to z toho důvodu, že takové tvrzení by bylo v rozporu s ustanovením § 910 OZ, které vyživovací povinnost sourozenců nezakotvuje. Ze strany sourozence se tak dle Kotradyho jedná o „příspěvek na výživu“, který bude připadat v úvahu, až pokud rodiče sami nebudou schopni zajistit dítěti adekvátní výživu (viz § 900 odst. 1 „je-li toho třeba“), a v případě § 900 odst. 1

⁶⁸ ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 993.

⁶⁹ KOTRADY, Pavel. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv, op. cit., s. 1570.

⁷⁰ KOTRADY, Pavel. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv, op. cit., s. 1570

OZ pouze pokud bude mít sourozenec ze svého majetku zisk. Další autoři, např. Šmíd,⁷¹ uvedené uvádí jako vyživovací povinnost sourozenců, a to jako samostatnou kategorii, nikoli v rámci vyživovací povinnosti ostatních příbuzných. Vyživovací povinnost sourozenců pak staví na poslední místo, vzniká tedy (za splnění podmínek § 900 odst. 1 nebo odst. 2 OZ) až pokud nejsou jiné osoby výživou povinné.

Zakotvil tak občanský zákoník nově vyživovací povinnost také mezi sourozenci? Navzdory výše uvedenému tvrzení, že se nejedná o vyživovací povinnost vzhledem k výčtu § 910 OZ, který určuje, jaké další osoby mají vůči sobě vyživovací povinnost, musím dojít k závěru, že systematicky je možné, aby vyživovací povinnost byla upravena také na jiném místě OZ, neboť § 900 OZ nevypočítává všechny druhy vyživovacích povinností. Ty jsou upraveny v různých částech OZ, např. vyživovací povinnost mezi rozvedenými manželi dle § 760 OZ. Je tedy možné, aby v rámci ustanovení o správě majetku nezletilého dítěte byla zakotvena vyživovací povinnost sourozenců.

Systematika nicméně není jediným kritériem pro posouzení tohoto nároku. V případě § 900 OZ je výživným majetek, případně příjmy z majetku sourozence, oprávněnou osobou dítě, a osobou, která dle dikce zákona „použije“ tento majetek k výživě dítěte, je rodič. Sourozenec v daném případě tak není osoba povinná k vyživovací povinnosti, ale je povinná za určitých okolností strpět zásah do příjmů ze svého majetku či přímo do svého majetku. Osobou povinnou k vyživovací povinnosti je v tomto případě stále rodič, který však za zákonných podmínek může použít jako zdroj svých příjmů, ze kterých poskytuje vyživovanému dítěti výživné, příjmy z majetku anebo majetek jeho sourozence.

Uvažujeme-li, zda nazvat tato práva a povinnosti mezi sourozenci založená § 900 OZ jako vyživovací povinnost, musíme potom zmínit i zvláštní povahu tohoto institutu, neboť dle dikce zákona se nejedná o povinnost, když příjmy z majetku či majetek sourozence rodiče mohou, ale nemusí, použít k výživě dítěte. V tomto právním vztahu tak je zakotvena povinnost sourozence coby osoby povinné uvedené strpět, ale pouze, pokud tak rodiče rozhodnou v rámci správy jeho majetku.

V důsledku uvedeného tak v tomto případě nejsou naplněny základní znaky tohoto vztahu tak, aby jej bylo možné označit jako vyživovací povinnost mezi sourozenci. Neoznačila bych jej ani jako „příspěvek“ sourozence na výživu nezletilého, ale jako příspěvek rodičům na výživu dítěte, který pochází z příjmů z majetku anebo majetku sourozence.

⁷¹ ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 994

V souladu s výše uvedeným závěrem tak mohou rodiče použít příjem z majetku anebo majetek sourozence v rámci jejich vyživovací povinnosti na výživu dítěte. Proto se neztotožňuji s názorem, že „v tom rozsahu, v jakém rodiče použijí příjmy na výživu dítěte, zaniká jejich vyživovací povinnost k dítěti.“⁷² Tento závěr nelze převzít ani, pokud bychom o § 900 OZ uvažovali jako o vyživovací povinnosti mezi sourozenci. Předpokladem pro vznik vyživovací povinnosti mezi sourozenci je právě neexistence jiné osoby povinné k výživě, počínaje rodiči na prvním místě. Proto vyživovací povinnost rodičů k dětem nemůže zaniknout až *ex post* po vzniku vyživovací povinnosti sourozence k dítěti.

Ačkoli se tedy dle mého názoru jedná o příspěvek do majetkových poměrů rodičů, z něhož poskytují dítěti výživné, rozhoduje-li soud o vyživovací povinnosti rodičů k dítěti, neměl by při stanovení výše výživného rodičům k těmto příspěvkům na výživu od sourozence přihlížet a rodičům stanovit nižší výživné pro dítě, neboť příspěvky na výživu dítěte je možné z příjmu z majetku či z majetku sourozence poskytovat až v případě, že rodiče nejsou schopni toto výživné poskytovat (na rozdíl od situace, kdy je tento příjem sourozence užit přímo k jeho vlastní výživě⁷³).

Vyživovací povinnost mezi sourozenci tak zřejmě občanským zákoníkem zakotvena nebyla. Ačkoli je tato vyživovací povinnost našemu právnímu řádu neznámá, v sousedních zemích, např. v Polsku, jsou sourozenci zařazeni mezi osoby z výživného povinné.⁷⁴ Jejich vyživovací povinnost nastoupí až v případě, že oprávněný nemá manžela nebo manželku, který by vyživovací povinnost mohl poskytovat, ani příbuzného v řadě přímé, ať už předka nebo potomka. Je přitom nerozhodné, zda se jedná o polorodého anebo plnorodého sourozence.⁷⁵ Na rozdíl od ostatních osob z výživného povinných však mají možnost se dle článku 134 polského zákona o rodině⁷⁶ této vyživovací povinnosti vyhnout, pokud by jim nebo jejich rodině způsobila neúměrné obtíže.

Za zmínku stojí také právní úprava v Itálii, kde mají vyživovací povinnost nejen sourozenci, ale také např. snacha a zeť, či tchán a tchýně.⁷⁷

⁷² LOMOZOVÁ, Andrea, SPÁČILOVÁ, Zuzana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 901.

⁷³ ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 993.

⁷⁴ STRZEBINCZYK, Jerzy. *Prawo Rodzinne*. 4. vydání. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business, 2013, s. 359.

⁷⁵ *Obowiązek alimentacyjny może obciążyć rodzeństwo* [online]. Infor.pl. [cit. dne 20. června 2018] Dostupné na: <<https://www.infor.pl/prawo/alimenty/inne-alimenty/285067,Obowiązek-alimentacyjny-moze-obciazyc-rodzenstwo.html>>.

⁷⁶ Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 Nr 9 poz. 59

⁷⁷ *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Itálie* [online]. Evropská soudní síť. 27. června 2006 [cit. dne 1. června 2017] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ita_cs.htm>

Vyživovací povinnost mezi sourozenci je dle mého názoru dobrým krokem k lepšímu zajištění odůvodněných potřeb dítěte. Umožňuje-li zásada solidarity v rodině existenci vyživovací povinnosti mezi vzdálenějšími předky a potomky, umožňuje pak také existenci vyživovací povinnosti mezi sourozenci, jejichž příbuzenský vztah je bližší než vztah vzdálenějších předků a potomků. Souhlasím také s polskou právní úpravou, kde mají vyživovací povinnost vůči sobě všichni sourozenci bez ohledu na věk. Ani v českém právním řádu není zánik vyživovací povinnosti k dítěti vázán na věk, a dle mého názoru není důvod pro změnu tohoto postoje, ani pokud by bylo uvažováno o zakotvení vyživovací povinnosti mezi sourozenci. Inspirovala bych se však polskou úpravou, pokud jde o možnost povinného sourozence se vyvázat z vyživovací povinnosti v situaci, kdy by jemu anebo jeho rodině způsobilo poskytování výživného neúměrné obtíže.

Vyživovací povinnost by měl až zletilý sourozenec za předpokladu, že tento zletilý sourozenec je nejen sám schopen se živit, ale zároveň jeho majetkové poměry, možnosti a schopnosti umožňují, aby platil výživné. Oprávněným by pak byl takový sourozenec, který není schopen sám se živit.

Kromě výše uvedeného je také nutné stanovit pozici vyživovací povinnosti mezi sourozenci v rámci tzv. konkurence vyživovacích povinností. Není sporu o tom, že tato by měla nastoupit až v případě, kdy vyživovací povinnost nemohou plnit rodiče. V tuto chvíli pak nastupuje vyživovací povinnost ostatních příbuzných dle § 910 odst. 1 OZ. Je tedy otázkou, zda by měla vyživovací povinnost mezi sourozenci předcházet vyživovací povinnosti ostatních příbuzných, anebo zda by měla nastoupit spolu s ní, případně až po ní. Dle mého názoru je nejvhodnější řešení takové, kdy se bude vyživovací povinnost mezi sourozenci vázána až na okamžik, kdy není ani jeden z rodičů schopný plnit svou vyživovací povinnost, a není ani možné, aby výživné poskytoval vzdálenější předek.

3.3 Osoby povinné k vyživovací povinnosti – ostatní příbuzní

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, mimo rodiče mohou dítěti poskytovat výživné na základě ustanovení § 910 odst. 1 OZ také další příbuzní v řadě přímé, v případě vyživovací povinnosti k dítěti pak přichází v úvahu jen prarodiče, případně praprarodiče.

Dle § 910 odst. 2 OZ vyživovací povinnosti ostatních příbuzných předchází vyživovací povinnost rodičů. V rámci vyživovací povinnosti ostatních příbuzných se pak dle § 910 odst. 3 OZ uplatní nejdříve vyživovací povinnost bližších příbuzných.

Z dikce zákona tedy plyne, že primárně je vyživovací povinnost k dětem plněna jejich rodiči, a až v případě, že rodiče nežijí, anebo nemohou vyživovací povinnost plnit, přechází tato na prarodiče.⁷⁸ Vzhledem k tomu, že zákon hovoří o prarodičích v množném čísle, dovozuje se, že se tato povinnost vztahuje na všechny prarodiče dítěte, tzn. bez ohledu na to, zda se jedná o prarodiče z matčiny strany, či z otcovy strany.⁷⁹ Splňují-li všichni prarodiče podmínky vyživovací povinnosti na straně povinných (tzn. mají takové majetkové poměry, možnosti a schopnosti, aby mohli poskytovat dítěti výživné), budou pak tuto vyživovací povinnost plnit všichni, a to dle § 914 OZ, dle poměru jejich majetkových poměrů, možností a schopností k majetkovým poměrům, možnostem a schopnostem ostatních. Každému prarodiči tak bude výživné stanoveno individuálně, nejedná se o solidární plnění, ale o dílčí závazek.⁸⁰

Tito nemají následný regres vůči rodičům, neboť se nejedná o plnění za jiného, ale o jejich vlastní vyživovací povinnost.

Významným v této oblasti je stanovisko Nejvyššího soudu,⁸¹ dle kterého soud stanoví výživné prarodičům, jestliže rodič nemůže své vyživovací povinnosti, byť i částečně, dostát. Navzdory tomu, že v § 910 odst. 2 OZ je množné číslo také v případě rodičů, a jazykovým výkladem můžeme dojít k závěru, že k uplatnění vyživovací povinnosti prarodičů je zapotřebí, aby vyživovací povinnost nebyla plněna ani jedním z rodičů, toto hledisko se neuplatní, a dle výše citovaného stanoviska Nejvyššího soudu postačí, neplní-li jen jeden rodič. Zde je na místě upozornit na vývoj nazírání na problematiku tohoto ustanovení, neboť Radvanová ve svém komentáři k zákonu o rodině z roku 1989 uvádí, že až pokud oba rodiče nemohou dítě vyživovat, nastupuje vyživovací povinnost ostatních příbuzných.⁸² Současný pohled lze bezesporu označit jako krok správným směrem a v zájmu dítěte.

Diskutovanými v této oblasti jsou také důvody, pro které nemůže jeden z rodičů svou vyživovací povinnost, byť i částečně, plnit. Literatura a judikatura⁸³ se jednoznačně shoduje, že v případě objektivních důvodů nemožnosti plnění výživného nastoupí vyživovací povinnost prarodičů bez dalšího. Pokud jde o subjektivní důvody, zde se již názory rozcházejí. Dle Nové pojem „nemohou“ znamená pouze objektivní důvody, tzn., pokud jsou nemocní či v případě mimořádné nepředvídatelné události. Subjektivní důvody bránící

⁷⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 908.

⁷⁹ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 908.

⁸⁰ KAVALÍR, Jakub. Právní úprava výživného mezi prarodiči a vnuky v novém občanském zákoníku. *Právo a rodina*. Roč. 19, č. 2/2017, s. 6.

⁸¹ stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012,

⁸² RADVANOVÁ, Senta. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. op. cit., s. 309.

⁸³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, op. cit. s. 1036, stanovisko Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Cpjn 204/2012, ze dne 19. 10. 2016

v plnění vyživovací povinnosti pak jako důvod ke vzniku vyživovací povinnosti prarodičů zcela vylučuje.⁸⁴ Shodně pak uvádí také stanovisko Nejvyššího soudu.⁸⁵ Další autoři⁸⁶ pak připouští možnost také subjektivních důvodů.

Dle mého názoru se subjektivní hledisko jako příčina neplacení výživného rodiči uplatní, a také v tomto případě vznikne vyživovací povinnost prarodičům. Ačkoli je třeba souhlasit s výkladem jazykovým, kdy „nemohou“ nepokrývá situace, kdy povinný rodič může, ale nechce, teleologickým výkladem dojdeme k opačnému závěru. Budeme-li se totiž soustředit na účel tohoto ustanovení, je jím pokrytí situací, kdy se dítěti od rodičů nedostává potřebné výživy, a to v souladu se zájmy dítěte bez ohledu na příčinu takového nedostatku. Pokud tedy rodič dítěte neposkytuje dítěti výživné ze subjektivního důvodu, musíme primárně zjistit, zda je možné získat výživné výkonem rozhodnutí. V případě, kdy by se dítě i přes výkon rozhodnutí ocitlo bez potřebného výživného, můžeme konstatovat, že by vyživovací povinnost měla být stanovena prarodičům. Nepřipustíme-li aplikaci § 910 odst. 2 OZ také na nemožnost plnění ze subjektivních důvodů, může dojít k situaci neslučitelné s jeho zájmy, kdy se dítě ocitne bez dostačujícího výživného. Účel daného ustanovení, tj. zajistit potřebnou výživu dítěti, je pro výklad stěžejní.

Výživné ostatních příbuzných k dítěti obsahuje určité odchylky také v případě určení jeho výše. Této problematice je věnován prostor v rámci kapitol zabývajících se určením výše výživného.

⁸⁴ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 908.

⁸⁵ stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012,

⁸⁶ KAVALÍR, Jakub. Právní úprava výživného mezi prarodiči a vnuky v novém občanském zákoníku. *Právo a rodina*. Roč. 19, č. 2/2017, s. 7.

4. Vznik vyživovací povinnosti

Ustanovení občanského zákoníku se výslovně nezmiňují o vzniku vyživovací povinnosti. Protože se ale jedná o vyživovací povinnost rodičů k dětem, je zřejmé, že tato vzniká vznikem rodinně právního vztahu, tzn. pro matku narozením dítěte, u otce potom uplatněním jedné ze zákonných domněnek otcovství, tedy vznikem rodičovského vztahu.⁸⁷ V případě, že by otec dítěte nebyl jistý a do rozhodnutí soudu o otcovství by uplynul nějaký čas, po který dítě nikdo nevyživoval, lze následnou vyživovací povinnost v řízení o určení otcovství stanovit až tři roky zpětně dle § 922 odst. 1 OZ. Protože dle § 832 OZ vzniká osvojením mezi osvojitelem a osvojencem takový právní poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, vzniká vyživovací povinnost rodičů k dětem také právní mocí rozhodnutí o osvojení. Od tohoto okamžiku je možné nárokovat také výživné po ostatních příbuzných, tzn. po prarodičích ze strany osvojitelů.

Ke vzniku vyživovací povinnosti rodičů k dětem tedy není potřebná žádná další právní skutečnost, ale je založena přímo zákonem, vznikem příbuzenství v přímé linii v prvním stupni a splněním zákonných předpokladů. Takto je výživné upraveno především z důvodu snadnějšího dosažení tohoto práva pro slabší subjekt v tomto právním vztahu – dítě, zejména nezletilé. Rozsudek o výživném má tedy již pouze deklaratorní povahu, a bez něj nemůže být výživné vymáháno výkonem rozhodnutí anebo exekučně.

O výživném pro zletilé a plně svéprávné dítě soud rozhodne vždy na návrh dítěte, anebo povinného rodiče. Pokud jde o výživné pro nezletilé dítě, soud bude rozhodovat ve třech situacích. Dle § 919 OZ nežijí-li rodiče nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, a nedohodnou-li se o plnění vyživovací povinnosti k dítěti, anebo žijí-li rodiče spolu, ale jeden z nich vyživovací povinnost k dítěti neplní, a dále vždy, když soud rozhoduje o péči o nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, pokud se rodiče nedohodnou.

Z díky zákona tedy vyplývá, že v situaci, kdy doposud nebylo o výživném rozhodnuto rozsudkem soudu, mohou rodiče ohledně výživného uzavřít mezi sebou dohodu. Zákonodárce měl v tomto případě zřejmě na mysli dohodu rodičů, kterou pak následně schválí soud. Povinnost schválení takové dohody soudem však nevyplývá z žádného ustanovení. Dle § 906 odst. 2 OZ soud schválí dohodu rodičů, zde se nicméně mluví pouze o dohodě o výkonu rodičovské odpovědnosti. Je tedy otázkou, zda se tato povinnost, jež byla v zákoně o rodině výslovně zakotvena § 86 ZOR, uplatní i za účinnosti současné právní úpravy. Dle mého názoru bude v souladu s § 906 odst. 2 OZ dohoda rodičů o výživném pro dítě platná i bez

⁸⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit, 2009, s. 396.

schválení soudem, což bude mít vliv např. při následném návrhu jednoho z rodičů na snížení nebo zvýšení výživného soudem, kdy soud změní výši výživného až od okamžiku prokázané změny poměrů dle § 923 OZ, a nikoli za předešlou dobu (tzn. až tři roky zpětně ode dne podání návrhu dle § 922 OZ), kdy bylo výživné placeno na základě dohody rodičů.

Pokud jde však o situaci, kdy již bylo výživné stanoveno rozhodnutím soudu, a následně je rodiči uzavřena dohoda o změně této výše výživného, pak by tato dohoda nebyla exekucním titulem, na základě něhož by bylo možné nařídit exekuci, a dosavadní exekucní titul (dřívější rozhodnutí soudu o výživném) by nerušila ani neměnila, tzn. tento by byl nadále vymahatelný exekučně. Takový postoj je sice v rozporu s autonomií vůle rodičů, ale zohledňuje zájem dítěte, který je nutné brát v potaz především. Na uvedenou situaci lze aplikovat judikaturu Nejvyššího soudu, která se zabývala platností dohody uzavřené za účinnosti zákona o rodině: *“Jestliže jednou bylo rozhodnuto o výživném soudním rozhodnutím, je nepřipustné toto rozhodnutí měnit prostou dohodou rodičů.”*⁸⁸

V případě, že rodiče dítěte nežijí spolu, a dítě bylo svěřeno do péče jednoho z rodičů, mají vyživovací povinnost ze zákona stále oba dva rodiče, ačkoli je soudem stanovena povinnost platit výživné zpravidla pouze nepečujícímu rodiči. V případě faktické změny v péči o dítě tak není soudem stanovena vyživovací povinnost nově nepečujícímu rodiči od právní moci rozhodnutí, ale od okamžiku faktické změny,⁸⁹ neboť jak je výše uvedeno, rozsudek má již pouze deklaratorní povahu.

Počátek vyživovací povinnosti je určen okamžikem narození dítěte. Tzv. nasciturus není rodinným právem v žádném ohledu jako samostatný subjekt chráněn.⁹⁰ Přitom dle § 25 OZ se na počaté dítě hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Nabízí se tedy možnost, aby vyživovací povinnost také vznikla již početím dítěte. Otázkou ovšem je, zdali vzniknou nějaké odůvodněné potřeby nasciturovi. Domnívám se, že nasciturovi odůvodněné potřeby nevznikají, tyto vznikají po dobu těhotenství pouze matce dítěte. Je nesporné, že tyto mohou být dosti značné a mají svůj původ právě v nasciturovi – tedy v těhotenství samotném. Tuto skutečnost je nicméně právní úpravou ošetřena prostřednictvím vyživovací povinnosti mezi manželi (§ 697 OZ) anebo prostřednictvím výživného a úhrady některých nákladů neprovdané matce (§ 920 OZ). Lze tedy uzavřít, že zákonodárce poskytuje prostřednictvím těchto dvou druhů výživného i jakousi garanci krytí potřeb doposud nenarozeného dítěte

⁸⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. května 2016, sp. zn. 20 Cdo 380/2016

⁸⁹ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 17. října 2006, sp. zn. IV. ÚS 246/2006

⁹⁰ NOVÁ, Hana. Vyživovací povinnost obávaná i opomíjená. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 1-2, s. 33.

prostřednictvím výživného hrazeného jeho matce, již je v době těhotenství součástí, a vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti se zde neuplatní.

Německé právo obsahuje v § 1601 a 1602 BGB pro vznik vyživovací povinnosti obdobná pravidla, jako právo české. Navíc však obsahuje ustanovení § 1609, které určuje prioritu vyživovacích povinností, pokud existuje více osob oprávněných z výživného. Pokud povinný není schopen poskytovat výživné všem těmto osobám, vznikne mu vyživovací povinnost jen k těm „prioritním“. Na prvním místě jsou nezletilé děti a děti již zletilé, které nedovršily 21 let a bydlí v domácnosti rodiče. Druhou skupinu tvoří rodiče, kteří jsou oprávněni dostávat výživné na péči o dítě, dále manželé a rozvedení manželé, kteří byli v dlouhém manželství. Třetí skupina jsou manželé a rozvedení manželé, kteří nespádají do druhé skupiny. Čtvrtou skupinou jsou děti, které nespádají do první skupiny. V pátém pořadí to jsou vnuci a vzdálenější potomci, v šestém potom rodiče. Sedmou skupinu tvoří další předci.

Pořadí oprávněných z výživného podle německého práva vyřešilo dlouho diskutovaný německý spor, jak naložit se situací, kdy je příjem povinného z výživného nedostačující k uspokojení všech jeho vyživovacích povinností.⁹¹ Zakotvením tohoto ustanovení došlo ke zvýšení transparentnosti německého práva a ke zjednodušení. Dle české právní úpravy v případě existence více vyživovacích povinností by došlo k rozdělení výživného poměrně mezi všechny oprávněné osoby dle jejich odůvodněných potřeb a majetkových poměrů. Stanovení principu priority by zcela jistě odpovídalo zájmu zejména dětí, které by pak v takových situacích měly možnost získat vyšší výživné.

⁹¹ KLEIN, Michael. In WEINREICH, Gerd, KLEIN, Michael. *Fachanwalts-kommentar familienrecht*. 5. vydání. Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH, 2013, s. 1287.

5. Zánik vyživovací povinnosti

Jak je uvedeno v předchozí kapitole, předpokladem vzniku vyživovací povinnosti rodiče k dítěti je existence rodinně právního vztahu a odkázanost dítěte na výživu rodiče, když vyživovací povinnost dle § 911 OZ trvá do doby, pokud děti nejsou schopny samy se žít. Zánikem jednoho z těchto předpokladů tak zanikne vyživovací povinnost, a to ze zákona. Veřejností bývá často mylně interpretováno, že rodiče mají vyživovací povinnost vůči svým dětem do 18 nebo do 26 let. Tato informace se běžně objevuje také v médiích, v jednom z článků dokonce citují tvrzení advokátky (sic!).⁹² Dosažení určité věkové hranice nicméně nemá se zánikem této povinnosti nic společného.⁹³

Vyživovací povinnost k dítěti může tedy zaniknout i před dosažením jeho zletilosti, anebo naopak neschopnost dítěte samostatně se žít může trvat po dobu jeho celého života např. z důvodu invalidity. V takovém případě se předpokládá, že jeho výživa je částečně zajištěna státem, a to dávkami sociální podpory⁹⁴, nicméně na trvání vyživovací povinnosti rodičů to nic nemění.

Opačným případem může být anglická úprava, kde dle Child support act 1991 se dítětem oprávněným z vyživovací povinnosti rozumí dítě do 16 let, a dále kdokoli pod 20 let, kdo studuje v prezenční formě studia, nebo se vyučuje k budoucímu povolání.⁹⁵ Vyživovací povinnost je tak omezena věkem a určuje přesné hranice jejího zániku. Soudy nejsou povinny vykládat význam abstraktního pojmu „schopnost dítěte samotného se žít“ a jednoznačně tak přispívají k předvídatelnosti výsledku soudního rozhodování. Na druhou stranu ale dle mého názoru věkovou hranicí nedůvodně omezují nároky nezaopatřených dětí na výživné ze strany jejich rodičů. V této otázce se lze domnívat, že tuzemská právní úprava je na rozdíl od té anglické vhodnější.

Rodiče nejsou této povinnosti zproštěni ani je-li jejich rodičovská odpovědnost k dítěti omezena nebo je-li rodič rodičovské odpovědnosti zbaven dle § 874 OZ. Ani naopak se rodičovská odpovědnost s vyživovací povinností nepodmiňuje, tzn., že nelze omezit rodičovskou odpovědnost v důsledku neplacení výživného dítěti.⁹⁶ O tom, zda je rodičovská

⁹² KOUKAL, Josef. *Potomek zapsaný na úřadu práce po rodičích uz výživné žádat nemůže* [online]. novinky.cz, 28. prosince 2011 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/254616-potomek-zapsany-na-uradu-prace-po-rodicich-uz-vyzivne-zadat-nemuze.html>>

⁹³ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. května 1967, sp. zn. 5 Cz 19/1967

⁹⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, op. cit., 227 s.

⁹⁵ HERRING, Jonathan, op. cit., s. 195.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010

odpovědnost určitým způsobem ovlivněna vyživovací povinností, budu hovořit v dalších kapitolách této práce.

5.1 Schopnost dítěte samostatně se živit

Zánik vyživovací povinnosti podmiňuje schopnost dítěte samo se živit. Pojem „schopnost“ dle mého názoru představuje jakýkoli příjem dítěte, který je pravidelný a zajistí úhradu odůvodněných potřeb dítěte. Nesouhlasím se závěrem, že „*schopnost sám se živit nemůže být naplněna jinak než schopnost se živit vlastním přičiněním, vlastními schopnostmi, věděním a dovednostmi*“.⁹⁷ Přikláním se k názoru, že k nabytí schopnosti sám se živit postačí existence zisku z majetku.⁹⁸ Pokud dítě získá např. pravidelný zisk ze svého majetku (typicky by se mohlo jednat o zisk z pronájmu nemovitosti) v takové míře, že stačí k jeho výživě (menší příjem by v souladu s § 912 OZ na existenci vyživovací povinnosti neměl vliv), potom vyživovací povinnost jeho rodičů zaniká (ačkoli může později opět vzniknout, viz níže). Zanikne totiž předpoklad existence vyživovací povinnosti, tzn. odkázanost dítěte na výživu.

Zajímavou je pak situace, kdy by dítě dosahovalo nadstandardní výše výživného z důvodu podmínky shodné životní úrovně dítěte s životní úrovní rodiče dle § 915 odst. 1 OZ, která by byla velmi vysoká, ale z důvodu existence příjmu z majetku dítěte vyživovací povinnost rodiče zanikla, a dítěti by zůstal „jen“ příjem z jeho majetku, který by ale postačoval k jeho výživě v souladu s § 912 OZ. Mám za to, že v této situaci nelze žádat stejnou životní úroveň dítěte a rodiče a chtít „dorovnání“ výživného s touto životní úrovní. Odkázanost na výživu je předpokladem existence vyživovací povinnosti, kdežto požadavek stejné životní úrovně je kritériem určujícím výši výživného. Zanikne-li předpoklad existence vyživovací povinnosti, kritérium pro výši výživného se pak již neuplatní. Pokud bychom dovodili opačný závěr, mohlo by dojít k absurdní situaci, kdy dítě, ačkoli již výdělečně schopné, nedosahuje svým výdělkem životní úrovně rodiče a žádá tak stále výživné. Vyživovací povinnost rodiče by pak zřejmě bez dalšího nikdy nezanikla.

Nabytí schopnosti dítěte sám se živit jen existencí majetku bez příjmů z tohoto majetku je pak výslovně vyloučeno v ustanovení § 912 OZ.

Mimo výše uvedené, vyživovací povinnost může také na krátkou dobu zaniknout a poté se znovu obnovit. Tato vlastnost bývá označována jako tzv. elasticita vyživovací povinnosti.⁹⁹

⁹⁷NOVÁ, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 901

⁹⁸KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. 2014, op. cit., s. 1046

⁹⁹KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit., 2009, s. 397.

Posouzení existence schopnosti dítěte samo se živit v souvislosti se znovunabytou závislostí dítěte na svých rodičích bude vždy velice komplikované. Například v případě, kdy je nutné zařazení dítěte vzhledem k nedostatkům v jeho chování do výchovného zařízení, i přesto, že se předtím již samo živilo, se vyživovací povinnost obnovuje, protože „*schopnost nezletilého dítěte samostatně se živit nelze posuzovat jen se zřetelem k dosaženému věku a stupni tělesné a duševní vyspělosti, ale i se zřetelem k tomu, jak je nezletilé dítě po mravní a charakterové stránce připraveno – jmenovitě výchovným působením rodičů – podílet se svou činností na společensky užitečné práci.*“¹⁰⁰ Pokud se dítě hlásí na vysokou školu, ale nebylo přijato, nelze na jeho následný nástup do zaměstnání nahlížet jako na definitivní ukončení vyživovací povinnosti, pokud do něj nastoupilo s úmyslem ucházet se o studium na vysoké škole další rok. V tomto případě by se vyživovací povinnost obnovila s nástupem na vysokou školu a jeho opětovnou odkázaností na výživu rodičů.

Elasticita vyživovací povinnosti není projevem nových a modernějších právních úprav, ale naopak se vyskytovala už v Československém obecném zákoníku občanském. Vyživovací povinnost měla opět ožít, *jakmile dítě, které se již bylo schopno vyživovat samo, nadále nebylo s to tak učinit, pokud nešlo o úmyslné vyhýbání práci.*¹⁰¹ V zásadě se tedy tehdejší úprava nelišila, rozdílně jsou především skutečnosti, na základě kterých se posuzuje opětovné oživení výživného.

Vždy však musí být elasticita posuzována vzhledem ke konkrétním okolnostem. Např. v případě, kdy je již dítě schopno samostatně se živit, ale přeruší zaměstnání za účelem další kvalifikace. V takové situaci je nutné, aby soud uvážil jednotlivé okolnosti, za jakých byl přerušen výkon zaměstnání a přínos dalšího studia dítěte, než rozhodne, jestli vyživovací povinnost opětovně vznikla anebo ne. Z judikatury vyplývá, že přijetím dítěte ke studiu na vysoké škole až po čtyřech letech od ukončení středoškolského vzdělání se vyživovací povinnost k tomuto dítěti neobnovuje.¹⁰² Uvedený závěr je dle mého názoru správný. Rodič by neměl být povolán ke své vyživovací povinnosti vůči dítěti kdykoli, kdy dítě uzná za vhodné začít znovu studovat nebo si zvyšovat kvalifikaci. Přihlédnout by se mělo k tomu, zda během čtyřleté „pauzy“ bylo dítě schopno zajistit si adekvátní výživu, zda by takto mohlo pokračovat dál a případně také zvážit, zda by bylo možné studovat a zároveň si vlastní činnosti obstarat prostředky ke své výživě. Klíčové jsou také důvody, pro které dítě obnovilo své studium až po tak dlouhém časovém odstupu. Pokud se např. začalo dítě samo živit,

¹⁰⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 1968, sp. zn. 1 Cz 37/1968

¹⁰¹ SEDLÁČEK, Jaromír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, op. cit., s. 735.

¹⁰² rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. listopadu 2007, sp. zn. 10 Co 188/2007

ačkoli mělo od počátku úmysl si svou kvalifikaci zvýšit, ale z objektivních příčin tak nebylo schopné učinit dříve než po čtyřech letech, je namístě zvážit obnovení vyživovací povinnosti. Naopak v situaci, kdy se dítě začalo samostatně živit, a až s odstupem času zjistilo, že by bylo vhodné zvýšit si kvalifikaci např. pro účely kariérního růstu, neměl by být tímto rozhodnutím zatěžován rodič povinný z výživného.

Z jiného rozhodnutí¹⁰³ se pak podává, že v situaci, kdy dcera neukončila maturitní studium na střední škole v řádném termínu, ale až v náhradním termínu o rok později, kdy v mezidobí navštěvovala kurz anglického jazyka u jazykové agentury v rámci tzv. pomaturitního studia, vyživovací povinnost rodiče zanikla. Otec se v daném případě dovolával zrušení jeho vyživovací povinnosti ke dni ukončení školního roku, ve kterém dcera měla řádně odmaturovat. Bylo tedy na soudu, aby zvážil, zda pomaturitní studium může být přípravou pro budoucí povolání. Soud při řešení daného případu postupoval analogicky použitím ustanovení § 1 vyhlášky č. 322/2005 Sb., o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních nebo vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto právního předpisu se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považuje za studium na středních nebo vysokých školách též studium osob se středním vzděláním s maturitní zkouškou nebo s vyšším odborným vzděláním v konzervatoři, které úspěšně vykonaly první maturitní zkoušku nebo absolutorium v konzervatoři, v kalendářním roce, ve kterém zahajují toto studium v jednoletých kurzech cizích jazyků s denní výukou, uskutečňovaných právníky a fyzickými osobami působícími v oblasti jazykového vzdělávání. Protože oprávněná dcera nevykonala maturitní zkoušku dle této podmínky, soud rozhodl v její neprospěch a vyživovací povinnost zrušil.

Vůči tomuto rozhodnutí podala dcera Ústavní stížnost, na jejímž základě bylo nálezem Ústavního soudu výše citované rozhodnutí zrušeno. Dle názoru Ústavního soudu byla nesprávně zjišťována pouze skutečnost, zda se dcera připravovala na budoucí povolání, či nikoliv, kdy krajský soud vycházel z předpisu veřejného práva upravujícím nároky na platby z veřejných prostředků. Namísto toho se měl více soustředit na § 85 ZOR (dnes § 911 OZ) a splnění podmínky schopnosti samostatně se živit. Zcela pominul, že dcera v rozhodné době nejen navštěvovala uvedený jednoletý kurz angličtiny, ale současně se bezprostředně i připravovala na dokončení maturitní zkoušky, neboť v řádném termínu složila maturitní zkoušku jen ze dvou předmětů.¹⁰⁴

¹⁰³ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 26. května 2009 č. j. 31 Co 167/2009-45

¹⁰⁴ nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 2155/2009

Ústavní soud tak došel k závěru, že se dcera nemohla samostatně živit a vyživovací povinnost tak trvala nadále. S tímto rozhodnutím je na místě souhlasit. Z uvedeného je zřejmé, že právní úprava vyživovací povinnosti zohledňuje především blaho dítěte se specifiky každého konkrétního případu, a upřednostňuje ho před přílišným formalismem, který vedl krajský soud k aplikaci neadekvátního právního předpisu.

V dalším z případů posuzoval soud zánik vyživovací povinnosti rodiče, jehož dítě již ukončilo maturitní studium, konkrétně na střední škole pro knihkupce a nakladatelské pracovníky, a pokračovalo ve studiu na další škole, a to konzervatoře se zaměřením klasická hudba, obor kontrabas. Krajský soud¹⁰⁵ rozhodl, že vyživovací povinnosti zanikla, protože stěžovatel ukončil své vzdělání maturitní zkouškou a je schopen se sám živit. Na této skutečnosti podle jeho názoru nic nezmění fakt, že se rozhodl pokračovat ve studiu na jiné škole téhož stupně, která ale dosud dosažené vzdělání nijak nerozvíjí. Ústavní soud nicméně došel k zjištění, že takový závěr nezohledňuje specifické rysy skutkových zjištění, která soud prvního stupně učinil a odvolací soud převzal. V posuzované věci se tedy nejedná o situaci, kdy by dítě po maturitě zahájilo studium další střední školy téhož typu a stupně, která by nějak nenavazovala na jeho předchozí vzdělávání. Ke studiu hry na hudební nástroj na konzervatoři se student nepřipravuje v klasickém systému vzdělávání na základní, resp. jiné střední škole. Konzervatoř je škola s uměleckým zaměřením a pro studium hry na hudební nástroj je zpravidla nutné absolvovat specifickou přípravu, která probíhá paralelně s docházkou do běžného typu škol. Pokud se tedy dítě účastnilo přípravy a následně splnilo předpoklady pro přijetí ke studiu hry na kontrabas na konzervatoři, nelze úvahu odvolacího soudu, že dítě pokračuje ve studiu na jiné škole téhož stupně, která jeho dosud dosažené vzdělání nijak nerozvíjí, považovat za odpovídající skutkovému stavu. Ústavní soud dospěl k závěru, že v souvislosti s rozšiřujícími se možnostmi se zvyšuje i důraz kladený na doplnění vzdělání. Při hodnocení schopnosti živit se v souvislosti s další možností rozvinout dosavadní studium v oblasti hudby je tak namístež preferovat zájem na zvýšení kvalifikace dítěte.¹⁰⁶

Na tomto případě je zřetelné, že posouzení otázky schopnosti samostatně se živit záleží také na volbě dítěte ohledně jeho budoucího povolání. Pokud se rozhodne rozvíjet své schopnosti a vlohy v rozumné míře, rodič je nadále povinen mu poskytovat výživu, i když s tímto případně nesouhlasí.

Naopak typickým případem, kdy vyživovací povinnost rodiče zanikla, je, pokud dítě dobrovolně opustí školu a zaregistruje se do evidence úřadu práce. *“Za situace, kdy*

¹⁰⁵ rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. června 2009, č. j. 29 Co 155/2009-103

¹⁰⁶ nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 2623/2009

*vyživovaná osoba starší 18 let ukončí přípravu na své budoucí povolání tím, že o své vůli, bezdůvodně ukončí docházku na střední škole, nenastoupí následně do zaměstnání a zaregistruje se na úřadu práce, pak i když nepobírá žádné sociální dávky, zákonná vyživovací povinnost končí.*¹⁰⁷

Za schopnost dítěte samostatně se živit dále nelze považovat ojedinělý příjem dítěte, např. v době školních prázdnin, které se jinak připravuje studiem na budoucí povolání.¹⁰⁸ V tomto případě vyživovací povinnost nezaniká. K tomuto závěru zřejmě došel soud zejména na základě skutečnosti, že se jedná o pouhý přívýdělek, který by sám o sobě dítěti nestačil k pokrytí jeho odůvodněných potřeb.

V případech, kdy dítě nabude schopnosti samo se živit, je vhodné iniciovat změnu rozhodnutí, kterým bylo výživné stanoveno dle § 923 OZ současně s § 163 OSŘ, v případě nezletilého dítěte dle § 475 ZŘS. Deklaratorní zánik vyživovací povinnosti soudním rozhodnutím je účelný i pro častý rozpor v názorech povinného a oprávněného z výživného týkající se výše a trvání této povinnosti. V opačném případě by bylo možné postihnout povinného výkonem rozhodnutí nebo exekucí – až v rámci ní by se pak z exekučního titulu povinný rodič musel bránit a tvrdit, že exekuční titul se stal neúčinným (§ 268 odst. 1 písm. b) OSŘ) nebo že právo exekučním titulem přiznané po jeho vydání zaniklo (§ 268 odst. 1 písm. g) OSŘ). I přes výše uvedené je však nutno zdůraznit, že rozsudek konstatující zánik vyživovací povinnosti bude pouze deklaratorní. Vyživovací povinnost zaniká ze zákona po splnění zákonem stanovených předpokladů. Na základě výše uvedeného se tedy nelze ztotožnit s kategorickým názorem Nové a Těžké¹⁰⁹, že změna rozhodnutí je vždy nutná.

Ačkoli je nabytí schopnosti samostatně se živit dost neurčitým pojmem, lze uzavřít, že výkladem soudy v této oblasti ustálily svou rozhodovací praxi a charakteristika okamžiku nabytí schopnosti sám se živit již nečiní velké obtíže. Ačkoli by bylo stanovení pevné věkové hranice, kterou by zanikla vyživovací povinnost k dětem, podstatně pohodlnějším a jednodušším krokem, nemohly by být zohledněny individuální okolnosti jednotlivých případů odůvodňující delší nebo kratší trvání vyživovací povinnosti.

¹⁰⁷ KOUKAL, Josef. *Potomek zapsaný na úřadu práce po rodičích uz výživné žádat nemůže* [online]. novinky.cz, 28. prosince 2011 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/domaci/254616-potomek-zapsany-na-uradu-prace-po-rodicich-uz-vyzivne-zadat-nemuze.html>>

¹⁰⁸ rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. ledna 1968, sp. zn. 6 Co 676/1967

¹⁰⁹ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 105.

5.2 Dobré mravy

Vyživovací povinnost zaniká dále dle § 2 odst. 3 OZ jejím nesouladem s dobrými mravy, ačkoli uvedené již není výslovně stanoveno přímo mezi ustanoveními vyživovací povinnosti, jako tomu bylo dříve v § 96 odst. 2 ZOR. Dobré mravy jsou dalším abstraktním pojmem naší právní úpravy, kterým se rozumí rozpor s pravidly morálky, u nichž je obecný zájem jejich respektování.¹¹⁰

Palčivým tématem v této oblasti je diskuze, zda dlouhodobé jednání pečujícího rodiče, který bezdůvodně brání styku druhého rodiče s dítětem, je způsobilé podmínit zánik vyživovací povinnosti pro rozpor s dobrými mravy tohoto rodiče, který se s dítětem nemá možnost stýkat. Závěry soudů jsou v této oblasti nicméně jasné. Rozpor s dobrými mravy musí být spatřován v jednání osoby, která se výživného domáhá, nikoli v jednání jiné osoby, byť se jedná o rodiče pečujícího o dítě, tzn. toho, k jehož rukám je výživné pro dítě placeno.¹¹¹ Rozhodnutí soudu tímto neschvaluje jednání pečujícího rodiče, který brání ve styku. K nápravě této situace však musí sloužit jiné prostředky, v krajním případě také změna pečující osoby dle § 889 OZ. Účel výživného je poskytnout prostředky na úhradu odůvodněných potřeb dítěte, nejedná se ani částečně o sankční nástroj, který by měl za cíl postihnout jednoho z rodičů za jeho jednání.

Nesoulad s dobrými mravy nemusí ovlivňovat jen existenci vyživovací povinnosti, ale také samotnou výši. Dle mého názoru může soud stanovit např. nižší výši výživného, než by byla dle posouzení kritérií stěžejních pro určení výše výživného s tím, že vyšší výživné by již bylo v rozporu s dobrými mravy.

5.3 Další způsoby zániku

Smrtí povinného nebo oprávněného vyživovací povinnost zaniká bez možnosti jejího obnovení a nepřechází na dědice, protože se jedná o právo osobní povahy.

Tato povinnost také zaniká pravomocným rozsudkem o popření otcovství k dítěti, neboť tímto dojde k zániku základního předpokladu vyživovací povinnosti, rodinněprávního vztahu.¹¹² Původní rozhodnutí určující vyživovací povinnost k takovému otci se tímto pravomocným rozsudkem stává neúčinné.¹¹³ Pokud je později některou ze zákonných

¹¹⁰KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit., 2009, s. 464.

¹¹¹ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 15. září 2005, sp. zn. III. ÚS 606/2004

¹¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1046.

¹¹³ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 320.

domněnek určen jiný muž, může „dřívější“ otec po něm požadovat úhradu jeho plnění poskytovaného dítěti. Zákon o rodině obsahoval pro tuto situaci přímo ustanovení § 101 ZOR. Občanský zákoník však podobné ustanovení vypustil, a zmíněný případ plnění vyživovací povinnosti za jiného je tak nutné podřadit pod jiné ustanovení. Jednou z možností je jedna ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení,¹¹⁴ a to ta, dle které „kdo získá majetkový prospěch tím, že za něj bylo plněno, co měl po právu plnit sám podle § 2991 odst. 2 OZ. Další variantou, a to více vyhovující pro tento případ, je ustanovení § 3013 OZ, které stanoví právo toho, kdo učiní za druhou osobu náklad, který by tato osoba byla povinna učinit sama, požadovat náhradu. Není však možné, aby takto již poskytnuté plnění požadoval muž, jehož otcovství bylo popřeno, po dítěti zpět.

Danou problematikou spojenou s vlivem popřením otcovství na plnění vyživovací povinnosti se ještě z účinnosti zákona o rodině zabýval také Ústavní soud.¹¹⁵ Jednalo se o případ, kdy původní otec platil výživné od právní moci rozsudku, kterým bylo popřeno jeho otcovství, až do právní moci rozsudku, kterým byla zrušena jeho vyživovací povinnost vůči nezletilému dítěti. Dohromady tak zaplatil 24.000,- Kč za 8 měsíců, které požadoval původní otec zpátky po matce dítěte prostřednictvím žaloby na vydání bezdůvodného obohacení. V rámci případu soudy rozebíraly také povahu takového plnění. Krajský soud jako soud odvolací došel k závěru, že dané platby nemohou být považovány jako výživné v režimu ZOR, protože právní důvod takového plnění zanikl rozhodnutím, kterým bylo popřeno jeho otcovství, neexistoval tak mezi původním otcem a dítětem žádný hmotněprávní vztah. Rozhodnutí, kterým se následně domáhal zrušení vyživovací povinnosti, už mělo pouze deklaratorní povahu a jen potvrzovalo již existující hmotněprávní stav¹¹⁶.

Bylo tedy nutné posoudit povahu plnění poskytovaného původním otcem matce dítěte. S tímto souvisí určení osoby, které byly platby poskytovány. V daném případě se totiž mohlo jednat jak o matku, tak o nezletilé dítě. Směrodatné pro Okresní soud, kterému byla věc vrácena k přezkoumání, bylo, že plnění původní otec poskytoval matce dítěte, aniž by specifikoval účel platby, a ona také rozhodovala o nakládání s těmito prostředky. Okresní soud doplnil, že dané platby nelze považovat ani za dary matce dítěte, nebo dítěti, a jedná se tak o bezdůvodné obohacení. Tento závěr byl následně potvrzen také Ústavním soudem.

S tímto názorem se nelze než ztotožnit. Přesto, že dle § 2055 OZ je jako darování označeno bezplatné převedení vlastnického práva dárce, a přijetí obdarovaného, nelze takto

¹¹⁴ ČUHELOVÁ, Kateřina, SPÁČIL, Ondřej. Plnění vyživovací povinnosti za jiného v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, roč. 2012, č. 23-24, s. 855.

¹¹⁵ nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. října 2012, sp. zn. II. ÚS 1688/2010

¹¹⁶ rozhodnutí Krajského soudu v Brně, pobočka Jihlava ze dne 30. března 2010, sp. zn. 54 Co 155/2010

posoudit jednání původního otce, kterému zjevně chyběla vůle finanční prostředky dítěti darovat. Jednotlivé platby poskytoval proto, že se domníval, že tuto povinnost má uloženu zákonem a soudním rozhodnutím. Pro závěr o tom, že prostředky byly od otce poskytnuty darem, tu chyběl jeden ze základních znaků darování, a to poskytnutí majetkového prospěchu, aniž by k tomu měl dárce právní povinnost.¹¹⁷

Pokud jde o další možné způsoby zániku závazku, v případě výživného není možný zánik vyživovací povinnosti započtením, jednorázovým splněním, ani promlčením. Všechny tyto instituty lze uplatnit vůči jednotlivým dávkám výživného. Započtení je možné v souladu s § 1988 odst. 1 OZ pouze u zletilého svéprávného dítěte, a pouze vůči jednotlivým dávkám. K vyloučení splnění vyživovací povinnosti tzv. odbytným (jednorázovým splněním závazku) blíže kapitola o způsobech plnění vyživovací povinnosti.

Vyživovací povinnost k dítěti zanikne také, pokud je jiná osoba, která je k výživě dítěte privilegovaná, a to na základě pravidel konkurence jednotlivých vyživovacích povinností dle § 910 odst. 3 a 4 OZ, a dále § 697 odst. 1 OZ, který výslovně staví vyživovací povinnost mezi manželi na místo před vyživovací povinností rodičů k dětem. Uzavřením manželství dítěte tak dojde k zániku vyživovací povinnosti rodičů vůči němu.

Vyživovací povinnost rodiče k dítěti nezanikne ani, pokud rodič použije k úhradě odůvodněných potřeb dítěte majetek či příjmy z majetku sourozence tohoto dítěte v souladu s ustanovením § 900 OZ, ačkoli tak někteří autoři dovozují.¹¹⁸ Jak je uvedeno v kapitole 3. této práce, dle mého názoru se jedná o „příjem“ rodiče, který rodič užije na výživu dítěte, nikoli o vyživovací povinnost mezi sourozenci, která by nahradila, byť i částečně, vyživovací povinnost rodičů k dítěti.

Vyživovací povinnost rodiče k dítěti dále nezaniká, pokud rodič není schopen výživné poskytovat a soud uloží povinnost platit výživné prarodiči. V tento okamžik dle mého názoru existují tyto dvě vyživovací povinnosti vedle sebe. Předpoklady existence vyživovací povinnosti totiž nadále trvají – rodinně právní vztah a neschopnost dítěte sám se žít. Majetkové poměry rodiče jsou dle mého názoru kritériem sloužícím k určení výše výživného, nikoli předpokladem existence vyživovací povinnosti. Pokud tak rodič nemá majetkové poměry k poskytování výživného, jeho vyživovací povinnost bez dalšího nezaniká.

Naopak v německé právní úpravě výslovně ustanovení § 1603 odst. 1 BGB stanoví, že pokud je osoba povinná z výživného neschopna výživné poskytovat v důsledku svých jiných

¹¹⁷ HULMÁK, Milan, NOVÝ, Marek. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1792.

¹¹⁸ LOMOZOVÁ, Andrea, SPÁČILOVÁ, Zuzana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 901.

závazků, aniž by nebyla ohrožena její nebo jeho samotná výživa, vyživovací povinnost zaniká. Odst. 2 tohoto ustanovení pak vyjímá z této aplikace rodiče, kteří mají poskytnout výživné nezletilému dítěti, či dítěti zletilému mladšímu 21 let, a stanovuje jejich povinnost výživné poskytovat rovnoměrně ze zdrojů, z kterých čerpají výživné sami, a to, pokud neexistuje jiná osoba, která by výživné dítěti mohla poskytovat (např. prarodič). Dle ustanovení 1607 odst. 1 BGB nastoupí v rozsahu, ve kterém rodič nemůže výživné plnit, vyživovací povinnost dalšího příbuzného, který má vůči oprávněnému vyživovací povinnost. Tato „náhradní“ povinnost dalšího příbuzného trvá pouze po dobu, po kterou rodič není schopen výživné plnit.¹¹⁹

Domnívám se, že vzhledem k neexistenci výslovného ustanovení o zániku vyživovací povinnosti rodiče v českém právním řádu ve výše uvedeném případě tato na rozdíl od německé úpravy nezaniká, a nadále trvá vedle vyživovací povinnosti vedle vyživovací povinnosti prarodiče.

¹¹⁹ MORAWÉ, Doris. In SCHULZ, Werner, HAUS, Jörn. *Familienrecht. Handkommentar*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos, s. 952.

6. Rozsah výživného

Při rozhodování o vyživovací povinnosti je dalším krokem soudu po zjištění její existence určení jejího rozsahu. Obecně je postup při stanovení výše výživného odlišný v různých zemích. Některé právní systémy se řídí podle pevně stanovených částek výživného např. v závislosti na věku dítěte (tzv. objektivizace výživného), jinde se posuzuje konkrétní výše podle konkrétních okolností odlišných v každém případě. Česká právní úprava nepoužívá objektivizaci výživného.¹²⁰ Neexistují tedy žádné pevně stanovené hranice, podle kterých je nutné se řídit při určení rozsahu výživného, posouzení návrhu je věcí volné úvahy soudu.¹²¹

Abstraktně je rozsah výživného dán zákonem, a to zákonnými kritérii, které musí plnit konkrétní výše výživného. Ta může být určena několika způsoby. V případě nezletilého dítěte je buď ujednána v dohodě rodičů, nebo je určena rozhodnutím soudu¹²². Soud dohodu rodičů zpravidla vždy schválí, pokud proti ní nemá výhrady zástupce OSPOD, jež zastupuju v řízení ve věcech péče o nezletilé zájmy nezletilého dítěte a jeho posouzení dohody má na soud podstatný vliv. Počet případů, kdy soud neschválí dohodu rodičů, je marginální a jedná se obzvláště o situace, kdy je navrhované výživné příliš nízké. Za těchto okolností se pokusí soud jednat s rodiči o jeho zvýšení,¹²³ pokud je však neúspěšný, autoritativně určí výši výživného sám. V případě zletilého dítěte pak přichází v úvahu namísto dohody rodičů dohoda mezi povinným rodičem a oprávněným dítětem v podobě soudního smíru.

Druhá možnost připadá v úvahu, pokud se rodiče nezletilého dítěte nedohodnou. Výši výživného určí soud na základě konkrétních skutečností, a to v případě nezletilých dětí i bez návrhu. Stejný postup je jak v situaci, kdy rodiče spolu žijí, ale jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti, tak pokud spolu rodiče nezletilého nežijí (§ 919 OZ).

Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem je upraven v § 913 odst. 1 OZ. Toto ustanovení stanoví zákonná kritéria, podle kterých se soud musí řídit při určení výše vyživovací povinnosti. Jedná se o schopnosti, možnosti a majetkové poměry na straně rodiče a o odůvodněné potřeby na straně dítěte, a jeho majetkové poměry, což jsou kritéria obecná,

¹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, op. cit., s. 1041.

¹²¹ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 23.

¹²² HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 315.

¹²³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 37.

stejná pro všechny druhy vyživovacích povinností,¹²⁴ přičemž dítě má dle § 915 OZ právo na zásadně shodnou životní úroveň jako rodiče. Zákonná kritéria jsou stejná a jednotná pro všechny děti, ale jednotlivé případy se od sebe liší v podkladech rozhodných pro určení rozsahu výživného. Např. u dětí stejného věku, s přibližně stejnými potřebami, může být u jednoho dítěte výživné dvojnásobně vyšší díky lepším možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům rodiče. Vyživovací povinnost k dítěti mají oba rodiče, i když ne stejným dílem, protože se tato kritéria posuzují u každého rodiče zvlášť, a to v souladu s § 914 OZ.

Mimo tato tři základní kritéria přihlíží soud při určení rozsahu vyživovací povinnosti k tomu, kdo o dítě osobně pečuje, případně kdo pečuje o rodinnou domácnost (§ 913 odst. 2 OZ). Ačkoli zákon toto kritérium nevztahuje pouze na nezletilé děti, je zřejmé, že především u nich bude k osobní péči o dítě přihlíženo. Rodič, který o dítě osobně pečuje, plní svou vyživovací povinnost jednak faktickou osobní péčí, ale také úhradou nákladů na bydlení a stravu. Povinnost platit výživné ve formě finančních prostředků uloží soud rodiči, který dítě svěřené do péče nemá. Z tohoto důvodu má rozhodnutí svěřeni do péče dítěte zásadní vliv na rozhodnutí o vyživovací povinnosti. Proto zde hraje roli také citová orientace dítěte a jeho zázemí, výchovné schopnosti rodiče, stabilita budoucího výchovného prostředí, citové vazby dítěte na jiné příbuzné, tedy faktory významné při rozhodování o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů.¹²⁵ Neznamena to však, že by tato kritéria dle § 913 odst. 2 OZ neměla vliv na výši výživného také u zletilých dětí. Pokud již zletilé dítě např. bydlí u jednoho z rodičů povinného k vyživovací povinnosti, a tento rodič mu pravidelně pere prádlo apod., přihlédne se také k tomuto při stanovení výše vyživovací povinnosti, ačkoli zpravidla v menší míře než u dítěte předškolního věku.

¹²⁴ vyživovací povinnost dětí k rodičům, mezi příbuznými, mezi manželi, mezi rozvedenými manželi, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce.

¹²⁵ *Nezletilé děti po rozvodu* [online]. epravo.cz, 18. října 2002 [cit. 17. března 2014]. Dostupné na: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nezletile-deti-po-rozvodu-18988.html>>

6.1 Plnění nad rámec vyživovací povinnosti

Dle § 913 odst. 2 OZ je při stanovení výše výživného nutné přihlédnout také k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlédne se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost. Ne vždy ale bude mít péče o dítě význam pro posouzení rozsahu výživného.

Do péče o dítě v širším slova smyslu lze bezpochyby zařadit také poskytování darů rodičem nad rámec jeho vyživovací povinnosti, čímž také dává rodič najevo svůj zájem o dítě. Nedá se ale říci, že by taková skutečnost byla zohledněna soudem při určování rozsahu vyživovací povinnosti, a to zejména v případě naturálních darů.

Pokud rodič, který dítě nemá ve své péči, poskytoval tomuto dítěti naturální plnění, namísto finančních prostředků, posuzuje soud, zda šlo pouze o příležitostné plnění, zda šlo o běžné dárky, nebo jiné plnění podobné povahy, které nesměřují k uspokojení odůvodněných potřeb dítěte. Pokud by tomu tak bylo, soud tato plnění nezapočte do výživného, které byl rodič povinen dítěti poskytovat.¹²⁶ Z uvedeného vyplývá také nemožnost rodiče samotného se rozhodnout, že např. jeden měsíc poskytne dítěti menší finanční částku, protože mu pořídil nové kolo, aniž by mu tak vznikl dluh na výživném.

Shodně uvádí také rozhodovací praxe obecných soudů. V jednom z případů se otec povinný k výživnému na nezletilé děti, kterému vznikl na výživném dluh, bránil skutečností, že nezletilým dětem daroval 1/16 nemovitosti. Soud se k tomuto vyjádřil tak, že bylo projevem svobodné vůle otce, obdaroval-li dcery spoluvlastnickým podílem na nemovitostech. Nelze omezovat rozsah vyživovací povinnosti otce k nezletilým tím, že na ně převedl majetek.¹²⁷ Pokud otec v tomto případě převedl dětem spoluvlastnický podíl k nemovitosti za účelem splnění své vyživovací povinnosti, byla by taková smlouva neplatná pro rozpor se zákonem a otec by mohl dle mého názoru žádat spoluvlastnický podíl zpátky z titulu bezdůvodného obohacení. Pokud nicméně byla smlouva, kterou byl spoluvlastnický podíl převeden, nazvána jako darovací, a neobsahovala výslovný úmysl otce uhradit tímto svou vyživovací povinnost k dětem (což je pravděpodobné, neboť darovací smlouva, kterou jsou převedeny nemovitosti dětem, podléhá schválení soudem dle § 898 odst. 2 OZ), otec svůj úmysl neprokáže a navrácení daru z titulu bezdůvodného obohacení mu nebude soudem přiznáno.

¹²⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. března 1966, sp. zn. 5 Cz 10/1966

¹²⁷ nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. září 2006, sp. zn. I. ÚS 299/2006

Otázkou je, jestli by byla situace řešena stejně, pokud by ze spoluvlastnictví takové nemovitosti měly nezletilé děti pravidelný měsíční příjem, např. v podobě nájmu. Lze se domnívat, že by s takovým příjmem, pokud by byl vyšší než náklady na údržbu nemovitosti, mohlo dítě nabýt schopnosti samostatně se živit a vyživovací povinnosti by zanikla. Pokud by tento příjem nebyl vysoký natolik, aby se z něj bylo dítě schopno samostatně živit, měl by k němu soud při stanovení výše výživného rodičů přihlídnout a tuto určit o to nižší. V rámci ustanovení občanského zákoníku by tato situace mohla být řešena v souladu s § 913, dle kterého se při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlíží také k majetkovým poměrům dítěte. Proto by v situaci, kdy nezletilý vlastní nemovitost, ať už z ní má pravidelné příjmy nebo ne, mohla být vyživovací povinnost rodiče určena v menším rozsahu.

Jak je výše uvedeno, poskytuje-li rodič dítěti běžné příležitostné naturální dárky, soud by k nim při stanovení výše výživného neměl přihlížet. Pojem běžný dárek se však může jevit nejasným. Z uvedené judikatury je možné dovodit, že se musí jednat o věc nespádající do kategorie odůvodněných potřeb dítěte dle § 913 odst. 1 OZ, anebo by se mělo jednat o nahodilé plnění. Pokud tedy rodič poskytne dítěti jednorázový dárek běžné povahy, soud k němu nebude při určení výživného přihlížet. Přestože se tedy také jedná o péči o dítě, je v tak malé míře, že v takovémto případě nebude mít vliv na rozsah vyživovací povinnosti. Pokud by rodič pravidelně dítěti poskytoval dárky, které by uspokojovaly jeho odůvodněné potřeby (např. pravidelné nákupy oblečení apod.), jednalo by se už o plnění vyživovací povinnosti v jiné než peněžní formě, a rodič by mohl dle svého názoru požádat o snížení výše výživného s přihlédnutím k plnění, které dítěti poskytuje. Takovými pravidelnými dárky může ovlivnit výši výživného také při případném návrhu na zvýšení výživného zpětně, kdy by se o toto plnění snížil dluh na výživném.

Mám za to, že výše nastíněný vliv dáreků na výši výživného je v případě výživného pro dítě žádoucí. Pokud by k těmto nebylo při stanovení výše výživného přihlíženo, mohlo by se jednat o silně demotivující faktor pro rodiče k dalšímu darování dítěti. Následkem toho pak dítě vidí, že veškeré materiální zabezpečení mu poskytuje rodič, který má dítě v péči (dítě už nevidí, že finanční prostředky na toto materiální zabezpečení získává rodič od druhého rodiče v podobě výživného), což je s přihlédnutím ke způsobu vnímání dítěte způsobilé ohrozit jeho vztah k nepečujícímu rodiči.

Odlíšná je situace v případě darování finančních prostředků. Například při určování vyživovací povinnosti za dobu minulou se berou v potaz částky, které již byly rodičem na výživném poskytnuty. Pokud tedy rodič pravidelně přispíval na dítě měsíčně o 1.000,- Kč více než bylo stanoveno, soud zvýší vyživovací povinnost zpětně, a o tuto částku zmenší dluh

na výživném za každý měsíc, kdy tak bylo hrazeno nad rámec dříve uloženého plnění. Také přihlédně při stanovení výživného otci např. k tomu, že matka s dítětem bydlí v domě, který je ve výlučném vlastnictví otce a hradí všechny náklady spojené s bydlením, čímž finančně napomáhá k realizaci bytových potřeb svého syna.¹²⁸

Další kategorií plnění nad rámec vyživovací povinnosti představuje kapesné, tj. finanční plnění. To je zpravidla plněno povinným rodičem přímo dítěti. Mám za to, že pokud jde o kapesné, je třeba rozlišit, zda je výživné poskytováno dítěti zletilému, anebo nezletilému. Pokud je kapesné plněno přímo k rukám zletilého dítěte, mělo by k němu být přihlíženo vždy, neboť se v tomto případě kryje s výživným, které představuje rovněž finanční plnění povinného rodiče poskytované k rukám dítěte. Pokud je však kapesné poskytováno přímo nezletilému dítěti, měl by soud zvážit, jak bylo s těmito prostředky naloženo. Přihlížet by se mělo zejména k částkám, které posloužily k úhradě odůvodněných potřeb dítěte. Dostalo-li totiž nezletilé dítě kapesné, které utratilo za nedůležité hodnoty, ale rodiči, který má takové dítě v péči, nepostačují finanční prostředky k úhradě stravy či bydlení dítěte, nelze kapesné poskytnuté povinným rodičem zahrnout do výživného a přihlédnout k němu.

Lze tedy shrnout, že vždy je nutné zkoumat především úmysl rodiče. Pokud půjde o finanční dárek, který byl poskytnut buď přímo zletilému dítěti, anebo rodiči, který má v péči nezletilé dítě, bude k němu soud při stanovení výše vyživovací povinnosti zpětně přihlížet vždy, neprojeví-li rodič navenek úmysl tuto částku dát dítěti z jiného důvodu (dárek k narozeninám). V případě naturálního plnění a finančního plnění poskytnutého k rukám nezletilého dítěte (kapesné) pak k takovému daru soud přihlédně pouze, pokud nepůjde o nahodilé plnění a bude se jednat o věc spadající do kategorie odůvodněných potřeb dítěte.

¹²⁸ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 20. března 2002, č.j. 26 Co 69/2002-47

6.2 Osobní péče o dítě

Stejně jako jsou posuzovány příležitostné dárky dítěti, tak je posuzován krátkodobý pobyt nezletilého dítěte u rodiče, jenž nemá dítě svěřené do péče. Ani tato situace nemá za následek dočasné zproštění tohoto rodiče povinnosti platit výživné.¹²⁹

Zde je nicméně klíčovou otázkou další z abstraktních pojmů, u nichž není příliš jasný jejich význam, a to krátkodobý pobyt. Ten může vnímat každý soudce odlišně a za účelem sjednocení rozhodování soudů v této oblasti by bylo vhodné jej objasnit. Inspiraci bychom si zde mohli vzít např. z anglické právní úpravy. Ta stanoví snížení výše výživného pro rodiče, se kterým dítě nesdílí společnou domácnost, pokud se u něj nachází zpravidla déle než 52 nocí za rok. Jestliže se jedná o 52 nocí až 103 nocí ročně, je výživné sníženo o 1/7. O 2/7 je potom snížena výše, nachází-li se u tohoto rodiče dítě od 104 až 155 nocí za rok., o 3/7 v případě 156 až 174 nocí za rok a o celou polovinu, pokud je to déle než 174 nocí.¹³⁰ Takto nastavená kritéria nemohou vzbuzovat pochybnosti a často zbytečné návrhy rodičů soudu na snížení výživného. Uvedený způsob určení výše vyživovací povinnosti by obstál také v české právní úpravě. Konkrétní výše výživného by byla vždy stanovena individuálně dle posouzení jednotlivých kritérií na straně dítěte a rodičů, a tato konečná výše by pak mohla být ponížena dle výše uvedeného v závislosti na míře osobní péče nepečujícího rodiče. Pro sjednocení rozhodování soudů v této oblasti by nebylo ani nutné zakotvit výše uvedené v zákonné podobě, ale stačilo by např. vytvoření stejného či obdobného systému ministerstvem jako doporučující tabulky, stejně jako tomu bylo u doporučujících tabulek pro stanovení výše výživného (blíže viz. kapitola Metody určení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dítěti).

Krátkodobý pobyt dítěte u rodiče pak již nebude tam, kde je styk nepečujícího rodiče s dítětem stanoven tak široce, že se svým rozsahem blíží střídavé péči, tzn. např. 35-40 % dní v měsíci. V těchto případech už náklady rodiče, který s dítětem realizuje osobní styk, nejsou zanedbatelné a měly by být zohledněny ve výši výživného.

Péče o dítě bude zpravidla představovat plnění vyživovací povinnosti u rodiče, jenž má dítě svěřeno do péče, a ten se o dítě výhradně osobně stará. Ani v tomto případě osobní péče nicméně nenahrazuje vyživovací povinnost rodiče vždy v plné míře. Všeobecně je přijímán názor, že u dětí nízkého věku osobní péče postačuje k plnění vyživovací povinnosti, zatímco u starších dětí, jejichž schopnosti jsou rozvinutější nikoli.¹³¹ Je tomu tak proto, že tyto zvládají

¹²⁹ NOVÁ, Hana, 2008, op. cit., s. 33.

¹³⁰ HERRING, Jonathan, op. cit., s. 195.

¹³¹ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 322.

více obvyklých úkonů samy a již nepotřebují osobní péči rodiče v takové míře jako např. batole. Zejména s nástupem do mateřské školky zanikne rodiči povinnost osobní péče po dobu, co je dítě v takovémto nebo jiném podobném zařízení. S věkem dítěte potřeba osobní péče o něj klesá, ale náklady na jeho odůvodněné potřeby, zejména při zahájení školní docházky, se zvyšují. Nesmí se ale zapomenout na větší náročnost péče o nezletilé stoupající s jeho věkem, zejména pomoc a dohled nad školní přípravou, zajištění jejich volného času a jeho kontrola, či řešení výchovných problémů adolescentního dítěte.¹³² Není tedy pochyb o tom, že osobní péče o dítě vždy v nějaké části nahrazuje vyživovací povinnost rodiče, zejména toho, který má dítě svěřeno do výlučné péče.¹³³

Jako zajímavá se může jevit situace, kdy je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, ten však tuto péči nevykonává řádně, případně vůbec. Otázkou je, zdali má od okamžiku, kdy se o dítě přestane starat, povinnost plnit výživné dítěte v materiální formě, nebo až do nového rozhodnutí ve věci nemusí, protože účinný rozsudek mu takovou povinnost nestanoví.

Vodítkem může být nálezn Ústavního soudu, kde rozhodoval v podobné situaci, jeli rozhodující faktická péče, anebo právní stav. Ačkoli se nezletilé děti nacházely v péči otce od 1. 6. 2004, krajský soud určil povinnost matce přispívat na výživu dětí až od 2. 12. 2004, kdy nabyl právní moci rozsudek svěřující děti do péče druhého rodiče, čímž odrážel právní stav.

Právní úprava výživného však nevyklučuje, aby soud rozhodl o výši výživného i v případě rodiče, do jehož péče je dítě pravomocně svěřeno, pokud vyživovací povinnost sám dobrovolně neplní (např. osobní péči, uspokojování potřeb bydlení apod.). Ústavní soud proto k věci uvedl: „*Určuje-li pak soud vyživovací povinnost, musí stanovit její počátek, a to zásadně ode dne, kdy povinný rodič přestal k nezletilému dítěti plnit dobrovolně výživné, resp. je plnil v omezené míře; avšak, jak již uvedeno shora, za období nejdéle tři roky zpětně.*“¹³⁴ Jinak řečeno, vyživovací povinnost obou rodičů, jakož i právo dětí na ni, trvá bez ohledu na skutečnost, do čí péče je dítě právně svěřeno. „*Vychází se z toho, že rodič, do jehož výchovy bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno, poskytuje výživné naturálně. Dojde-li však k situaci, kdy se nezletilé děti dobrovolně od tohoto rodiče a s jeho souhlasem odstěhují a sdílí společnou domácnost s druhým rodičem, přestává rodič plnit vyživovací povinnost naturálně a je namístě, aby mu byla stanovena relutárně.*“¹³⁵

Přihlédne-li tedy soud k osobní péči o dítě, musí se jednat o faktickou péči, která je pravidelná a není vykonávaná v zanedbatelné míře. Problematickým však je, v jakém rozsahu

¹³² NOVÁ, Hana, 2008, op. cit., s. 33.

¹³³ KOVÁŘOVÁ, Daniela, 2014, op. cit., s. 36.

¹³⁴ nálezn Ústavního soudu ČR ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/2005

¹³⁵ nálezn Ústavního soudu ČR ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/2005

má jaký styk vliv na výši výživného. Vodítkem by pro tyto situace mohla být např. metodika obdobná doporučující tabulce pro stanovení výživného ministerstva spravedlnosti, jejíž forma by se mohla přiblížit výše zmíněné anglické. Pokud pak někteří rodiče prosazují v případě rozhodování péče o dítě střídavou péči, ačkoliv jim jde ve skutečnosti jen o výši výživného, zavedením této metodiky by byl jejich problém vyřešen.

Ačkoli výše uvedené situace hovoří o péči o dítě v rámci rodičovské odpovědnosti, ustanovení § 913 odst. 2 OZ se nevztahuje pouze na nezletilé děti, jak by se mohlo zdát. Péče, ke které soud přihlédne při stanovení výše vyživovací povinnosti, je jakákoli faktická péče o dítě, i zletilé, ke kterému má rodič trvající vyživovací povinnost. Typicky se může jednat o vysokoškoláka, který žije s jedním rodičem buď trvale, anebo jen v některých dnech, v domácnosti. Tento rodič, vyjma skutečnosti, že dítěti plně anebo částečně uspokojuje potřebu bydlení, může o zletilé dítě pečovat např. praním prádla, vařením apod. Obdobně se bude přihlížet k péči rodiče o zletilé dítě, které je např. z důvodu invalidního postižení zcela odkázáno na péči tohoto rodiče. V tomto případě bude péče rodiče o dítě nutná ve větší intenzitě. Míra vlivu péče o dítě na výši výživného se proto nedá zobjektivizovat dle věku dítěte, když intenzita péče může být jiná dle individuálních potřeb dítěte. Soud by měl proto při stanovení výše výživného pečlivě zjistit také jakým způsobem, jak často a z jakého důvodu rodič o dítě pečuje.

6.3 Kritérium zásadně shodné životní úrovně

Ustanovení § 915 odst. 1 OZ dále poskytuje dítěti právo podílet se na stejné životní úrovni svých rodičů. Na rozdíl od úpravy v zákoně o rodině je zde také výslovně stanoveno, že hledisko shodné životní úrovně předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

Otázka životní úrovně rodiče je závislá právě na jeho možnostech a schopnostech k získání majetku. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů, což může vzbuzovat pochybnost, kterého z rodičů, protože jejich životní úroveň se za situace, kdy rodiče již nežijí spolu, mnohdy značně liší. V uvedeném je třeba postupovat stejně, jako u možností, schopností a majetkových poměrů rodiče u každého zvlášť. Dítě má pak právo podílet se na životní úrovni toho rodiče, jehož je vyšší.¹³⁶ Výsledná životní úroveň dítěte pak může být v důsledku vysoké životní úrovně jednoho z rodičů vyšší než životní úroveň druhého rodiče. Je tomu tak v důsledku toho, že výživné pro dítě nemá vést k tomu, aby z něho, byť jen částečně, byly uspokojovány potřeby jiných osob, např. druhého z rodičů.

Z judikatury vyplývá, že pokud dítě žije s rodičem, jehož životní úroveň je na rozdíl od druhého z rodičů velmi vysoká, lze dojít k závěru, že vyživovací povinnost rodiče, který s dítětem nežije, zaniká.¹³⁷ V případě posuzovaném Krajským soudem v Hradci Králové byl příjem tohoto rodiče na hranici existenčního minima. Postup soudu považují za správný do té míry, že v této situaci by nepečujícímu rodiči opravdu nemělo být stanoveno výživné, pokud jsou příjmem pečujícího rodiče uspokojeny všechny odůvodněné potřeby dítěte. V opačném případě by přicházela v úvahu vyživovací povinnost prarodičů. Pokud však jde o zánik vyživovací povinnosti, ta dle mého názoru jen z důvodu nedostatku majetkových poměrů na straně rodiče nezaniká, ačkoli nebyla rodiči stanovena. Předpoklady existence vyživovací povinnosti totiž nadále trvají – rodinně právní vztah a neschopnost dítěte sám se živit. Majetkové poměry rodiče jsou kritériem sloužícím k určení výše výživného a dle mého názoru tedy na vznik či zánik vyživovací povinnosti vliv nemají.

Naopak pokud dítě žije s rodičem s nízkou životní úrovní, který svou vyživovací povinnost plní zejména osobní péčí o dítě, pak má dítě právo podílet se na vysoké životní úrovni druhého rodiče prostřednictvím nadprůměrné výše výživného.¹³⁸ To může být využito zejména k tvorbě úspor dle § 917 OZ.

¹³⁶KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1086.

¹³⁷ rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. ledna 1996, sp. zn. 14 Co 755/1995

¹³⁸ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 25. září 2006, sp. zn. 50 P 336/2006

Ve světle nejnovější judikatury se nicméně ukázalo, že i výše uvedené pravidlo má své výjimky a Ústavní soud ve svém nálezu určil pro český právní řád doposud neznámou horní hranici výše výživného.¹³⁹ Tímto nálezem, který v podstatě prolomil pravidlo stejné životní úrovně, se blíže zabývám v kapitole Vliv rodičovské odpovědnosti na vyživovací povinnost.

Kritérium shodné životní úrovně v některých situacích plní funkci limitace odůvodněných potřeb dítěte, tzn., určuje, které potřeby jsou ještě odůvodněné a které už ne. Jsou tedy uspokojovány primární potřeby dítěte a až pokud tak životní úroveň rodiče dovolí, je možné připustit i některé nadstandardní potřeby dítěte za odůvodnění. A naopak přestože odůvodněným potřebám nezletilých dětí by v některých případech odpovídalo vyšší výživné, z důvodu poměrování výše výživného s životní úrovní rodiče to mnohdy není možné.¹⁴⁰ K tomu je zapotřebí dále uvést, že v tomto případě, kdy výživné nepostačuje k uspokojení odůvodněných potřeb dítěte, nastupuje vedle vyživovací povinnosti rodiče také vyživovací povinnost ostatních příbuzných, tzn. prarodičů. K tomu blíže kapitola Osoby povinné k vyživovací povinnosti k dětem.

Nastat může také situace, kdy životní úroveň dítěte je stejná, anebo se výrazně přibližuje životní úrovni rodiče, a to z vlastního přičinění dítěte. Často se vedou diskuze, v jaké míře je rodič povinen poskytnout výživné dětem, u kterých sice nezanikla vyživovací povinnost, nicméně mají v menší míře svůj vlastní příjem (ze studentských brigád, zejména v období letních prázdnin, z nájmu, z jejich umělecké tvorby, prospěchové či sociální stipendium). Za rodiče lze argumentovat např. faktem, že dosahuje-li již životní úroveň dítěte téměř stejné míry jako životní úroveň rodiče, a to z přičinění dítěte, postačí nižší výdaje na jeho výživu ze strany rodiče. Soudní praxe ale většinou zastává opačný názor. Jde-li o přivýdělek dítěte, které do něj investovalo svůj volný čas a úsilí, nebývá při určování rozsahu výživného zohledňován.¹⁴¹ Stejně tak pokud se jedná o prospěchové stipendium, které představuje především druh odměny dítěte za jeho výjimečný výkon.¹⁴² Do těchto příjmů patří také dávky sociálního zabezpečení, zejména sirotčí důchod.¹⁴³

Pokud by však životní úroveň dítěte, a to i bez výživného poskytovaného povinným rodičem, byla větší než životní úroveň rodiče, mám za to, že tento případ odůvodňuje menší, ne-li nulovou výši výživného od tohoto rodiče. Taková situace může nastat např. u dětské filmové hvězdy. Toto detailněji řeší § 912 OZ, který již upravuje situaci, kdy dítě má vlastní

¹³⁹ nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/2015

¹⁴⁰ nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. března 2007, sp. zn. I.ÚS 527/2006

¹⁴¹ rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. ledna 1968, sp. zn. 6 Co 676/1967

¹⁴² KOVÁŘOVÁ, Daniela, op. cit., s. 42.

¹⁴³ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 97.

majetek. Pokud jeho příjem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě, má stále právo na výživné. Z toho usuzuji, že v opačném případě by toto právo již neměl a vyživovací povinnost rodiče k dítěti by zanikla, neboť dítě by již bylo schopno samostatně se živit.

Nejasnou se může jevit také povaha kritéria stejné životní úrovně, tzn., zda se jedná obsahově o faktickou životní úroveň, nebo předpokládanou, právní. K tomuto se vyjádřil například Ústavní soud, když konstatoval fakticitu tohoto pojmu. Jednalo se o případ, kdy matka nezletilého dítěte požadovala zvýšení výživného po otci, který již žil v dalším novém manželském svazku, ve kterém měl s novou ženou jiné nezletilé dítě. Ten se zvýšení bránil, protože po narození tohoto dítěte nastoupil namísto své nové manželky na rodičovskou dovolenou a jeho příjem se tak o polovinu snížil. Bez dalšího by bylo možné konstatovat, že se životní úroveň otce snížila. V daném případě se nicméně i přes snížení otcova příjmu ekonomická situace v rodině otce nezměnila, k čemuž došel soud porovnáním příjmů otce a jeho manželky před nástupem otce na rodičovskou dovolenou a po jeho nástupu na ni. Ke změně poměrů tedy fakticky nedošlo. Ústavní soud došel posouzením situace k závěru, že u rodiče se musí řádným způsobem zjistit a posoudit nejen jejich výdělek (popřípadě jiné příjmy), ale rovněž skutečně dosahovaná (faktická) životní úroveň, na níž se mají děti právo podílet. Ústavní soud poukázal na fakt, že *„povinný rodič nežije v nějakém vakuu, ohraničeném pouze jeho příjmy, z nichž především má vyživovací povinnost plnit, ale že existuje další množina skutečností, která má větší či menší vliv na jeho celkovou životní úroveň. Soužití v manželství nebo podobném svazku lze mezi takové skutečnosti zařadit.“*¹⁴⁴ Mezi manžely existuje vzájemná vyživovací povinnost dle § 697 OZ (dříve § 91 ZOR) a je věcí manželů, který z nich bude na rodičovské dovolené s nezletilým dítětem, tj. který z nich se bude osobně věnovat péči o rodinu, a který z nich bude vydělávat. Pokud ale původně vydělávající rodič transformuje svou péči o rodinu do roviny osobní, nikoliv finanční, nesmí být takovéto rozhodnutí na úkor právem chráněných zájmů ostatních nezletilých dětí, k nimž má tento rodič zákonnou vyživovací povinnost. Životní úroveň otce je v posuzovaném případě blízce spojená s životní úrovní jeho manželky, protože žijí ve společné domácnosti a společně uhrazují náklady, posuzuje se tedy celková životní úroveň, nikoliv pouze fakticky dosahované příjmy.¹⁴⁵

Situace by byla velmi podobná také v případě, kdyby otec s další ženou neuzavřel manželství, ale žili by ve společné domácnosti. V takovém případě sice muž a žena nemají

¹⁴⁴ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 1. února 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/2007

¹⁴⁵ obdobně také náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. března 2007, sp. zn. I. 527/2006

vzájemnou vyživovací povinnost, ale na domácnosti otce a uspokojování potřeb jeho domácnosti se žena podílí, což se projeví na životní úrovni otce.

Otázka životní úrovně rodiče a dítěte je ze své podstaty tedy založena na fakticitě, nikoli na pouhé právní stránce, tedy nezáleží na tom, zda se jedná či nejedná o osobu dle občanského zákoníku k vyživovací povinnosti povinnou. Podíl druhá na uspokojování potřeb rodiny se na životní úrovni člena rodiny projeví fakticky vždy a nepřihlížet k tomu by bylo konstruováním fikce a v rozporu s reálným stavem.¹⁴⁶

V případě, kdy je dítěti poskytováno výživné prarodiči dle § 910 odst. 3 OZ, se kritérium stejné životní úrovně neuplatní. V předchozí právní úpravě zákona o rodině bylo pro tyto případy stanoveno hledisko nutné výživy, kterou museli prarodiče dítěti zajistit. Mám za to, že nelze uvažovat o použití tohoto hlediska i za účinnosti nové úpravy v občanském zákoníku, když tento o něm nehovoří. Výše výživného tak bude určena pouze na základě odůvodněných potřeb dítěte, jeho majetkovým poměrům, a schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům každého prarodiče.

¹⁴⁶ stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23. června 1967, sp. zn. Pls 4/1967

6.4 Odůvodněné potřeby

Odůvodněné potřeby dítěte jsou různé u každého jedince a rozdíl je patrný nejen u dětí různého věku, ale také u těch, které mají např. z důvodu nepříznivého zdravotního stavu zvýšené náklady pro dosažení běžného životního standardu.¹⁴⁷

Vymezení odůvodněných potřeb dítěte je poměrně široké a jako takové nemůže být stanoveno taxativním výčtem. Proto bývá definováno obecnými pojmy a konkrétní stanovení je pak ponecháno na jednotlivých případech. Za odůvodněné lze označit „*všechny potřeby nutné pro kulturního člověka*“.¹⁴⁸ Tuto kategorii lze dále rozdělit na dva druhy odůvodněných potřeb, a to základní potřeby nezbytné pro život a další potřeby.

Mezi odůvodněné potřeby nepochybně spadá uspokojení základních potřeb člověka, minimum nezbytné pro udržení zdravého života, tedy potřeba stravování, ošacení, ubytování, náklady na hygienické potřeby, které se vyskytují u každého dítěte přibližně ve stejném rozsahu. Zajištění ubytování je uskutečňováno zpravidla v bytě nebo domě spolu s rodičem, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

Mimo uvedené mezi odůvodněné potřeby dítěte patří také potřeby nad rámec nutných prostředků pro životní minimum, které slouží k rozvoji osobnosti dítěte a jeho realizaci. Tyto se už zpravidla vyskytují v různé míře, v závislosti na zaměření dítěte, jeho vlohy a předpoklady, nebo zdravotní stav a s ním spojená případná omezení. Jejich existence je také závislá na majetkových poměrech dítěte a na možnostech, schopnostech a majetkových poměrech rodiče. „*Jsou-li schopnosti a možnosti rodičů omezené, je třeba mít za to, že odůvodněnými potřebami jsou pouze běžné potřeby dítěte, které nepřesahují obvyklou základní míru všech nezbytných potřeb nutných pro život kulturního člověka.*“¹⁴⁹ V závislosti na míře těchto schopností a možností rodiče jsou pak odůvodněné i další potřeby prospěšné pro rozvoj dítěte.

Uspokojování první zde uvedené kategorie odůvodněných potřeb (základní potřeby) má přednost před jinými. Nastává tak situace, kdy např. zaplacení jazykového kurzu v zahraničí může být odůvodněnou potřebou, pokud ale nejsou uspokojeny prioritní potřeby nezletilého, např. pravidelná strava, jazykový kurz by měl této potřebě ustoupit.

V souvislosti s rozvojem dítěte přichází v úvahu primárně potřeba jeho vzdělání. Za tímto účelem si soud může vyžádat zprávu ze školy, kterou dítě navštěvuje. V úvahu připadá

¹⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, 2006, op. cit., s. 262.

¹⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, 2006, op. cit., s. 259.

¹⁴⁹ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 73.

vynaložení finančních prostředků na školné.¹⁵⁰ Děti velmi často navštěvují různé zájmové kroužky, provozují rozličné volnočasové aktivity, ať už sportovního, uměleckého anebo vzdělávacího charakteru. Udržování takovýchto činností je bezpochyby v zájmu dítěte, a tedy odůvodněné, i když často může být finančně velmi náročné. Do nákladů na výživu se také započítávají výdaje spojené s kulturním obohacením dítěte.

Taktéž zdraví dítěte ovlivňuje jeho výlohy značným způsobem. Dítě, které je zdravotně postižené vynakládá obvykle mnohem větší finanční prostředky než dítě trpící běžnými přechodnými nemocemi. Jedná se o rehabilitace, rehabilitační pobyty, zdravotní pomůcky (brýle, ortopedické vložky, rovnátka) nebo léky a další. I pouhá nutnost určité diety nebo výběr speciální stravy přikázané lékařem se počítají mezi náklady na odůvodněné potřeby. Tyto skutečnosti posoudí soud zejména na základě zprávy dětského lékaře, u kterého je dítě registrováno, je-li dítě nezletilé, a u obvodního lékaře v případě zletilého dítěte. Potřeby dítěte, které musí hradit rodič z výživného, záleží také na tom, v jaké míře jsou kryty např. zdravotním pojištěním.¹⁵¹ Náklady na zdraví dítěte jsou jedny z nejdůležitějších a patří tak vždy mezi potřeby odůvodněné.

Odůvodněné potřeby lze také rozlišovat podle věku dítěte. Jednak se s časem tyto potřeby mění, jednak se stářím nezletilého dítěte přibývají. V časové ose života dítěte můžeme nalézt několik hraničních bodů, se kterými zpravidla dochází ke změně odůvodněných potřeb dítěte.¹⁵²

Narozením dítěte vznikají prvotní potřeby dítěte, zejména vybavení pro něj. Nákup dětské postýlky, kočárku a dětských plen bývá označován jako tzv. vybavička. V tomto věku plní zpravidla matka svou vyživovací povinnost osobní péčí o dítě.¹⁵³

Za první přechod od narození dítěte lze považovat věk tří let, který bývá většinou spojován s opuštěním rodinného prostředí a nástupem do mateřské školky. Potřeby dítěte předškolního věku se rozrůstají například o potřebu platit školkovné, v tomto věku také vznikají první zájmové aktivity. V případech, kdy není rodič kvůli pracovním povinnostem schopen se o dítě postarat sám a nelze ho umístit např. do jeslí nebo mateřské školky, patří mezi odůvodněné potřeby také náklady na třetí osobu, která pečuje o nezletilé dítě. Za takových okolností již ale nelze takovému rodiči přičítat plný výkon osobní péče o dítě.¹⁵⁴

¹⁵⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela, op. cit., s. 41.

¹⁵¹ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 75.

¹⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, 2006, op. cit., s. 259.

¹⁵³ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, op. cit., s. 175.

¹⁵⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. září 1973, sp. zn. 1 Cz 74/1973

Velmi významným předělem je nástup do základní školy. Náklady prvňáčka mnohonásobně vzrostou v porovnání s dítětem předškolního věku. Rodiče musí dítěti pořídit kompletní školní výbavu skládající se ze školní aktovky, psacích potřeb, učebnic, cvičebního úboru a jiných.¹⁵⁵

S ukončením povinné školní docházky dále souvisí další příprava k budoucímu povolání. Vyživovací povinnost zde může zaniknout, protože dle zákoníku práce získá nezletilý způsobilost uzavřít pracovněprávní vztah a může nabýt schopnost samostatně se živit.¹⁵⁶

Náklady na hračky a mimoškolní aktivity dítěte rostou poměrně s jeho věkem. K tomu se Krajský soud v Praze vyjádřil tak, že po rozvodu nelze v plném rozsahu zachovat uspokojování všech četných zájmů dítěte, jako měl před rozvodem, ale pouze základní a obvyklé potřeby dítěte útlého věku s určitými standardními zájmy.¹⁵⁷ S tímto názorem vysloveným se nelze ztotožnit. Rozvod manželství představuje zásah do rodinného života a změnu životního stylu, ale na výživě dítěte by se nemělo nic změnit. Uvedený názor lze akceptovat až za situace, kdy by se zároveň změnily také majetkové poměry rodiče v souvislosti s jeho novými výdaji na bydlení nebo vyživovací povinností k nové rodině.

Odůvodněné potřeby se mohou zvýšit i v jiných souvislostech než s věkem, např. v důsledku nemoci, změnou školy apod. Na všechny tyto situace pamatuje § 923 OZ ve spojitosti s § 475 ZŘS, který umožňuje soudu změnit rozsah vyživovací povinnosti v případě nezletilého dítěte i bez návrhu v důsledku změny poměrů. V případě již zletilého dítěte tak lze rozsah výživného změnit, a to na návrh v souladu s § 163 OSŘ. Jedná se o prolomení překážky *rei iudicatae*, kdy soud porovnává všechny okolnosti odůvodňující původní rozsudek, s okolnostmi v době řízení o změně.¹⁵⁸

Potřeby dítěte mohou být nejen opakované, ale také jednorázové. S tím je při stanovení výše výživného třeba počítat a vytvořit komplexní seznam odůvodněných potřeb dítěte i s těmito jednorázovými.¹⁵⁹ Takový postup není vždy možný. Ne vždy lze předvídat všechny výdaje spojené s potřebami dítěte. Může tak dojít k situaci, kdy má rodič, který o dítě osobně pečuje, nepřiměřeně vyšší míru výdajů. Pokud by bylo zapotřebí, vše lze vyřešit návrhem na

¹⁵⁵ Kolik stojí vybavení pro prvňáčka? Víc než 12 tisíc! [online]. Nasepenize.cz, 19. srpna 2012 [cit. 17. března 2014]. Dostupné na: <<http://www.nasepenize.cz/kolik-stoji-vybaveni-pro-prvnacka-vic-nez-12-tisic-10808>>

¹⁵⁶ FETTER, Richard. *Dítě student poprvé na brigádě v práci* [online]. mesec.cz, 23. června 2009 [cit. 17. března 2014]. Dostupné na: <<http://www.mesec.cz/clanky/dite-student-poprve-na-brigade-v-praci/>>.

¹⁵⁷ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 20. března 2002, sp. zn. 26 Co 69/2002

¹⁵⁸ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 18.

¹⁵⁹ rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. prosince 1994, sp. zn. 13 Co 588/1994

zvýšení výživného k nezletilému dítěti z důvodu změny poměrů na straně nezletilého. Problematice úhrady jednorázových nečekaných výdajů se dále věnuji v kapitole 8. této práce.

Výše výživného musí být určena podle aktuálních nákladů na odůvodnění potřeby dítěte v době rozhodování o jeho výši. Pokud jde o budoucí náklady, mám za to, že můžeme shodně jako německá literatura¹⁶⁰ říct, že tyto lze zahrnout do rozhodování o výši výživného pouze pokud jsou bezprostředně hrozící.

Dle § 915 OZ předchází hledisku odůvodněných potřeb hledisko zásadně shodné životní úrovně dítěte, s jeho rodičem. V důsledku toho nemusí být všechny odůvodněné potřeby dítěte rodičem uhrazeny, není-li životní úroveň rodiče taková, aby mohl dítěti poskytnout finanční prostředky adekvátní nákladům na jeho odůvodněné potřeby. V tuto chvíli by měla nastoupit již dříve zmíněná vyživovací povinnost prarodičů dítěte, která bude existovat vedle vyživovací povinnosti rodiče.

Za předpokladu, že to možnosti a schopnosti rodiče umožňují a jeho životní úroveň přesahuje potřeby dítěte, je dítěti přiznáno vyšší výživné, než spotřebuje (§ 917 OZ). Tato otázka byla dlouhodobě diskutovaná a judikatura soudů se ze začátku přikláněla k názoru, že výživné má mít spotřební charakter a jeho rozsah má být určen tak, aby se celé spotřebovalo, bez možnosti spoření na budoucí potřeby.¹⁶¹ Tento názor již byl překonán a horní hranice výživného proto není určena ani jako doporučující limit. Odborná literatura uvádí, že výživné by mělo krýt všechny potřeby dítěte, které jsou pro něj ještě prospěšné.¹⁶² S tímto názorem souhlasím. Výživné by tak bylo možné omezit ne podmínkou spotřebovatelnosti, ale prospěšnosti pro dítě. Znamená to tedy, že i v případě, kdy by dítě mělo nárok na nadstandardně vysoké výživné, lze tento nárok do určité míry omezit s odkazem na zájem a blaho dítěte. Rovněž § 855 odst. 2 OZ stanoví, že účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Pokud by výživné bylo tak vysoké, aby negativním způsobem ovlivňovalo morálku dítěte, mělo by být omezeno. Obdobně uvádí také nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/15, který je podrobněji rozebrán v rámci kapitoly Vliv rodičovské odpovědnosti na vyživovací povinnost.

¹⁶⁰ MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Kommentar*. 6 vydání. München: Verlag C. H. BECK oHG, 2015, s. 1171.

¹⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, 2006, op. cit., s. 263.

¹⁶² RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela, op. cit., s. 175.

6.5 Majetkové poměry dítěte

Občanský zákoník na rozdíl od zákona o rodině obsahuje výslovně jako kritérium pro stanovení výše výživného majetkové poměry dítěte. Majetkové poměry dítěte zahrnují jak majetek ve vlastnictví dítěte, tak zisk z tohoto majetku a případný další příjem dítěte.

Zde je na místě vyzdvihnout, že i přes to, že má dítě majetek v takovém rozsahu, že jeho prodejem (byť i částečným) by nabyl schopnost sám se živit, vyživovací povinnost rodičů v souladu s § 912 OZ nezaniká, neboť majetek dítěte je tímto ustanovením chráněn tak, aby výživa dítěte byla primárně uspokojena z výživného rodičů, a až v situaci, kdy by toto nebylo možné, ze samotné majetkové podstaty dítěte. Dle § 912 OZ by vyživovací povinnost rodiče k dítěti zanikla jen, pokud by dítě mělo ze svého majetku zisk, přičemž mám za to, že pojmem zisk je nutné rozumět to, co dítě získá z povahy tohoto majetku nad rámec jeho hodnoty, nikoli co by obdržel jako protihodnotu za tento majetek.

Pokud má dítě takový zisk z majetku, anebo příjem z výdělečné činnosti, že je díky nim schopno samostatně se živit (např. nemovitosti vhodné k pronájmu apod.), pak vyživovací povinnost k němu zanikne. Je tedy nutné vzít v úvahu, zda majetek dítěte vynáší nějaký pravidelný zisk.¹⁶³

V souvislosti s uvedeným je pak stěžejní upozornit na to, že ustanovení § 912 OZ, které stanoví, že nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě, se nevztahuje na dítě již zletilé a plně svéprávné. Z tohoto ustanovení tak lze dovodit, že v případě nezletilého dítěte není spravedlivé požadovat, aby svůj majetek, z něhož nemá pravidelný výnos, prodal a z kupní ceny uspokojil své potřeby, ale pokud jde o majetkové poměry zletilého dítěte, tyto budou soudem ve spojitosti s výší výživného posuzovány přísněji.

Pokud jde o příjmy dítěte, pak je třeba rozlišovat pravidelný příjem dítěte, které ukončilo školní docházku a již ve studiu pokračovat nebude, a nahodilý příjem dítěte, které si pouze přivydělává, a nadále se soustavně připravuje na budoucí povolání. V prvním případě by nejenže příjmy dítěte měly velký vliv na výši výživného, ale dítě by nabylo schopnost samostatně se živit a vyživovací povinnost by zanikla. Ve druhém případě by nahodilý příjem výši výživného ani nemusel ovlivnit.

¹⁶³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1059.

6.6 Schopnosti, možnosti, majetkové poměry rodiče

Základ pro výpočet rozsahu výživného dítěte na jeho odůvodněné potřeby je tvořen dle § 913 odst. 1 OZ jak schopnostmi a možnostmi rodiče dosáhnout určitého výdělku, tak jeho majetkovými poměry, tzn. výnosy z jeho majetku nebo příjmy z jeho podnikatelské činnosti. Tato kategorie kritérií na straně rodiče vyjadřuje individuální podíl rodiče, kterým se účastní na vyživovací povinnosti.¹⁶⁴

Předchozí úprava v zákoně o rodině byla totožná. Složka majetkových poměrů byla do ZOR včleněna až tzv. Velkou novelou ZOR z roku 1998.¹⁶⁵ Před novelou se výživné určovalo z průměru pracovní odměny za určitý časový úsek.¹⁶⁶ Jak uvádí důvodová zpráva k novele, vycházelo se z principu tzv. dvoupříjmové rodiny (oba rodiče mají příjem ze zaměstnání). Uvedená změna tak zpřesňovala podmínky pro určení rozsahu výživného a reagovala zejména na změněné sociální podmínky od roku 1963, které se již před novelou odrážely v judikatuře.¹⁶⁷

6.6.1 Schopnosti a možnosti

Pro rozsah vyživovací povinnosti jsou rozhodující v první řadě reálné výdělečné možnosti a schopnosti rodiče, které jsou dány jak jeho subjektivními rysy, tak i okolnostmi objektivního rázu.¹⁶⁸ Pro zjištění schopností a možností rodiče soud vychází z jeho věku, vzdělání a kvalifikace, zdravotního stavu, existence dalších možných vyživovacích povinností ať už vůči jiným dětem nebo např. vůči rozvedenému manželu, významným faktorem je také míra nezaměstnanosti v regionu, kde se povinný důvodně zdržuje.¹⁶⁹

Možnosti rodiče jsou považovány za kategorii tvořenou objektivními skutečnostmi.¹⁷⁰ V praxi to znamená, že soud zjišťuje, jaký rozsah výživného by byl schopný poskytovat jakýkoli jiný jedinec stejného pohlaví, věku, společenského postavení a vzděláním, za stejné situace na trhu práce.

Za schopnosti rodiče jsou naopak považovány subjektivní vlastnosti osoby. Jedná se například o manuální zručnost, pracovní zvyklosti a zkušenosti daného jedince, flexibilita a

¹⁶⁴ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 76.

¹⁶⁵ novela provedena zák. č. 91/1998 Sb.

¹⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, op. cit., s. 260.

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k z. č. 91/1998 Sb.

¹⁶⁸ nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. února 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/2007

¹⁶⁹ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 320.

¹⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit., 2009, s. 398.

schopnost přizpůsobit se, sociální zralost,¹⁷¹ jeho zdraví, vlohy, vlastnosti a nadání.¹⁷² Avšak i schopnosti rodiče se posuzují „v rámci objektivně existujících společenských možností.“¹⁷³

Kritérium možnosti rodiče se projevuje při zjišťování pracovních příležitostí. Zde může soud spolupracovat s jinými orgány, zejména s úřadem práce, pomocí něhož lze zjistit počet volných pracovních míst v profesním oboru rodiče a rozmezí, ve kterém se pohybují příjmy takových pracovníků. Toto je označováno jako potencialita příjmů.¹⁷⁴ Existují-li objektivní možnosti rodiče, je třeba zjistit, zda v rámci nich využívá svých schopností v plné míře. Není tedy rozhodný fakticky vyplácený příjem, např. příspěvky v nezaměstnanosti, ale příjem, kterého by mohl rodič dosáhnout, pokud by obsadil volné pracovní místo. Pokud rodič takové místo obsadil, zkoumá se v rámci této pracovní pozice, zdali ho vykonává řádně, tzn. nemá menší výdělek z důvodů neopodstatněné absence, porušení pracovní kázně nebo nevyužití pracovní doby.¹⁷⁵

Možnost rodiče vykonávat určitou práci a vydělávat určitou částku neboli potencialita příjmů je stěžejní také v případech, kdy povinný nemá žádný příjem, ale soud zjistí, že vlastní několik nemovitostí,¹⁷⁶ nebo jiný hodnotný majetek. Východiskem pro takovou situaci musí být v souladu se zásadou potenciality příjmů řešení, které vezme v potaz možnost povinného prodat tyto movité či nemovité věci a z výtěžku prodeje uhradit pohledávku na výživném nezletilého dítěte. V této situaci proti sobě stojí dva právní principy, tedy ve prospěch povinného svědčí Ústavně zaručené právo vlastnit majetek,¹⁷⁷ a na druhé straně povinnost mu uložená na základě zákona sloužící k ochraně života dítěte, chráněná čl. 32 odst. 1 a odst. 4 LZPS. Dle právní metodologie je právní princip třeba použít do té míry, dokud nekoliduje s jiným právním principem stejné právní síly. Je tedy nutné proporcionálně poměřit, který zájem chráněný zákonem převažuje.¹⁷⁸ Je zřejmé, že ochrana života dítěte, byť už zletilého, ale neschopného sám se živit, převažuje nad ochranou vlastnického práva. Lze-li takovou dispozici s vlastním majetkem na osobě povinné výživou spravedlivě požadovat, započítává se mezi výnos rodiče jako potenciální příjem.

¹⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1082.

¹⁷² NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 17.

¹⁷³ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 76.

¹⁷⁴ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 321.

¹⁷⁵ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 77.

¹⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit. 2009, s. 399.

¹⁷⁷ čl. 11 odst. 1 LZPS

¹⁷⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva, úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 60.

Obdobně se zkoumá potencialita příjmu, pokud povinný rodič nedosahuje takové mzdy, která by odpovídala jeho schopnostem. V takovém případě soud zjišťuje, jestli je na trhu práce pro povinného platově příznivější pracovní pozice a případně důvody, z jakých povinný tuto práci nevykonává. Za důležité důvody lze pokládat zejména zdravotní příčiny, organizační změny uvnitř podniku, který ho zaměstnává a jiné.

Naopak odmítnutí dědictví např. zdůvodněné osobními spory s pozůstalým nelze považovat za ospravedlňující skutečnost.¹⁷⁹ Vodítkem pro tyto situace je § 913 odst. 2 OZ stanovující povinnost soudu zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. V takové situaci ale musí mít výhodnější zaměstnání nalezené soudem přibližně stejné pracovní podmínky jako zaměstnání stávající. V jednom z případů uznal Ústavní soud pochybení obecného soudu, který založil rozhodnutí na zprávě o platových nabídkách uvádějící vyšší možný příjem v jiném zaměstnání. Tato místa nicméně dle tvrzení odvolatele nezaručovala vyšší výdělek, protože se jednalo o zaměstnání na dobu určitou nebo na poloviční úvazek.¹⁸⁰

Tuto situaci řešil také Ústavní soud ve stížnosti otce, který původně požadoval snížení rozsahu výživného, čehož u soudu prvního stupně dosáhl, nicméně soud odvolací rozsah výživného naopak zvýšil. Své rozhodnutí odůvodnil tak, že otec ukončil bez vážného důvodu pracovní poměr u jedné obchodní společnosti, který pro něj mohl představovat výrazně vyšší výdělek, a z toho důvodu mu bylo výživné zvýšeno. Proto při hodnocení výdělkových schopností stěžovatele pak soud vycházel mj. z jeho příjmů předpokládaných. Otec argumentoval, že mu jako místo výkonu práce byla nabídnuta Plzeň, místo vzdálené 500 km od jeho bydliště, a to v době, kdy jeho druhá manželka byla těhotná a potřebovala jeho péči; přitom bydlení v Plzni mu nebylo zajištěno. Po narození dítěte by mu pak uvedená vzdálenost znemožňovala řádnou péči o narozené dítě. Nelze než dát otcí dítěte za pravdu a tento důvod považovat za dostatečně oprávněný. Z konkrétní situace nevyplývá, že by se otec vzdal tak lukrativního zaměstnání za účelem snížení jeho vyživovací povinnosti. Shodně rozhodl i Ústavní soud a napadené rozhodnutí zrušil, s tím, aby obecné soudy zjistily, jaké byly (jsou) výdělkové poměry a možnosti stěžovatele po odchodu z obchodní společnosti.¹⁸¹

Jestliže povinný změnil své bydliště a z takového důvodu odmítl výhodnější zaměstnání, je potřeba zjistit pohnutku změny bydliště. Lze se domnívat, že pokud by se např.

¹⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit., 2009, s. 399.

¹⁸⁰ nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 1846/2009

¹⁸¹ nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2009, sp. zn. I. ÚS 1924/2008

přistěhoval do blízkého okolí bydliště dítěte, zejména aby zvýšil četnost styku s ním, jedná se o důvod, který nemůže být přičítán k tíži rodiče povinného z vyživovací povinnosti k dítěti, přestože se nově nachází v regionu s větší mírou nezaměstnanosti a menším počtem pracovních příležitostí v jeho oboru. Pokud by se ale odstěhoval bez zvláštní příčiny, čímž by snížil své příjmy, při určení rozsahu vyživovací povinnosti by se vycházelo z jeho potenciálního příjmu. Tak tomu bylo například ve věci návrhu otce na snížení vyživovací povinnosti, který podal z důvodu svých zmenšených příjmů. Otec nezletilého dítěte ukončil pracovní poměr dohodou a následně se přestěhoval do jiného regionu, kde byl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání. Soud návrhu nevyhověl, neboť se otec odstěhoval za svou novou přítelkyní, přičemž bezdůvodně opustil své stávající zaměstnání, jeho chování se jeví jako nezodpovědné, a proto mu výše výživného nebyla změněna.¹⁸²

V minulosti se již vyskytly případy, kdy se povinný bez důležitého důvodu vzdal lépe platově ohodnoceného příjmu nebo majetkového prospěchu za účelem vyhnout se vyššímu rozsahu vyživovací povinnosti. Proto pokud je povinný evidovaný na úřadě práce, reálně se zkoumají jeho pracovní možnosti, a v případě, že soud zjistí existenci takového volného pracovního místa, o které se povinný bez důležitého důvodu neucházel, stanoví rozsah výživného z platového ohodnocení této práce. Tato potencialita příjmů má nicméně i svou mez, a to hranici životního minima. Pokud by se totiž příjmy povinného rodiče dostaly po odečtení výživného pod tuto hranici, je to důvod pro snížení výživného. Na tomto příkladě je vidět, že ani ochrana dítěte není bezmezná, ale končí tam, kde omezuje právo druhého na život.¹⁸³

O možnost vyššího příjmu by se povinný připravil také pobytem ve vazbě nebo při výkonu trestu odnětí svobody. V případě trestu odnětí svobody je bezpochyby vina na straně tohoto rodiče a není možné, aby tato skutečnost měla účinky v neprospěch nezletilého. Literatura rozlišuje mezi trestem odnětí svobody za trestný čin zanedbání povinné výživy a za jiné tresty.¹⁸⁴ K tomu judikatura k první kategorii přidává také trestný čin týrání svěřené osoby (nezletilého dítěte), případně trestný čin směřující proti druhému rodiči,¹⁸⁵ kdy shodně vychází soud při rozhodování o výživném k této osobě z jeho možností a schopností, jaké měl před vzetím do vazby.¹⁸⁶ Ve zbytku trestných činů, tedy takových, kdy povinný nezasahuje úmyslně do sféry dítěte chráněné zákonem, by měl soud zohlednit možnosti vězeňské správy,

¹⁸² rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 28. února 2012, sp. zn. P 126/2010

¹⁸³ čl. 6 odst. 1 LZPS

¹⁸⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit. 2009, s. 399.

¹⁸⁵ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 6. února 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/2007

¹⁸⁶ rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. 11 Co 50719/97

zda bude schopna pro odsouzeného rodiče zajistit takové zaměstnání, ze kterého by měl příjem. Pokud by rodič nebyl schopný práce, nebo ta mu nebyla přidělena, nelze mu za takovou dobu ukládat povinnost platit výživné.¹⁸⁷

S tímto názorem se nelze zcela ztotožnit. Lze se domnívat, že jakýkoliv trestný čin spáchaný úmyslně rodičem dítěte nelze přisuzovat k tíži dítěte, bez ohledu na to, jedná-li se o trestný čin, kde je objektem zdraví dítěte nebo jakýkoliv jiný. Tímto skutkem se rodič dobrovolně vzdává objektivní možnosti dosahovat vyššího příjmu. Proto by měl soud ponechat výši výživného stejnou jako před nástupem do vězení. Nemá-li odsouzený po dobu pobytu ve věznici žádný pravidelný příjem, je možné uspokojit vyživovací povinnost z jeho majetku. Až pokud ani takový majetek povinného nebude existovat, bylo by možné vyživovací povinnost snížit s ohledem na faktický pobyt ve vězení. Soudní praxe se k tomuto stanovisku postupně přiklání. Proto je vyživovací povinnost rodiče ve vazbě nebo ve věznici stanovena vždy, jen její výše je modifikována s ohledem na okolnosti. Vznikne-li na výživném dluh, bude ho rodič schopen uhradit po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.¹⁸⁸

Ke shodnému názoru lze dojít také interpretací judikatury.¹⁸⁹ V konkrétním případě, se otec nacházel ve vazbě a poté ve výkonu trestu a tímto mu bylo zabráněno vlastní prací získávat finanční prostředky pro výživu. Ústavní soud v tomto případě nesouhlasil s názorem odvolacího soudu, jenž konstatoval, že nebyl zjištěn majetek, ze kterého by bylo možno výživné po dobu jeho vazby a trestu plnit, a proto tuto povinnost zrušil. Dle Ústavního soudu ale tento stav otec zavinil sám svým trestným a velmi brutálním jednáním vůči matce dítěte, a tak je spravedlivé vycházet při hodnocení schopností a možností otce dosahovat určitého příjmu z výdělku, který měl u svého zaměstnavatele. Odvolací soud ve svém rozhodnutí nezohlednil ochranu dítěte, když vycházel z objektivního stavu. Situaci povinného měl hodnotit včetně subjektivních vlastností tak, že svým skutkem se sám otec vzdal možnosti dosáhnout určitého příjmu, který by odpovídal jeho možnostem a schopnostem. Zbavil-li se rodič svým úmyslným jednáním, pro které byla na něj uvalena vazba a pro něž byl následně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, objektivní možnosti plnit svoji vyživovací povinnost vůči svému dítěti, nelze tuto skutečnost přičítat k tíži tohoto dítěte. Opačný případ by umožňoval extrémní situaci, kdy by se rodič úmyslným trestným činem vůči dítěti, příp. druhému z rodičů s následným uvalením vazby a uložením nepodmíněného trestu odnětí

¹⁸⁷ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 318.

¹⁸⁸ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 319.

¹⁸⁹ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 6. února 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/2007

svobody po pravomocném odsouzení zbavil vyživovací povinnosti. S názorem Ústavního soudu nelze než souhlasit. Tímto pokryl možné únikové cesty pro rodiče, jež se chce vymanit z povinnosti řádně platit výživné.¹⁹⁰

Na úskalí vyživovací povinnosti rodiče, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, poukazuje Grygar, když upozorňuje na „*iracionální zacyklení*“ v situacích, kdy je rodič ve výkonu trestu odnětí svobody z důvodu neplnění vyživovací povinnosti, přičemž zároveň není schopen ve výkonu trestu výdělečné činnosti, v důsledku čehož opětovně neplní svou vyživovací povinnost a naplňuje skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy.¹⁹¹ V této situaci by měl soud zjišťovat, zda skutečně nemá rodič prostředky k plnění své vyživovací povinnosti, např. majetkem. Pokud to není možné, neměl by být rodič odsouzen k dalšímu výkonu trestu odnětí svobody, ale měla by mu být dána příležitost svůj dluh na výživném splatit.

Rozlišit by pak šly zejména situace v případě vazby. V tomto stádiu trestního řízení je osoba vzata do vazby pouze osobou obviněnou, nikoliv odsouzenou, a proto existuje možnost dle zásady presumpce nevin, že trestný čin nespáchala a bude zproštěna obžaloby. Za těchto okolností je očividné, že povinný objektivně nemohl ovlivnit své vzetí do vazby a následné snížení svého příjmu, a proto by soud měl na rozdíl od předchozích případů přihlídnout k reálnému stavu majetkových poměrů obviněného v době pobytu ve vazební věznici.

Potenciální příjem rodiče nelze hodnotit samostatně bez ohledu na subjektivní kategorii schopností. Tak tomu bylo v případě, kdy soud stanovoval vyživovací povinnost otce, přičemž ten měl jako předmět své živnosti stejnou činnost jako matka dětí. Obecný soud zde vyvodil, že měsíční příjem dosahuje stejné částky jako příjem matky. Při určení výše výživného vycházel z daňových přiznání a následně ze zprávy Ministerstva práce a sociálních věcí o možnosti výdělků dosahovaných jako průměrných v dané profesi statistikou tohoto ministerstva, konkrétně z jeho předpokládaného příjmu podle zprávy o průměrných výdělcích tlumočnicků. Otec však tuto činnost vyvíjel pouze příležitostně. Soud nezohlednil, že v konkrétním případě se příjem může podstatně lišit od skutečnosti. Rozdíl byl také dán bydlištěm obou rodičů. V Severočeském kraji, kde otec žije, jsou podstatně odlišné výdělkové možnosti než v jiných regionech. Dle názoru Ústavního soudu, který následně řešil stížnost otce, nelze totiž paušálně tvrdit, že profese překladatele či tlumočnicka není vázána na místo bydliště a nevzít přitom v potaz např. konkurenci na trhu, která může být značně ovlivněna

¹⁹⁰ srov. LUŽNÁ, Romana. Vyživovací povinnost k nezletilému dítěti rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody – vybraná judikatura. *Právo a rodina*. 2008, roč. 10, č. 11, str. 12.

¹⁹¹ GRYGAR, Jirí. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv, op. cit., s. 1657.

mimo jiné i místem bydliště uchazeče o práci (osobní kontakty atd.).¹⁹² Rovněž dle mého názoru nelze tzv. potencialitu příjmů uplatnit bez zohlednění těchto aspektů, které výši příjmu ovlivňují.

Tzv. potencialita příjmů dle mého názoru neznamená povinnost rodiče dosáhnout svou výdělečnou činností co nejvyššího možného příjmu za každou cenu. Zejména nelze po rodiči požadovat, aby pracoval přesčas, případně aby si našel druhou práci. Otázka je, jak se zachovat vůči rodiči, který dlouhodobě pracuje např. na polovinu úvazku, v důsledku čehož dosahuje o polovinu nižších příjmů než osoby se stejnou kvalifikací. Dle mého názoru nelze bez dalšího vycházet při stanovení výživného z příjmu, kterého by dosahoval při práci na plný úvazek. Primárně by mělo být objasněno, z jakého důvodu tak činí. Pokud má např. rodič poloviční úvazek z toho důvodu, aby se ve volném čase věnoval svému dalšímu dítěti, které je v jeho péči, případně aby ve volném čase svépomocí stavěl dům, ve kterém později bude zajišťovat své bytové potřeby i bytové potřeby dalšího dítěte, které má ve své péči, neměl by být pod tlakem vysokého výživného přinucen se tohoto vzdát a pracovat na plný úvazek. V opačném případě by mělo výživné šikanózní charakter, což není jeho účelem.

Zajímavá bude také situace, kdy povolání rodiče je velmi náročné, např. práce námořníka, při které je rodič dlouhodobě mimo domov a má ztížené pracovní podmínky dané charakterem této práce. Pokud rodič vykonává tuto práci několik let bez delších přestávek, a následně zůstane jeden celý rok doma, nelze mu to dle mého názoru přičítat k tíži. Při fyzicky i psychicky náročném povolání je nutné zohlednit dobu potřebnou pro rekonvalescenci tohoto rodiče, zejména pokud v předchozích letech byla jeho pracovní doba nadstandardní, a rodič tak činil s úmyslem většího výdělku právě za účelem zůstat následně po nějakou dobu doma.

Je tedy nezbytné pro správné určení rozsahu se zaměřit na komplexní zhodnocení schopností i možností povinného. Na kritéria, pomocí nichž se určuje výše výživného, nelze nahlížet samostatně.

¹⁹² náleží Ústavního soudu ČR ze dne 12. září 2006, sp. zn. I. ÚS 299/2006

6.6.2 Majetkové poměry rodiče

Majetkové poměry povinného rodiče významným způsobem ovlivňují jeho životní úroveň. Pokud by dítě s tímto rodičem žilo, mělo by z jeho majetku prospěch, a proto je spravedlivé požadovat, aby přenesl povinný část z výhod tohoto majetku také na dítě, byť ve formě výživného. Soud zjišťuje majetkové poměry jednak ze skutkových tvrzení a jednak ve spolupráci s jinými orgány. V řízení o výživném k nezletilému dítěti platí zásada vyšetřovací,¹⁹³ přesto je zjištění majetkových poměrů ve velké míře ovlivněno aktivitou oprávněné osoby, resp. druhého rodiče, zda poukáže na majetek povinného či nikoli.¹⁹⁴ V řízení o výživném ke zletilému pak už zásada vyšetřovací neplatí a je na zletilém dítěti, aby majetek rodiče prokázal. Jedná se zejména o jeho skutečně dosahovaný příjem, všechny jeho movitý majetek a také nemovitosti.¹⁹⁵ Typicky se bude jednat o rodinný dům, byt, zahradu, chatu, motorové vozidlo. Při tom je třeba vzít v potaz náklady spojené s údržbou tohoto majetku.¹⁹⁶ Také sem spadá např. objektivní možnost získat další příjem např. dispozicí s vlastním majetkem, lze-li takovou dispozici spravedlivě požadovat.¹⁹⁷ Pokud tedy povinný je sice bez příjmu, ale má možnost pronájmu nemovitosti, lze tento potenciální příjem zahrnout do jeho majetkových poměrů.

Shodně uvádí také Ústavní soud, který zdůrazňuje,¹⁹⁸ že soud má vzít v potaz spoluvlastnictví povinného otce k nemovitosti. Jednalo se o rodinný dům, kde žije matka a bratr povinného a kde je hlášen i on k trvalému pobytu. I přes tuto skutečnost ale v domě nebydlí. Zpeněžení tohoto vlastnického podílu je prý nemožné proto, že nikdo z rodiny by neměl finanční prostředky na odkoupení podílu, přičemž on sám zde má jistotu bydlení. Ústavní soud uvedl, že v daném případě by přicházela v úvahu možnost nájmu nemovitosti a nájemné pak započítat do příjmů.

Za úvahu stojí, jak by se postupovalo, pokud by v tomto domě skutečně bydlel i sám povinný. Za takových okolností by soud dle mého názoru již neměl zvažovat eventuální nájem nemovitosti, přestože spolu s ním bydlí další osoby. Bude tomu tak zejména proto, že povinný takto uspokojuje svou bytovou potřebu, a fakt, že by tyto prostory nemovitosti sdílel i s jinými osobami, nadto v příbuzenském vztahu, by mu neměly být k tíži.

¹⁹³ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2015, s. 41.

¹⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., op. cit., 2009, s. 399.

¹⁹⁵ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 320.

¹⁹⁶ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 86.

¹⁹⁷ usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. května 2003 sp. zn. 10 Co 550/2002

¹⁹⁸ nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. března 2006, sp. zn. III. ÚS 511/2005

Je otázkou, zdali má soud do majetkových poměrů zahrnout také prostředky, které rodič získá na základě budoucího vypořádání společného jmění manželů, přestože k němu doposud nedošlo, ale je rodiči avizován přibližný rozsah, který komu připadne. Dle mého názoru lze zahrnout takto předpokládané příjmy, protože se určitou jistotou dá říci, že se tak skutečně stane.

Majetkové poměry rodiče se projeví také ve způsobu životního stylu rodiče. Pokud např. často jezdí na finančně nákladné dovolené, nebo navštěvuje restaurační a podobná zařízení ve vyšší míře, než je obvyklé, má dítě právo na stejnou životní úroveň bez ohledu na prokázané příjmy. Za tímto účelem obsahuje občanský zákoník ustanovení § 915 odst. 1, stanovující povinnost dopřát dítěti stejnou životní úroveň.

Pro zajištění úplného zjištění majetkových poměrů rodiče stanoví § 916 OZ povinnost rodiče prokázat jakýkoli svůj příjem. Na rozdíl od předchozí úpravy v zákoně o rodině tato povinnost již není stanovena pouze tomu rodiči, který má příjem z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, tedy podnikateli, ale každému rodiči dítěte, a to jak zletilého, tak nezletilého. Příjem prokazuje předložením podkladů pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožněním zjištění dalších rozhodných skutečností potřebných pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. V případě, že rodič takovou povinnost nesplní, stanoví zákon nevyvratitelnou právní domněnku, že jeho průměrný měsíční příjem činí pětadvaceti násobek životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu, kterým je zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Za nesplnění povinnosti prokázat příjem se považuje např. odmítnutí rodiče zprostit mlčenlivosti svého účetního, nebo předložení daňového priznání bez otisku prezenčního razítka příslušného finančního úřadu.¹⁹⁹ Tato „sankce“ za neposkytnutí údajů nezbytných pro zjištění majetkových poměrů postihuje nejen rodiče ve vztahu jejich vyživovací povinnosti k dítěti, ale také jiného předka povinného vyživovat nezletilé dítě (typicky prarodiče).

Ustanovení § 916 OZ chrání zájmy dítěte v situaci, kdy rodič odmítá spolupracovat se soudem a svým způsobem má také sankční povahu. Bez ohledu na skutečný stav je tak stanoven subsidiární způsob výpočtu příjmu, z něhož soudu určí rozsah vyživovací povinnosti. V praxi se může vyskytnout situace, kdy rodič odmítá spolupracovat a majetkové poměry jsou vypočteny výše uvedeným způsobem, následně se dotýčný rodič rozhodne, že soudu své účetnictví doloží. Pokud tak ale učiní až po právní moci rozhodnutí ve věci, nelze k tomu přihlížet jako ke změně poměrů odůvodňující nové rozhodnutí ve věci.²⁰⁰ V případě

¹⁹⁹ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 20. března 2002, č.j. 26 Co 69/2002-47

²⁰⁰ MAŠEK, Daniel. Výživné pro nezletilé děti podnikatelů. *Právo a rodina*, 2004, č. 9, s. 8.

zletilého dítěte pak jen do té doby, než nastane tzv. koncentrace řízení dle § 118b OSŘ. Nemělo by tomu tak ale být, pokud by byl skutečný příjem povinného vyšší než ten vypočtený dle § 916 OZ, protože pak by byl postup v rozporu s účelem uvedeného ustanovení.

Na druhou stranu i přes nejlepší úmysly tohoto ustanovení je tímto poskytnuta možnost vyhnout se vyživovací povinnosti v plné míře rodiči, jehož příjmy by jinak umožňovaly výživné několikanásobně vyšší. Ten si může dopředu vypočítat výhodnější možnost a rozhodnout se, vyvine-li spolupráci se soudem či ne. Aby se předešlo tomuto negativnímu jevu, mělo být výživné takto určené co nejvyšší. Také z tohoto důvodu § 916 OZ stanoví tento fiktivní měsíční příjem jako pětadvaceti násobek částky životního minima jednotlivce, na rozdíl od předchozí úpravy v zákoně o rodině, kde se jednalo o 12,7 násobek životního minima (§85a odst. 1 ZOR). Úprava v občanském zákoníku předpokládá, že zvýšením sankční částky by se mohl snížit počet osob, které úmyslně neprokážou své příjmy před soudem.

Dle výše uvedeného může zdát odůvodněné zvolit tento fiktivní příjem ještě vyšší tak, aby se doložení příjmů mohla vyhýbat ještě menší skupina rodičů. Domnívám se však, že by pak mohla nastat situace, kdy povinný rodič nebude schopen plnit výživné v částce stanovené soudem, který vycházel z příjmu stanoveného dle § 916 OZ, protože jeho skutečný příjem nedosahuje tohoto fiktivního. Při stanovení konkrétní výše fiktivního příjmu nelze odhlédnout od účelu daného ustanovení, čímž je především zajištění odůvodněných potřeb dítěte. Ačkoli se jedná v podstatě o „sankci“ rodiče za neplnění svých povinností v řízení o vyživovací povinnosti, za primární zájem tohoto řízení je nutné uvažovat ochranu dítěte, které by pak v důsledku neplacení příliš vysoké částky výživného povinným rodičem nemohlo hradit náklady na své odůvodněné potřeby,

V souvislosti se zjištěním skutečných majetkových poměrů povinného vyvíjí součinnost s příslušným soudem také jiné orgány. Za zmínku stojí především finanční orgány na základě daňového řádu. Správce daně je tak na základě § 53 odst. 1 písm. c) DŘ oprávněn poskytnout informace získané v souvislosti se správou daní soudu, jde-li o údaje potřebné pro účely rozhodnutí o výživném, aniž by porušil svou povinnost mlčenlivosti uloženou na základě zákona.

Jedna z častých situací nabytí majetku povinným rodičem je prodejem nemovitosti, nebo hodnotnější movité věci, např. motorového vozidla. Ne vždy má druhý rodič, případně dítě, o takovémto majetku povinného rodiče povědomí, zvláště pokud spolu již delší dobu nežijí. Soud si proto může pro prokázání majetkových poměrů rodiče vyžádat od banky výpis

z účtů, kde je patrný pohyb finančních prostředků. K prolomení bankovního tajemství banku opravňuje § 38 odst. 3 písm. a) ZOB, která tak učiní na písemné vyžádání soudu. Soud taktéž může využít spolupráci s katastrálními úřady a orgány evidujícími údaje o motorových vozidlech.

Jestliže rodič prodá hodnotnou věc, započítává se mu zisk z této věci do jeho majetkových poměrů. Ne zřídka ale dochází k situacím, kdy soud nepřihlíží k faktu, že povinný majetek spotřeboval, protože důvod spotřeby není významnější než vyživovací povinnost. Příkladem z praxe může být rozhodnutí Okresního soudu v Blansku, kdy povinný prodal traktor v hodnotě 180.000,- Kč a výtěžek použil k úhradě dluhů své družky v exekučním řízení.²⁰¹ Pokud tedy rodič finanční prospěch utratí za jiným účelem než na výživu dítěte, ačkoli má vyživovací povinnost, kterou neplní, měl by se posuzovat tento účel v poměru k vyživovací povinnosti. V tomto případě je zřejmé, že otec měl v první řadě uspokojit potřeby dítěte. Má-li rodič dluhy, nelze tyto klást k tíži dítěte, a už vůbec ne v situaci, kdy se jedná o dluhy družky rodiče.

Mezi příjmy rodiče se zohledňují také dávky státní sociální podpory, které navyšují příjem rodiče, a nelze tak přihlížet pouze k příjmu ze závislé činnosti.²⁰²

Je-li povinný společníkem obchodní společnosti, mělo by dokazování být doplněno o daňové přiznání této obchodní společnosti, její účetní uzávěrku, výkaz zisků a ztrát a rozhodnutí valné hromady o rozdělení zisku.²⁰³ Nelze však přihlížet pouze k těmto skutečnostem. Daňové přiznání nebo výpočet daňového poradce se řídí jinými pravidly a často není daňové přiznání vyplněno řádně a příjmy povinného jsou minimální nebo vůbec žádné, na rozdíl od reálného stavu. Proto v některých zemích jako je např. Německo se k těmto důkazům nepřihlíží.²⁰⁴

Do majetkových poměrů, které musí být při stanovení vyživovací povinnosti brány v úvahu, patří také případné dluhy rodiče. Otázkou je, jestli tyto dluhy musí již existovat, anebo by se také mohlo jednat o pohledávku stanovenou až rozhodnutím o vyživovací povinnosti rodiče, konkrétně povinnost zaplatit dlužné výživné. Dle § 154 odst. 1 OSŘ rozhoduje soud podle skutkových okolností v době vydání rozhodnutí. To znamená, že rozhodnutí obsahující povinnost zaplatit dluh na výživném ještě nenabylo právní moci, avšak tento závazek povinného již existoval, pouze nebyl judikován. Tato skutečnost sice může výrazně ovlivnit majetkové poměry povinného, v důsledku čehož by rodič mohl požadovat

²⁰¹ rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 28. února 2012, spis. zn. P 126/2010

²⁰² náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. března 2007, sp. zn. I. 527/2006

²⁰³ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 24. března 2005, sp. zn. II. ÚS 519/2004

²⁰⁴ NOVÁ, Hana, 1995, op. cit., s. 36.

stanovení nižší výše výživného, ale na druhou stranu zanedbání povinnosti vyživovat dítě by nemělo být kladeno v neprospěch dítěte tak, že by se k němu v souladu s tímto určila také nižší vyživovací povinnost. Pro ulehčení situace povinného rodiče může soud stanovit splácení dluhu v pravidelných splátkách, jejichž výše je v souladu se zájmy dítěte a reflektuje sociální a majetkovou situaci povinného rodiče.

Mezi skutečnosti, které snižují výši majetkových poměrů rodiče, je také další vyživovací povinnost např. k dítěti z nového manželství anebo nového partnerství. V odborné diskuzi se však objevily názory, že výživné by z tohoto důvodu sníženo být nemělo, když se povinný rodič vědom si své vyživovací povinnosti k prvnímu dítěti a vědom si výše výživného, kterou je zavázán poskytovat, dobrovolně rozhodl pro pořízení dalšího dítěte. Prvnímu dítěti by v důsledku toho neměla být na újmu nová vyživovací povinnost povinného rodiče. S tímto názorem nesouhlasím. Klíčovým pro posouzení dané situace je dle mého názoru náhled na obdobnou situaci v případě, kdyby k tomuto došlo za trvání soužití rodičů dítěte. V těchto případech zpravidla dochází také ke snížení majetkových poměrů rodičů, což se může dotknout i dříve narozeného dítěte. Domnívám se, že není důvod postupovat odlišně v případě, kdy se povinnému rodiči narodí další dítě, avšak matkou je jiná žena než matka dříve narozeného dítěte.

Pokud jde o jiné závazky, ne vždy k nim soud přihlédně, záleží především na jejich účelu a důvodu vzniku. Pokud jde například o hypotéku, jednalo by se o ospravedlnitelný závazek při zajišťování bydlení (ale pouze do určité odůvodněné míry), naopak pokud by povinný měl dluhy z důvodu jeho závislosti na hracích automatech, alkoholu nebo prosté marnotratnosti, tyto již zřejmě nejsou relevantní vzhledem k výši vyživovací povinnosti, protože se jedná o nezodpovědnost povinného rodiče, která nemůže být dítěti na újmu.

V souvislosti s majetkovými poměry nabízí zajímavé řešení německá úprava, kdy musí dle § 1605 BGB povinný sdělit a doložit oprávněnému na jeho žádost všechny své příjmy. Tato povinnost se uplatňuje jen mezi příbuznými v řadě přímé a jejího splnění se oprávněný může domáhat co dva roky (nedošlo-li k nějaké významné změně v majetkových poměrech povinného). Smyslem tohoto ustanovení je umožnit oprávněné osobě zjistit, zda v dané věci neexistují důvody pro změnu rozhodnutí o výživném. Časový limit má pak za cíl zabránit nepřiměřenému obtěžování povinného.²⁰⁵ Zakotvení této povinnosti v českém právním řádu by posílilo pozici oprávněného z výživného, který se v mnoha případech nemá jak dovědět o případném zvýšení příjmů povinného. Jedinou jeho možností, jak toto zjistit, pokud mu tyto

²⁰⁵ MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Kommentar*. 6. vydání. München: Verlag C. H. BECK oHG, 2015, s. 1137.

informace nesdělí povinný dobrovolně, je až v rámci řízení o zvýšení výživného. Pokud je oprávněný již zletilý, vystavuje se žalobou na zvýšení výživného v případě, kdy nezná majetkové poměry povinného, riziku povinnosti hradit náklady řízení povinnému, pokud by se svou žalobou nebyl úspěšný. Domnívám se, že by stejné ustanovení v českém právním řádu mělo velmi pozitivní dopad.

6.7 Metody určení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dítěti

Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem se dá určit dvěma způsoby. Jednak na základě volného hodnocení soudu, kdy soud určí rozsah na základě specifických okolností jednotlivých případů nezletilých dětí a jejich rodičů, a jednak na základě metody objektivizace, kdy jsou dány objektivní kritéria, podle kterých soud rozsah určí.

Volné hodnocení soudu, nebo taky tzv. koncepce otevřené právní normy,²⁰⁶ stanovuje rozsah bez použití právně závazných pevně stanovených sazeb, jako v případě české právní úpravy. Takové subjektivní posouzení okolností kombinací zhodnocením odůvodněných potřeb dítěte, jeho majetkových poměrů a schopností, možností a majetkových poměrů rodiče umožňuje určení výše výživného chránící jak zájmy dítěte, tak zájmy rodiče. Neznamená to ovšem, že soudce má naprostou volnost ve svém rozhodování. Jeho volná úvaha je omezena z procesněprávního hlediska principem spravedlivého procesu, který zahrnuje povinnost soudů své rozhodnutí řádně odůvodnit, čímž zabraňuje naprosté libovůli soudce při rozhodování.²⁰⁷

Velmi podobnou úpravu určování rozsahu výživného můžeme nalézt ve francouzském rodinném právu. Na straně dítěte považují za rozhodný faktor stav reálné potřebnosti dítěte a na straně rodičů jejich příjmové možnosti,²⁰⁸ stejně jako v případě polské právní úpravy.²⁰⁹

Ve světle uvedených premis se v případě volného hodnocení soudu jedná o nejspolehlivější metodu pro určení rozsahu výživného. Nevýhodou tohoto způsobu určení rozsahu se mohou jevit zvýšené požadavky na odbornost soudce a nezbytné detailní posouzení všech elementů případu, což zvyšuje také časovou náročnost. Neodvratitelným následkem této metody je rozdílné určování výše výživného mezi různými soudy ve skutkově podobných případech.²¹⁰

V české právní úpravě rodinného práva se stanovení výživného bez ohledu na subjektivní kritéria neuchytilo, přestože se tímto právní věda dlouhodobě zabývá.²¹¹ Při jejím užití striktně nepřipouští uvážení při aplikaci normativní věty a každý případ se stejnými

²⁰⁶ VENCLOVA, Petra. Teoretické úvahy o koncepci právní úpravy rozsahu výživného. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 5, str. 20.

²⁰⁷ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2009, sp. zn. I ÚS 1924/2008

²⁰⁸ ELISHER, David, op. cit., s. 433.

²⁰⁹ STRZEBINCZYK, Jerzy. *Prawo Rodzinne*. 4. vydání. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business, 2013, s. 256.

²¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1041.

²¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, 2006, op. cit., s. 261.

shodnými vlastnostmi je zákonem upraven stejně.²¹² Objektivní kritéria stanovující rozmezí výživného navíc posilují právní jistotu ve smyslu předvídatelnosti výsledku soudního rozhodování. Jedná se o „*stanovení výživného určitým mechanickým způsobem*“²¹³, kterým dochází k sjednocení soudní praxe. Ta se může lišit jednak na různých místech republiky, ale také v rámci více senátů jednoho soudu.

Moderní tabulky na rozdíl od prve uvedeného způsobu jsou většinou koncipovány podle hledisek, jako je věk dítěte, příjem povinného a počet vyživovacích povinností. Může být tedy stanoveno výživné procentuální částkou dle věku nezletilého z platu povinného s eventuálním odpočtem v případě manželky, která nemá příjem, nebo dalších dětí.²¹⁴

Země, které si takovými tabulkami pomáhají při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti, jsou např. Německo a Rakousko, používají je však jen jako pomůcku pro vytvoření hranic rozsahu, dále už posuzují jednotlivé okolnosti případů.

V České republice proběhl pokus o podobnou úpravu v roce 2008, kdy vláda schválila v rámci tzv. „Souboru prorodinných opatření – prorodinný balíček“ povinnost uloženou Ministerstvu spravedlnosti ČR přijmout přesná pravidla pro rozhodování soudů o výživném pro děti. Ministerstvo na základě tohoto podnětu vypracovalo „Materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudu v otázkách výživného na děti“. Tento dokument byl inspirován právě úpravou sousedních zemí, Rakouska a Německa.²¹⁵ Pomocná tabulka pro určení výše výživného, která má však pouze doporučující charakter, byla představena na tiskové konferenci v roce 2010 ministryní spravedlnosti Danielou Kovářovou a po roční praxi po zhodnocení zkušeností měla být používána soudy už rutinně.²¹⁶ Dle mého názoru bylo zavedení těchto pomocných tabulek krokem správným směrem a vzhledem ke skutečnosti, že tyto tabulky jsou v praxi ve většině případů s ohledem na individuální okolnosti respektovány, není zapotřebí právní úpravu v této oblasti měnit a způsob určení výše výživného objektivizovat.

Čím by bylo velmi vhodné se inspirovat z německé a slovenské úpravy, je zavedení minimální hranice výživného, což je v podstatě částečná objektivizace výživného. Toto výživné by byl povinen platit každý rodič, který nevykonává osobní péči o dítě, bez ohledu na jeho schopnosti, možnosti a majetkové poměry.²¹⁷ Stejně tak úprava na Slovensku stanoví, že

²¹² VENCLOVA, Petra, op. cit., s. 20.

²¹³ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 71.

²¹⁴ NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga, op. cit., s. 72.

²¹⁵ FRANCOVÁ, Marie, DVORÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana, op. cit., s.23.

²¹⁶ CIHLÁŘOVA, Ivana. Ministryně spravedlnosti představila návrhy na sjednocení výživného. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 4, s. 5.

²¹⁷ ELISHER, David, op. cit., s. 433.

každý rodič bez ohledu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové poměry je povinný plnit svou vyživovací povinnost v minimálním rozsahu 30 % z životního minima na nezaopatřené neplnoleté dítě anebo na nezaopatřené dítě.²¹⁸ Pokus o podobnou úpravu v České republice již proběhl v roce 2010, ale neúspěšně.²¹⁹

Zákonem pevně stanovená částka pro výživné (ať už jako minimální hranice či maximální hranice) může být velmi ošidná, neboť ať už se zdá být její výše jakkoli správná, vždy se najde případ, pro který nebude „sedět“.²²⁰ Například v případě, kdy je dítěti poskytováno nadstandardní výživné pečujícím rodičem, kdy toto výživné zcela postačuje k úhradě odůvodněných potřeb dítěte, mělo by být navzdory tomu v případě zavedení minimální hranice výživného toto minimální výživné druhým rodičem hrazeno. I přes to dle mého názoru úprava minimálního výživného zcela zohledňuje potřebnost výživy dítěte a, snaží se o zabezpečení potřebné minimální životní úrovně, kterou by mělo mít každé dítě k uspokojení základních potřeb, a zároveň do určité míry odstraňuje nejednotnost v rozhodování. I přes její nevýhody, jako je počáteční větší zatížení soudů, protože ty by byly povinné ex offio měnit výši výživného, pokud by nedosáhlo zákonem stanovené výše, by bylo vhodné zavedení podobného institutu také do české právní úpravy.

Ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu²²¹ nyní vyvstává otázka, zda nebyla stanovena maximální hranice výše výživného. Závěry v uvedeném nálezu Ústavního soudu jsou takové, že v nejlepším zájmu dítěte a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu lze výši výživného (včetně tvorby úspor) limitovat určitou horní hranicí, ačkoli dle kritérií uvedených v § 913 OZ a § 915 OZ by výživné bylo daleko vyšší. Ústavní soud však tímto nálezem nenastavuje žádnou pevnou maximální výši výživného, ale při jejím určení odkazuje na subjektivní prvky. Nedá se tedy říci, že by se jednalo o pokus o částečnou objektivizaci výživného, naopak tímto rozšiřuje možnost soudu stanovit výši výživného dle zásady volného hodnocení trochu jinak, než dle § 913 OZ a § 915 OZ. Dané rozhodnutí ústavního soudu je pak podrobněji rozebráno v další kapitole.

²¹⁸ PAVELKOVÁ, Bronislava, KUBÍČKOVÁ, Gabriela, ČEČOTOVÁ, Vlasta. *Zákon o rodině. Komentář s judikaturou*. 1. vydání, Šamorín: Heuréka, 2005, s. 388.

²¹⁹ ČSSD prošel návrh na zavedení minimálního výživného [online]. idnes.cz, 27. ledna 2010 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/cssd-prosel-navrh-na-zavedeni-minimalniho-vyzivneho-pcj-domaci.aspx?c=A100127_213851_domaci_lf>.

²²⁰ JIRSA, Jaromír. *Jak nezkatit děcko alimenty (zamyšlení se nad rozhodnutím Ústavního soudu o nevyhovně vysokém výživném)* [online]. Právní prostor, 3. února 2016 [cit. dne 21. února 2016]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/jak-nezkazit-decko-alimenty-zamysleni-nad-rozhodnutim-ustavniho-soudu-o-nevychovne-vysokem-vyzivnem>>

²²¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/15

7. Vliv rodičovské odpovědnosti na vyživovací povinnost

Jak bylo řečeno v úvodu práce, z ustanovení § 859 OZ plyne striktní oddělení vyživovací povinnosti od rodičovské odpovědnosti a je zdůrazněno, že trvání vyživovací povinnosti a právo na výživné nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti. Ustanovení týkající se povinností a práv rodičů k dětem nestanoví nic o vzájemné provázanosti kategorií povinností a práv rodičů k dítěti.

Vzájemná nezávislost těchto dvou skupin povinností a práv rodičů k dětem vyplývá také např. z judikatury Nejvyššího soudu,²²² která potvrdila, že neplnění vyživovací povinnosti rodičem, ačkoli je lze považovat za soustavné a dlouhodobé, se nemusí promítat do oblasti výkonu jeho rodičovské odpovědnosti.

V zásadě by se tedy mohlo zdát, že se jedná o dvě oddělené skupiny práv a povinností rodičů k dětem. Při hlubší analýze však nalezneme mnoho spojitostí, přičemž jednu z nich dle mého názoru zdůraznil Ústavní soud ve svém nedávném nálezu.

7.1 Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/15

V případě posuzovaném Ústavním soudem rozhodl Okresní soud o péči o dítě tak, že se svěřuje do střídavé péče rodičů a určil výživné otci ve výši od 1. 7. 2008 částkou 150.000,- Kč měsíčně, od 1. 9. 2013 do 31. 3. 2014 částkou 200.000,- Kč, a od 1. 4. 2014 do budoucna 100.000,- Kč měsíčně. Z toho 30.000,- Kč měl platit k rukám matky a 70.000,- Kč byla splatná na účet nezletilého. Dluh na výživném ve výši 10.160.000,- Kč měl otec zaplatit ve dvou splátkách tak, že první splátka ve výši 2.160.000,-Kč měla být splatná do měsíce od právní moci rozhodnutí a druhá splátka 8.000.000,- Kč měla být splatná nejpozději ke dni zletilosti dítěte. Z uvedeného je tedy zřejmé, že se jedná o rodiče s nadstandardními majetkovými poměry, ze kterých byla výše výživného určena.

Stěžovateli, otci dítěte, se výživné stanovené obecnými soudy zdálo příliš vysoké a poukázal na to, že právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů, které je základním určovatelem pro stanovení výše výživného, se v praxi dostává do vzájemného střetu

²²² rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2011, sp. zn. NS 21 Cdo 3909/2010

s rodičovskou výchovnou povinností (tzn. s rodičovskou odpovědností), a že nemusí být vždy v nejlepším zájmu dítěte, aby s bezmeznou samozřejmostí těžilo z vysoké životní úrovně svých rodičů, dosahované jejich vlastní pílí a osobním přičiněním. Je osobním subjektivním právem rodiče, aby si zvolil způsob a metody výchovy svých vlastních dětí. Otec se v tomto případě rozhodl vychovávat své dítě tak, jako by sám měl jen běžnou životní úroveň, aby tak dítě mohlo zdárně rozvinout všechny osobní schopnosti, naučit se hodnotě a významu peněz a hospodaření s nimi.

Podle stěžovatele, mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu ČR, konkrétně např. Úmluva o právech dítěte, stanoví, že každé dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj. Z uvedeného vyplývá, že životní úroveň dítěte se tak odvíjí od nezbytnosti jeho osobního vývoje a z něj odvozených potřeb, tedy ne vždy od životní úrovně rodiče. Naopak český právní řád životní úroveň dítěte staví naroveň s životní úrovní rodiče.

Stěžovatel poukázal na skutečnost, že právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů dle § 915 OZ se v praxi v tomto případě dostává do vzájemného střetu s rodičovskou výchovnou povinností, protože nemusí být v souladu s nejlepším zájmem dítěte, aby se na této vysoké životní úrovni rodiče podílelo. Rodiče se v tomto případě rozhodli vychovávat své dítě tak, jako by sami měli jen běžnou životní úroveň, aby se dítě mohlo naučit hodnotě a významu peněz.

Dle názoru stěžovatele nestačí zkoumat pouze příjmy a výdaje vyživujícího rodiče, ale musí se vzít v potaz také výchovné metody rodiče, a na ustanovení občanského zákoníku o výživném nepohlížet jednostranně, ale komplexně spolu s ostatními subjektivními rodinnými právy. V opačném případě by mohlo být porušeno právo rodiče zvolit si způsob výchovy svého dítěte. Tím, že tak v daném případě obecné soudy nepostupovaly, rozhodly v podstatě také o způsobu výkonu výchovné povinnosti, čímž zasáhly do jeho základního práva v souladu s čl. 10 odst. 2 LZPS.

Ústavní soud dal stěžovateli za pravdu, pokud jde o právo rodiče na způsob výchovy dítěte. Dle jeho výkladu je v ustanovení § 858 demonstrativní výčet oblastí, v nichž by měli rodiče na dítě působit. Rodičům je tak ponechán dostatečně široký prostor na to, aby při výchově dítěte mohli uskutečňovat své představy, a do tohoto práva nelze (při zachování obecně uznávaných společenských hodnot a standardů) rodičům zasahovat. Ústavní soud považuje za zcela adekvátní, pokud je rodiči s nadstandardními příjmy stanoveno i nadstandardně vysoké výživné, nicméně jeho výše by měla mít určité hranice. Tuto hranici ponechává na volné úvaze soudu.

Ústavní soud dále argumentuje potenciálním vznikem situace, kdy právě z důvodu ustanovení § 915 OZ vznikne nerovnost mezi dětmi vyrůstajícími v rámci tradiční rodiny a dětmi nacházejícími se mimo ni, jejichž rodiče mají na rozdíl od rodičů v tradiční rodině stanovenou vyživovací povinnost soudem a mohou mít např. povinnost dítěti tvořit rezervy. Taková situace by byla zcela jistě v rozporu s účelem této zákonné úpravy.

Stanovení maximální hranice výše výživného Ústavní soud opírá také o zájem dítěte, kterým je mimo jiné získání určité finanční gramotnosti. Opačná situace by mohla vést k nežádoucí deformaci základních životních hodnot, k životu odtrženého od reality a ke ztrátě přirozené životní motivace.

7.2 K maximální hranici výše výživného

Česká platná a účinná právní úprava (a nebylo tomu ani jinak v ZOR) nezná tzv. objektivizaci výživného (existenci tabulek²²³ nebo vzorců²²⁴ pro výpočet dávky výživného) ani institut minimálního či maximálního výživného, jako je tomu v některých zahraničních právních úpravách^{225,226}. Rozsah vyživovací povinnosti je určen v souladu s ustanovením § 913 OZ podle odůvodněných potřeb oprávněného a jeho majetkových poměrů, jakož i schopností, možností a majetkových poměrů rodičů. Ustanovení § 915 OZ dále určuje, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb. Závěry ve výše uvedeném nálezu Ústavního soudu jsou však takové, že v nejlepším zájmu dítěte a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu lze výši výživného (včetně tvorby úspor) limitovat určitou horní hranicí, ačkoli dle kritérií uvedených v § 913 OZ a § 915 OZ by výživné bylo daleko vyšší.

Ústavní soud však tímto nálezem nenastavuje žádnou pevnou maximální výši výživného, ale při jejím určení odkazuje na subjektivní prvky případu dané rodičovskou odpovědností. Nedá se tedy říci, že by se jednalo o pokus o částečnou objektivizaci výživného, naopak tímto rozšiřuje možnost soudu stanovit výši výživného dle zásady volného hodnocení také jinak, než jen dle ustanovení § 913 OZ a § 915 OZ.

²²³ Srov. např. Düsseldorfské tabulky, Bremské tabulky viz KLEFFMANN, Norbert, KLEIN, Michael: *Unterhaltsrecht. Kommentar*. Köln: Luchterhand, 2011, s. 1476 a násl. nebo výpočet výživného v Anglii viz LOWE, Nigel, DOUGLAS, Gillian, op. cit., s. 366 a násl.

²²⁴ GERLICH, Karel, op. cit., 242. a násl.

²²⁵ Např. v Německu (tzv. Düsseldorfské tabulky) nebo v Rakousku, blíže srov. např. WESTPHALOVÁ, Lenka In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 218 a násl.

²²⁶ K určování výše výživného srov. z poslední doby např. KORNEL, Martin. Kam kráčíš vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem? *Právní rozhledy*, 2011, č. 3, s. 82 a násl.

Zásada volného hodnocení soudem v oblasti vyživovací povinnosti, někdy nazývaná jako koncepce otevřené právní normy,²²⁷ stanovuje rozsah výživného bez použití právně závazných pevně stanovených sazeb, jako v případě české právní úpravy vyživovací povinnosti. Takové subjektivní posouzení okolností dle § 913 OZ a § 915 OZ umožňuje určení výše výživného chránící jak zájmy dítěte, tak zájmy rodiče. Neznamená to ovšem, že soudce má naprostou volnost ve svém rozhodování. Jeho volná úvaha je omezena z procesněprávního hlediska principem spravedlivého procesu, který zahrnuje povinnost soudů své rozhodnutí řádně odůvodnit, čímž zabraňuje naprosté libovůli soudce při rozhodování²²⁸ a z pohledu hmotněprávního je omezen neurčitými kritérii odůvodněných potřeb z výživy oprávněného, a jeho majetkovými poměry a majetkovými poměry, možnostmi a schopnostmi k výživě povinného. Tyto meze pak soudce v jeho volné úvaze korigují. S ohledem na požadavek předvídatelnosti soudního rozhodnutí musí soudce u typově stejných případů rozhodovat shodně.²²⁹

Otázkou je, zda tato volnost soudů v rozhodování o výši výživného, není až přílišná, a zdali by nebyla vhodnější právní úprava alespoň částečně zobjektivizovaná (např. za pomoci pevné minimální či maximální hranice, které by tvořili pomyslné mantinely pro výši výživného). Citovaný náleží Ústavního soudu, který umožňuje obecným soudům rozhodnout mimo mantinely § 913 OZ a § 915 OZ, s odůvodněním, že je to v zájmu dítěte a právem rodiče na výchovu svého dítěte, poskytuje dle mého názoru obecným soudům ještě větší volnost v rozhodování o výživném a může mít za následek oslabení právní jistoty. Často vytýkaným nedostatkem právní úpravy určení rozsahu výživného je různost rozhodování ve skutkově obdobných případech na jiných místech České republiky, která je způsobená právě velkou mírou volného hodnocení soudu v těchto případech. Na druhou stranu, pevně zákonem stanovená částka pro výživné (ať už jako minimální hranice či maximální hranice) může být velmi ošidná, neboť ať už se zdá být její výše jakkoli správná, vždy se najde případ, pro který nebude „sedět“.²³⁰

K danému případu je nutné uvést, že soud mohl svou argumentaci opřít také o rozpor s dobrými mravy. Dle mého názoru kromě vlivu dobrých mravů na existenci vyživovací

²²⁷ VENCLOVA, Petra. Teoretické úvahy o koncepci právní úpravy rozsahu výživného. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 5, str. 20.

²²⁸ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2009, sp. zn. I ÚS 1924/2008

²²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 207.

²³⁰ JIRSA, Jaromír. *Jak nezkat dítě alimenty (zamyšlení se nad rozhodnutím Ústavního soudu o nevhodně vysokém výživném)* [online]. Právní prostor, 3. února 2016 [cit. dne 21. února 2016]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/jak-nezkazit-decko-alimenty-zamysleni-nad-rozhodnutim-ustavniho-soudu-o-nevychove-vysokem-vyzivnem>>

povinnosti (blíže viz kapitola zánik vyživovací povinnosti) mohou dobré mravy, jako jeden ze základních principů, na nichž stojí soukromé právo (resp. soulad s dobrými mravy), ovlivnit také samotnou výši výživného. Vzhledem k negativnímu působení příliš vysokého výživného na rozvoj dítěte v daném případě lze rovněž uvést, že by takto vysoké výživné bylo v rozporu s dobrými mravy. Je nutné ale pamatovat, že dobré mravy jsou subjektivní kategorií a nenechat se zlákat k objektivnímu určení hranice, která by stanovila obecnou výši výživného v rozporu s dobrými mravy, neboť takto by byla v podstatě určena maximální hranice vyživovací povinnosti. V daném případě existovaly skutečnosti, které rozpor s dobrými mravy zapříčinily a odůvodnily užití dobrých mravů jako jakýsi korektiv pozitivního práva.

7.3 Aplikace maximální hranice dle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/15, na výživné pro zletilé dítě

Uvedená situace popsaná ve výše citovaném nálezu Ústavního soudu se týká vztahu rodiče a nezletilého dítěte. Je otázkou, zdali by daná problematika byla posuzována jinak, pokud by dítě bylo plně svéprávné, ale vyživovací povinnost rodičů k němu by nadále trvala. Dle § 857 odst. 2 OZ mají rodiče právo dítě usměrňovat výchovnými opatřeními, které sledují ochranu jejich morálky, jen dokud se dítě nestane plně svéprávným. Uvedené souvisí s rodičovskou odpovědností, která rovněž zaniká dle § 858 OZ nabytím svéprávnosti dítěte. V důsledku toho by již zřejmě nebylo možné užít argumentaci Ústavního soudu, že rodič má právo na volbu způsobu výchovy svého dítěte. Domnívám se však, že nelze dojít k závěru, že by v případě rozsahu výživného pro nesvéprávné dítě mohla být užitá maximální hranice, a v případě svéprávného dítěte již ne. Uvedené by dle mého názoru bylo v rozporu se smyslem a účelem ustanovení o výživném.

Podkladem pro stanovení maximální hranice výživného by mohlo být např. ustanovení § 855 odst. 2 OZ, které stanoví, že účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Toto ustanovení má zejména hodnotový charakter a má být použito jako vodítko při výkladu dalších ustanovení týkajících se povinností a práv dítěte,²³¹ tedy i vyživovací povinnosti rodičů k plně svéprávným dětem. Na základě zájmu na morálním prospěchu dítěte tak můžeme dojít ke stejným závěrům i v případě již svéprávného dítěte, jako uváděl Ústavní soud ve svém nálezu týkajícím se nesvéprávného dítěte.

²³¹ ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 803.

Shodně může být také aplikovaná argumentace rozporu vysokého výživného s dobrými mravy dle předchozí podkapitoly.

Citovaný nález je názorným příkladem toho, že na jednotlivá ustanovení občanského zákoníku nelze nahlížet jednotlivě a vytrhnout je z kontextu, ale při jejich výkladu je třeba brát zřetel nejen na základní zásady soukromého práva (ochrana slabší strany, zákaz zneužití práva, zákaz použití a výkladu předpisu o výživném v rozporu s dobrými mravy), ale také na další ustanovení občanského zákoníku s věcí souvisejícími.

8. Způsoby placení výživného

Občanský zákoník nezapomíná ani na způsob, jakým má být výživné placeno, když tento upravuje ve svém ustanovení § 921 odst. 1. Dle něj se výživné plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu. Uvedené platí pouze, nerozhodl-li soud jinak, anebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak.

8.1 Splatnost výživného

Výživné může být plněno různými formami, a to i naturálně, např. poskytováním bydlení, osobní péčí o dítě apod.²³² I tato plnění mohou být v některých situacích plněna měsíčně předem, zpravidla je však naturální plnění dle své povahy poskytováno pro aktuální potřeby dítěte. Proto bude mít ustanovení § 921 odst. 1 OZ význam především v případě finančního plnění výživného, a tedy v případě, kdy by měl o výživném rozhodnout soud, tzn., pokud rodiče dítěte nežijí spolu, a dítě je fakticky v péči jednoho z rodičů, anebo ve střídavé péči rodičů, případně v situaci, kdy rodiče dítěte spolu žijí, ale jeden z nich vyživovací povinnost neplní dobrovolně.

Také v německé právní úpravě je možnost poskytovat výživné ve formě peněžitého plnění, anebo v jiné (naturální) formě, avšak dle § 1612 BGB je výslovně dána priorita peněžitému plnění. Pokud by povinný chtěl plnit svou vyživovací povinnost jiným způsobem, bude mu na žádost vyhověno, pokud pro takový způsob plnění existují rozumné důvody. Jako příklad je uváděno bydlení dítěte v nemovitosti povinného rodiče. V takovém případě může být výživné stanovení dle Düsseldorfských tabulek poníženo až o 20 %.²³³

Z výše uvedeného ustanovení BGB je pak dovozováno,²³⁴ že samo oprávněné dítě, ať už zletilé či nezletilé, nemůže žádat plnění výživného v jiné než peněžité formě. Dle mého názoru je v tomto česká právní úprava odlišná, neboť pokud by bylo jiné než peněžité plnění v souladu se zájmem dítěte a rodič by výživné v této jiné formě mohl poskytovat, soud by mohl stanovit plnění výživného v jiné než peněžité formě i na návrh dítěte.

Vzhledem ke skutečnosti, že vyživovací povinnost vzniká ze zákona, pokud o ní rozhoduje soud, má rozsudek už jen deklaratorní charakter.²³⁵ Proto musí být zákonem určen

²³² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2015, op. cit., s. 226.

²³³ MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. op. cit., s. 1172.

²³⁴ MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. op. cit., s. 1170.

²³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2015, op. cit., s. 226.

také způsob placení výživného pro případy, kdy o něm není rozhodnuto soudem. Takto zákonem stanovená splatnost může mít význam i v situaci, kdy není ani dohody rodičů o výživném, ani rozhodnutí soudu, které by způsob placení stanovilo. Splatnost výživného je tedy zákonem stanovená vždy na měsíc dopředu, není-li soudem stanoveno či rodiči dohodnuto jinak.

Tento závěr se nicméně dostává do sporu se soudní judikaturou, když v souvislosti s problematikou úročení výživného konstatuje, že nemá-li povinný z vyživovací povinnosti rozsudek o výživném, neví, jak bude stanovena splatnost běžného výživného, a proto s jeho prodlením nemůže být spojena sankce v podobě úroků z prodlení.²³⁶ Dle mého názoru lze nicméně splatnost výživného dovodit. Mám za to, že soud tímto chtěl pouze konstatovat neurčitost plnění ve vztahu k možné následné sankci, nikoli popřít splatnost výživného, které není určeno soudem. To by ve výsledku totiž znamenalo, že i přes skutečnost, že nárok na výživné vzniká ze zákona, povinný je musí plnit až v okamžiku existence předběžně vykonatelného rozsudku o výživném. Vzhledem k absenci splatnosti by totiž neplněním výživného před existencí předběžně vykonatelného rozsudku o výživném nehrozila povinnému žádná sankce. Za účelem ochrany práv slabších subjektů sice umožňuje ustanovení § 922 odst. 1 OZ výživné pro děti přiznat až tři roky zpětně ode dne zahájení soudního řízení, nejedná se však o sankční ustanovení.

Z ustanovení § 921 odst. 1 OZ lze dovodit, že splatnost výživného jím určená je poslední den v měsíci předcházející měsíci, za nějž má být výživné placeno, neboť právě poslední den v měsíci lze považovat za poslední možnost, kdy by výživné bylo zapláceno ještě měsíčně předem dle dikce § 921 odst. 1 OZ.

Je-li výživné stanoveno rozsudkem (či v dohodě rodičů schválené soudem, dále jen „rozhodnutím soudu“), ustanovení § 921 odst. 1 OZ je již jen pouhým vodítkem pro stanovení splatnosti, když rozsudek obsahuje přesně určený den splatnosti zpravidla s dovětkem „měsíčně předem“. Zdánlivě jasné ustanovení však působí řadu problémů nejen rodičům, ale i odborné veřejnosti, která se, jak je dále uvedeno, nemůže shodnout na jeho významu.

Pochopit účel sousloví „měsíčně předem“ (ať už užitého v soudním rozhodnutí anebo přímo v ustanovení § 921 odst. 1 OZ) nám může pomoci komentář zákona o rodině (z. č. 94/1963 Sb.), neboť takto stanovená splatnost výživného není v účinném občanském zákoníku novinkou a je převzata z předchozích právních úprav. Dle tohoto „nelze připustit,

²³⁶ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. května 2011, č. j. 28 Co 167/2011 - 79

aby splatnost částek určených k tomuto účelu, které oprávněný nutně potřebuje ke krytí své výživy, byla stanovena pozadu.²³⁷

Z uvedeného můžeme dovodit, že výživné na měsíc únor bylo splatné již v lednu, a to bez ohledu na konkrétní den, ke kterému má být placeno. Navzdory tomu literatura k zákonu o rodině dovozovala, že požadavku placení výživného dopředu odpovídá nejpozději 15. den v daném měsíci.²³⁸ Tento závěr tedy znamená, že má-li hradit povinný výživné ke každému 15. dni v měsíci předem (či ke kterémukoli dřívějšímu dni v tomto měsíci), výživné za měsíc únor bude splatné 15. února (či kterýkoli jiný dřívější den dle rozhodnutí), a stále bude dodrženo pravidlo platby výživného na měsíc dopředu. Stejně uvádí také Kovářová²³⁹ a Holub²⁴⁰ a současná judikatura.²⁴¹ Tento výklad je nicméně v rozporu s výše uvedeným názorem, že splatnost výživného je stanovena již v zákoně, a to jako poslední den v měsíci před měsícem, za nějž má být výživné plněno. Takto by splatnost mohla být nejpozději stanovena jako 15. den v měsíci, za nějž má být plněno.

Jako odůvodnění výkladu takto stanovené splatnosti literatura uvádí, že výživné je nejčastěji stanoveno ke každému 1. nebo 15. dni v měsíci.²⁴² S tímto však nelze souhlasit, jelikož v praxi se vyskytuje často výživné stanovené i ke každému 20. dni v měsíci, neboť v poslední době jsou tendence stanovit splatnost výživného např. ke dni vyplácení mzdy nebo platu povinného. Nutno podotknout, že současná literatura k tomuto neuvádí žádné odůvodnění, a pouze konstatuje, že „*jakkoli to ze zákona explicitně nevyplývá, formulace na měsíc dopředu znamená, že stanovené výživné je splatné pro kalendářní měsíc nejpozději do první poloviny tohoto měsíce*“.²⁴³ Tento závěr je dovozen bez jakéhokoli bližšího odůvodnění, a zásadně s ním nelze souhlasit, neboť nemá zákonný podklad.

Úskalím výše uvedeného výkladu dále je, že se jedná o interpretaci zákonného ustanovení, která nemusí být všem známá, a to zejména laické veřejnosti. Dle mého názoru se mnoho rodičů domnívá, že „měsíčně předem“ znamená opravdu o měsíc dříve,²⁴⁴ a to bez ohledu na konkrétní den splatnosti. V praxi se tedy střetávají dva názorové proudy, které toto pravidlo vykládají odlišným způsobem.

²³⁷ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 365.

²³⁸ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 366.

²³⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela, op. cit., s. 38.

²⁴⁰ HOLUB, Milan a kol., op. cit., s. 386.

²⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. května 2011, sp. zn. 20 Cdo 5228/2009

²⁴² KOVÁŘOVÁ, Daniela, op. cit., s. 38.

²⁴³ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 918.

²⁴⁴ *Dotaz v poradenství: splatnost výživného* [online]. poradna.finance.cz, 23. dubna 2013 [cit. 17. března 2016]. Dostupné na: < <http://poradna.finance.cz/pravo/60756-splatnost-vyzivneho/>>.

Interpretací zákonného ustanovení § 921 odst. 1 OZ můžeme odpovědět na otázku, zda by „měsíčně předem“ mělo být vykládáno extenzivně tak, aby bylo možné platit výživné měsíčně předem do 15. dne v daném měsíci. V souladu s ustanovením § 2 OZ rozlišujeme jazykový výklad, formálně systematický výklad, historický výklad a objektivně teleologický výklad.²⁴⁵

Dle jazykového výkladu, kdy se sleduje význam a smysl interpretovaného legislativního textu aplikací jazykových pravidel,²⁴⁶ plyne z obecného významu slov „měsíčně předem“, že má být výživné zapláceno měsíc před měsícem, za nějž je placeno.

Subjektivně historický výklad, dle kterého má být zjištěna vůle tzv. historického zákonodárce, lze provést s odkazem na důvodovou zprávu k zákonu o rodině, který toto ustanovení jako první z kodexů rodinného práva zakotvil. Potřebnost tohoto ustanovení zdůvodňuje tím, že „nelze připustit, aby splatnost částek určených k tomuto účelu, jež oprávněný nutně potřebuje ke krytí své výživy, byla stanovena pozadu.“²⁴⁷ Zákonodárce tak odkazuje na účel výživného, a to tak, že výživné by nemělo být placeno až po tom, co náklady na odůvodněné potřeby vznikly. V souladu s tímto lze opět konstatovat, že výklad je konformní s výkladem jazykovým.

Přihlédneme-li k historickému objektivně výkladovému cíli, tedy zkoumáme-li z objektivních hledisek co zákonodárce tímto ustanovením zamýšlel,²⁴⁸ a to pomocí komentářové literatury k zákonu o rodině, zjistíme, že „požadavku placení výživného dopředu odpovídá v nejzazší mezi lhůta k 15. dni v měsíci, tedy nejpozději v první polovině měsíce.“²⁴⁹ Důležitý je však také dodatek autora, že takové ustanovení je „spíše výjimečné, protože splatnost výživného se určuje především na první dny v měsíci.“²⁵⁰ Uvedené v současné době už neplatí, v mnoha případech se lze setkat se situací, kdy je výživné placeno např. k 20. dni v měsíci, a výživné splatné k 15. dni v měsíci není výjimečnou situací. Ačkoli se tedy Radimský přiklání k tomu, že výživné lze zaplatit do první poloviny daného měsíce, poukazuje zároveň na to, že jeho názor je ovlivněn ojedinělostí těchto situací. I tady nicméně absentuje jakékoli další odůvodnění či zdroj, ze kterého autor vycházel.

Při výkladu systematickém budeme brát ohled na celý právní řád, neboť systematický výklad usiluje v souladu s principem jednoty právního řádu o bezrozporný výklad ustanovení právních předpisů. Právní řád je tedy nutno vnímat jako celek, jehož jednotlivé části nepůsobí

²⁴⁵ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol, op. cit., s. 70.

²⁴⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol, op. cit., s. 70.

²⁴⁷ Důvodová zpráva k § 97. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 365.

²⁴⁸ MELZER, Filip, op. cit., s. 85.

²⁴⁹ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 366.

²⁵⁰ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 366.

proti sobě, ale naopak souladně.²⁵¹ V souladu se systematickým výkladem můžeme námi interpretované slovní spojení porovnat se slovním spojením na jiném místě občanského zákoníku, např. s „měsíčně pozadu“ dle § 2218 OZ, dle kterého se nájemné platí měsíčně pozadu. Na tomto místě toto slovní spojení znamená, že „nájemné musí být zapláceno do konce kalendářního měsíce, v němž nájemce předmět nájmu užíval.“²⁵² Z toho lze výkladem *a simili* dovodit, že výživné „měsíčně předem“ musí být zapláceno do konce kalendářního měsíce, který předchází kalendářnímu měsíci, za nějž je výživné hrazeno.

Budeme-li zkoumat účel tohoto ustanovení dle teleologického výkladu, a ptát se, jaký rozumný účel může být nejrozumněji objektivně spojován s interpretovaným ustanovením,²⁵³ dojdeme ke stejnému závěru. Zákonodárce se takto snaží zajistit, aby dítě mělo uhrazeno náklady na odůvodněné potřeby od prvního dne v měsíci, za nějž je výživné placeno, a nikoli až např. od 15. dne. Jak uvádí Radimský „*oprávněnému musí být zajištěny na měsíční období prostředky k jeho výživě předem, aby s nimi mohl hospodařit*“.²⁵⁴ Účel platby výživného měsíčně předem je odůvodněn jeho povahou a posláním.

Při aplikaci právní normy má být sledována především právní jistota a legitimní očekávání adresátů, klíčovou výkladovou metodou je proto teleologický výklad,²⁵⁵ dle kterého, jak je výše vedeno, je nutné zajistit dítěti, které je závislé na jiné osobě, úhradu jeho potřeb od prvního dne, kdy mu tyto vzniknou. Výklad, kdy úhrada výživného postačí do 15. dne v měsíci, za nějž je placeno, tomuto odporuje. Objevuje-li se opačný názor autorů, je takřka bez odůvodnění, a je otázkou, zda není přepisem dřívějšího výkladu ve starší literatuře. Proto pohled na výklad slovního spojení „měsíčně předem“ může být zastaralý a je třeba jej modifikovat v návaznosti na stávající společnost. Z tohoto důvodu se přikláním k názoru, že posledním dnem, kdy lze výživné „měsíčně předem“ uhradit, je poslední den v měsíci, jenž předchází měsíc, za nějž má být výživné placeno.

Stejný závěr lze uplatnit také při interpretaci soudních rozhodnutí, které zákonnou splatnost výživného převzaly, a určují povinnost rodiče platit výživné k určitému dni měsíčně předem. Vzhledem ke skutečnosti, že rozsudky o výživném jsou určeny účastníkům řízení, kteří jsou zpravidla laickou veřejností bez právního vzdělání, měly by dle mého názoru být psány co nejjednodušeji tak, aby nedocházelo ke sporným otázkám v souvislosti s jejich výkladem.

²⁵¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 44.

²⁵² HULMÁK, Milan. In HULMÁK, Milan a kol., 2014, op. cit., s. 284.

²⁵³ MELZER, Filip, op. cit., s. 160.

²⁵⁴ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 365.

²⁵⁵ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol., op. cit., s. 73.

Německá úprava obsahuje obdobné ustanovení § 1612 odst. 3 BGB, doslovně přeložitelné jako „měsíc v předstihu.“ Toto sousloví je vykládáno v souladu s německou praxí tak, že výživné na daný měsíc je možné zaplatit nejpozději první den tohoto měsíce.²⁵⁶ Komparací s německou úpravou tak můžeme dojít ke shodnému výkladu českého výrazu „měsíčně předem“.

Nejen se stanovením výše výživného, ale také s jeho placením mohou být spojeny problémy v důsledku nejasné právní úpravy. O tom, že jedním z těchto problémů je také výklad pojmu „měsíčně předem“ jsem přesvědčila mnohokrát. Není tedy sporu, že by měl být sjednocen. Vzhledem ke skutečnosti, jak je vnímán nejen laickou veřejností, ale také z důvodu absentujícího odůvodnění jiných výkladů, lze uzavřít, že „měsíčně předem“ znamená nejpozději do posledního dne v kalendářním měsíci, předcházejícímu měsíci, za nějž je výživné placeno.

8.2 Jednorázová úhrada výživného pro dítě

Výživné pro dítě má být placeno v pravidelných opakujících se dávkách. Zdánlivě stejná úprava, jako obsahoval zákon o rodině. Nyní ale ustanovení § 922 OZ obsahuje dovětek „ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak“.

Zákon o rodině na rozdíl od nové úpravy v občanském zákoníku obsahoval taxativní výčet případů, kdy se šlo od pravidelných opakujících se dávek odchýlit.²⁵⁷ Povinný se tedy nemohl „zbavit“ své vyživovací povinnosti jednorázovou výplatou určité částky,²⁵⁸ a to ani na základě dohody s rodičem nebo se zletilým dítětem. V takovém případě by výplata této jednorázové částky mohla být považována jako darování nad rámec vyživovací povinnosti a oprávněný by mohl následně navrhnout výkon rozhodnutí o výživném pro jeho neplacení.²⁵⁹ V souladu s judikaturou Nejvyššího soudu²⁶⁰ by povinný mohl jednorázově vyplacenou částku žádat zpět jako bezdůvodné obohacení, přičemž svého nároku by se měl domáhat vůči osobě, se

²⁵⁶ MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. op. cit., s. 1170.

²⁵⁷ dle § 97 ZOR mohlo být výživné rozvedeného manžela uhrazeno jednorázovou částkou. Výjimkou byla také tzv. tezaurace výživného pro dítě, takto tezaurované výživné bylo nicméně dle § 97 odst. 2 ZOR dítěti opět vypláceno v pravidelných opakujících se částkách.

²⁵⁸ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta, op. cit., s. 366.

²⁵⁹ navzdory tomu se nicméně nemuselo neplnění výživného povinným rodičem vždy posuzovat jako trestný čin zanedbání povinné péče. K tomu blíže Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 247/2010.

²⁶⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 21 Cdo 2929/2016

kteřou uzavřel neplatnou smlouvu o jednorázové úhradě výživného (tzn. vůči matce, v případě výživného pro nezletilé děti, či přímo vůči zletilému dítěti).

Stávající právní úprava však pohled na jednorázovou úhradu výživného změnila, když v souladu se zásadou autonomie vůle umožňuje dohodu oprávněného a povinného. Je-li tedy dítě plně svéprávné, může se s povinným rodičem dohodnout i na jednorázové platbě výživného.²⁶¹

Náležitosti takové dohody zákonem stanoveny nejsou, ale dle mého názoru by dohoda měla obsahovat postup, kterým bylo dosaženo konečné částky, jež jednorázovou výplatu tvoří, tzn. počet měsíců, za které je výživné hrazeno dopředu. Vyživovací povinnost rodiče totiž jednorázovou výplatou určité částky nezaniká, pouze odpadá povinnost výživné platit v měsíčních dávkách. Opačný výklad by byl v rozporu s charakterem výživného k dětem, a to vzhledem k tomu, že v případě vyživovací povinnosti k dítěti nelze určitě zjistit den jejího zániku. Dítě by proto mělo mít možnost odhadnout, za jakou dobu představuje jednorázová platba náhradu za výživné, a kdy se může domáhat po povinném rodiči zaplacení další dávky, případně dalších dávek výživného. Jednorázová výplata v případě výživného k dítěti tak postrádá charakter konečnosti, jako je tomu např. v případě tzv. odbytného u rozvedených manželů dle § 761 odst. 1 OZ, kdy právo rozvedeného manžela na výživné zaniká vyplacením jednorázové částky. Nelze souhlasit s názorem některých autorů,²⁶² kteří dovozují, že výživné k dětem lze vyplatit prostřednictvím odbytného, protože je nyní institut odbytného výslovně uveden u výživného u rozvedených manželů, kde je také oprávněný neschopen sám se živit, a proto u institutů se stejným obsahem nelze připustit odlišný výklad. V případě výživného mezi rozvedenými manželi se kromě dalších předpokládá neschopnost samostatně se živit, která má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním. Výživné v tomto případě má tedy pokrývat určitou dobu „rekonvalescence“ oprávněného manžela po rozvodu manželství. Naopak neschopnost dítěte sám se živit nemá původ ve skutečnosti zaviněné povinnou osobou a nelze předem přesně odhadnout, jak dlouho bude trvat. Z tohoto důvodu je dle mého názoru nutné uzavřít, že jednorázové plnění poskytnuté rodičem dítěti jako výživné na základě jejich předchozí dohody nemůže mít charakter odbytného, kterým dochází k nahrazení a vypořádání nároku na majetkové plnění mezi oprávněným a povinným.

Povinný rodič by si měl v případě dohody o jednorázové výplatě výživného také uvědomit, že daná částka odpovídá kritériím pro stanovení výše výživného v době uzavření

²⁶¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1136.

²⁶² např. GRYGAR, Jiří. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol., op. cit., s. 922.

této dohody, a proto v případě zvýšených nákladů na odůvodněné potřeby dítěte, či v případě zvýšených příjmů povinného rodiče, má dítě právo domáhat se zvýšení i této jednorázové platby výživného v souladu s § 163 OSŘ.²⁶³ Ustanovení § 163 OSŘ týkající se v budoucnu splatných dávek se v daném případě použije navzdory skutečnosti, že se v tomto případě jedná o jednorázové plnění. Je tomu tak proto, že toto jednorázové splnění výživovací povinnosti nelze označit za konečné, a v budoucnu mohou vzniknout další nároky.

V případě, kdy nebude v dohodě povinného rodiče s oprávněným dítětem stanoven způsob výpočtu jednorázové částky, nebude si ani jeden z nich ve všech výše uvedených situacích jistý se svým nárokem, a jejich situace bude najisto postavena až se soudním rozhodnutím v dané věci.

Nutno ovšem podotknout, že výše uvedená jednorázová úhrada výživného dítěti by měla nastoupit pouze v případech zvláštního zřetele hodných, kdy existují zvláštní okolnosti odůvodňující takovou změnu splatnosti výživného, a to tak, aby tato úhrada nebyla v rozporu s účelem výživného, kterým se mají především uspokojit potřeby oprávněného.²⁶⁴ Jednorázovou úhradu výživného je dále nezbytné odlišit od tzv. tezaurace výživného dle § 918 OZ, kdy rodičem vyplacená záloha přechází do vlastnictví dítěte postupně (v měsíčních splátkách).

Ustanovení § 921 odst. 1 OZ otevřelo také diskusi nad jednorázovými platbami výživného nad rámec běžné výživovací povinnosti při vzniku tzv. nahodilých potřeb. Ustálená judikatura před účinností nového občanského zákoníku uváděla, že „*účelem výživného je nahrazování nejen průběžně se vyskytujících (běžných) potřeb, ale všech potřeb prospěšných jeho všestrannému vývoji.*“²⁶⁵ Ve výživném tak jsou zahrnuty také výdaje na mimořádné, nepravidelné a nahodilé potřeby dítěte, a tyto potřeby nemohou odůvodnit rozhodnutí o příspěvku na mimořádné výdaje.²⁶⁶ Dle dikce ustanovení § 921 OZ je však nicméně možné, aby se rodič s dítětem na jednorázovém příspěvku na mimořádné potřeby dohodli, anebo aby povinnost podílet se na uvedeném stanovil rodiči soud.²⁶⁷ Příkladem se uvádí hrazení nákladné operace,²⁶⁸ mám za to, že by do dané kategorie mohly patřit také některé náklady

²⁶³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1136.

²⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1137.

²⁶⁵ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1989, sp. zn. 5 Cz 42/88

²⁶⁶ rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. prosince 1994, sp. zn. 13 Co 588/1994

²⁶⁷ ELISCHER, David. In Švestka, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 600.

²⁶⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1135.

vznikající v souvislosti s nástupem dítěte na vysokou školu, např. pořízení počítače apod. Vznik tohoto nároku bude opět záležet na posouzení individuálních okolností. Mělo by se jednat o tak nákladnou potřebu, jejíž vznik nebyl vzat při rozhodování o výživném v potaz. Stále platí, že většina nahodilých potřeb již je zahrnuta v běžném výživném, neboť navýšení výživného *ad hoc* není v souladu s účelem výživného.²⁶⁹ Případy, kdy by soud rozhodl o jednorázovém příspěvku nad rámec běžného výživného, by tak měly být spíše ojedinělé.

²⁶⁹ Ministerstvo spravedlnosti. *Analýza aktuálních otázek výživného*. s. 8.

9. Úročení výživného

V předchozích kapitolách byl poměrně podrobně rozebrán vznik vyživovací povinnosti k dětem a stanovení jeho rozsahu. Pokud povinný rodič svou vyživovací povinnost ve stanovené výši dobrovolně neplní řádně a včas, má dítě možnost vymoci svůj nárok prostřednictvím výkonu rozhodnutí či exekučně. Jednou z možností sankcionování neplatiče povinného z vyživovací povinnosti je úročení dlužného výživného. Do nedávna však byla otázka, zdali má po prodlení rodiče s plněním také nárok na zákonný úrok z prodlení.

Úročení výživného je s účinností od 28. 2. 2017 výslovně zakotveno v § 921 odst. 2 OZ, a to zákonem č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a další související předpisy. Avšak ani před tím přiznání úroku z prodlení v tomto případě nebránilo žádné hmotněprávní ani procesněprávní ustanovení.²⁷⁰ Přesto je namístě zdůraznit, že úročení výživného je v literatuře dlouhodobě diskutovanou oblastí, a i přes současnou novelizaci bylo Nejvyšším soudem dne 19. 10. 2016 vydáno stanovisko, které úročení výživného důrazně odmítá.²⁷¹ Domnívám se, že výživné mohlo být úročeno také před účinností zmíněné novely, což v této kapitole bude podrobně rozebráno.

Výslovné zakotvení oprávnění žádat spolu s dlužným výživným také úroky z prodlení nelze než hodnotit kladně. Užití úroku z prodlení dle § 1970 OZ v případě prodlení povinného z výživného bylo v teorii i praxi spornou otázkou i přesto, že je dlužné výživné finanční plnění. Přitom se jedná o jeden ze zákonných sankčně-motivačních mechanismů pro vynucení řádného placení finančního závazku.²⁷² Preventivní působení na dlužníka *ex lege*, které úrok z prodlení způsobuje, je cíl, kterého je potřeba dosáhnout i v případě vyživovací povinnosti dlužníka.

Pro bližší pochopení problematiky je primárně potřeba připomenout si pojem výživné. Výživné představuje jak v užším slova smyslu samotnou výživu oprávněné osoby, tak uspokojování ostatních hmotných či nehmotných potřeb.²⁷³ Jedná se tedy o plnění majetkové povahy, ale ne vždy plnění finanční. Výživné lze charakterizovat jako zvláštní druh plnění, které lze rozlišit na plnění peněžité (jako peněžité plnění je výživné stanoveno zpravidla v rozhodnutí soudu při rozhodování o výživném) a nepeněžité (umožnění bydlení apod.).²⁷⁴

²⁷⁰ CHALUPA, Luboš. K otázce úroků z prodlení v soudních sporech. *Právní rozhledy*, 1998, č. 9.

²⁷¹ stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012

²⁷² ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan, 2014, op. cit., s. 1051.

²⁷³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 29.

²⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1035.

Pokud jde o zákonné úroky z prodlení, ty jsou upraveny § 1970 OZ. Konkrétní výše úroku z prodlení je pak stanovena nařízením vlády,²⁷⁵ ačkoli i v tomto případě se mohou smluvní strany na výši úroku z prodlení dohodnout v dohodě o výživném. Ustanovení o úroku z prodlení je upraveno v části čtvrté občanského zákoníku obsahující úpravu relativních majetkových práv (závazků), na rozdíl od výživného, které se nachází v části druhé obsahující úpravu rodinného práva.

Avšak i přes tuto skutečnost bychom měli dle § 11 OZ obecné ustanovení o zániku závazku (obsahující ustanovení o prodlení dlužníka s plněním a také tedy úrok z prodlení) přiměřeně použít také na zánik jiných soukromých práv a povinností, což zánik zákonného závazku poskytnout výživné dozajista je. Ustanovení § 11 OZ dále rozvádí § 1723 OZ, který stanoví, že ustanovení o závazcích, které vznikají ze smluv, se použijí přiměřeně i na závazky vznikající na základě jiných právních skutečností, a tedy opět musíme konstatovat, že i na výživné. V souvislosti s placením výživného lze hovořit o závazkovém právním vztahu, jímž je podle § 1721 OZ právní vztah, ze kterého má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnosti toto právo splněním dluhu uspokojit. Tento závazek vzniká z "jiných skutečností uvedených v zákoně" (typickým případem takové skutečnosti je rodičovství), na které právě § 1721 OZ odkazuje.

Aby oprávněná osoba mohla požadovat úrok z prodlení, musí být kumulativně splněny tyto podmínky:

- musí jít o peněžitý dluh,
- dlužník je ve stavu prodlení,
- dlužník je za prodlení odpovědný,
- věřitel splnil své povinnosti.

Dále se budeme zabývat jen prvníma dvěma podmínkami, neboť pouze o těchto se lze bavit v obecné rovině. Další dvě jsou již na konkrétní posouzení v daném případě (zda je povinný z výživného odpovědný za jeho včasné nezaplacení, zda mu oprávněný umožnil platbu poskytnout), a pro naše úvahy pokládejme tyto dvě podmínky za splněné.

V ustanovení § 1970 OZ je výslovně uvedeno, že úroky z prodlení lze požadovat jen po dlužníkovi, který je v prodlení s peněžitým plněním. Z výše popsané charakteristiky výživného lze tedy dojít k závěru, že ne v každém případě lze uvažovat o úročení výživného. Jde pouze o situace, kdy je dlužné výživné stanovené konkrétní peněžitou částkou. Výživné představující nepeněžitě plnění ze své povahy nemůže být předmětem úročení výživného, pro

²⁷⁵ nařízení vlády č. 351/2013, kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky

tyto případy existují jiné sankční mechanismy (náhrada škody, smluvní pokuta).²⁷⁶ Je-li výživné představováno peněžitým plněním, je tato podmínka splněna.

Úrok z prodlení je třeba počítat ode dne prodlení dlužníka, tedy den po splatnosti konkrétního měsíčního (dle § 922 OZ je výživné splatné vždy na měsíc dopředu, není-li stanoveno jinak) výživného (den následující po dni, kdy měl povinný plnit).²⁷⁷ Splatnost výživného je zpravidla stanovena v rozsudku ukládajícím povinnost k výživnému. Uplynutím určitého dne splatnosti bez splnění povinnosti se rozhodnutí stává mimo jiné vykonatelným.

I přes to, že vyživovací povinnost vzniká bez dalšího ze zákona,²⁷⁸ nelze říct, že by výživné mělo být možné úročit také, aniž by bylo stanoveno v konkrétním soudním rozhodnutí. V teoretické rovině lze sice na věc nahlížet tak, že rozhodnutí, které povinnému ukládá povinnost plnit výživné má deklaratorní povahu, a tedy pouze autoritativně konstatuje, že vyživovací povinnost existuje, a dále, že splatnost výživného je dokonce rovněž stanovena zákonem, a to § 921 OZ tak, že výživné je splatné vždy na měsíc dopředu (není-li stanoveno jinak). Dalo by se tedy předpokládat, že takto určená splatnost je poslední den v měsíci předcházející měsíci, za nějž má být výživné placeno. Navíc pro uplatnění úroků z prodlení také není zapotřebí žádné speciální smluvní ujednání a tato sankce nastupuje přímo ze zákona.²⁷⁹ Problémem zde nicméně bude výše výživného, když zákonem jsou stanovena pouze kritéria, dle nichž se výše určuje, ale přesná výše není pevně daná, prakticky proto nelze po povinném žádat úrok z prodlení z částky, kterou nezná.

Lze tedy shrnout, že všechny zákonné předpoklady pro vznik úroků z prodlení za situace, že má oprávněný rozsudek soudu, kde je určena výše výživného, jsou splněny, a lze tak uplatnit právo na zákonný úrok z prodlení v případě prodlení s dávkou výživného. Protože úroky z prodlení z výživného byly již v několika případech před účinností novely občanského zákoníku (z. č. 460/2016 Sb.) vymáhány také soudně, můžeme sledovat, jak se stanovisko soudů vyvíjelo.

Soudní judikatura zpočátku neakceptovala úročení výživného za žádných z výše uvedených okolností.²⁸⁰ Svůj postoj opírala o tvrzení, že je zapotřebí přihlédnout ke zvláštnímu charakteru výživného, zejména bezprostřední vázanost na vztahy osobní. Tato skutečnost má být dle názoru ústavního soudu také důvodem pro specifickou trestněprávní

²⁷⁶ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan., 2014, op. cit., s. 1055.

²⁷⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, op. cit., s. 1049.

²⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. 2015, op. cit., s. 205.

²⁷⁹ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan, 2014, op. cit., s. 1055.

²⁸⁰ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. března 2006 sp. zn. IV ÚS 488/05, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. 28 Cdo 2782/2005

sankci za prodlení s úhradou výživného, což odůvodňuje nemožnost použití občanskoprávní úpravy úroků z prodlení.²⁸¹ S tímto argumentem ale nelze souhlasit, když cílem trestního řízení je sice sankcionování dlužníka, ale ne odškodnění oprávněné osoby jako mají za cíl úroky z prodlení.²⁸² Navíc možnost trestněprávní sankce přichází v úvahu až po čtyřech měsících neplnění vyživovací povinnosti, a trestní právo má být až prostředek *ultima ratio*, a aplikovat se až v situaci, kdy nepostačuje např. občanskoprávní sankce.

Bezprostřední vázanost na vztahy osobní mezi oprávněným z výživného a povinným z výživného, jak uvádí Ústavní soud, bezpochyby je. Mělo by však být toto kritérium bráno v potaz při úročení výživného? V rámci ustanovení o závazcích a jejich aplikaci řeší podobnou situaci institut promlčení, který ve svém ustanovení § 646 OZ stanoví, že mezi zákonným zástupcem a zastoupeným nepočne plynout promlčecí lhůta. Jedním z důvodů této právní úpravy je morální princip, „že by nebylo správné nutit osoby v rodinných, resp. obdobných vztazích k řešení sporů, pokud tyto vztahy trvají, protože by to mohlo vést k urychlení zániku těchto vztahů, což není cílem zákona.“²⁸³ Mám za to, že není-li placeno výživné řádně a včas, a oprávněný se rozhodne řešit svůj nárok za pomoci státní moci, úročení dlužného výživného už samo osobě zánik osobních vztahů nezapříčiní.

Dle rozhodnutí Krajského soudu z roku 2011 lze dovodit změnu v náhledu na tuto problematiku, když soud úročení výživného sice odmítá, ale konstatuje, že povinný z výživného neví, v jaké výši bude žalující oprávněné straně výživné přiznáno a neví, jak bude stanovena splatnost běžného výživného a případného dlužného výživného.²⁸⁴ V té době účinné ustanovení § 97 ZOR tak zřejmě nebylo dostatečně určitým pro určení konkrétního dne splatnosti, a to samé by šlo říci o § 921 OZ, který se obsahově od § 97 ZOR v tomto ohledu neliší. Z uvedeného rozhodnutí nicméně již můžeme dovodit, že úročení výživného by bylo možné až s následným soudním rozhodnutím, ve kterém bude určena konkrétní povinnost platit výživné, a tedy výše výživného na měsíc a jeho splatnost. Tím však vzniká situace, že byť závazek poskytovat výživné vzniká *ex lege*, stejně jako jeho splatnost je určena *ex lege*, účinky spojené se splatností tohoto závazku (tzn. vznik nároku na zaplacení úroku z prodlení) vznikají až se soudním rozhodnutím.²⁸⁵ S názorem Krajského soudu se ztotožňuji, pokud jde o určení výše výživného, kterou na povinný na základě zákonných

²⁸¹ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 2. června 2006 sp. zn. I. ÚS 399/05

²⁸² SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7.

²⁸³ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. op. cit., s. 44.

²⁸⁴ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. května 2011, č. j. 28 Co 167/2011 - 79

²⁸⁵ Shodně také úprava § 76 z. č. 36/2005 z. z. Slovenské republiky: *úrok z omeškania patri oprávnenému v prípade omeškania povinného s plnením ktorejkoľvek splátky výživného, ktorá bola určená rozhodnutím súdu*

kritérií stěží sám určí. Na druhou stranu, pokud jde o splatnost výživného, jak je dříve uvedeno, ta je dle mého názoru zákonem zcela jasně určená.

Podobný názor zastával rovněž Nejvyšší soud Slovenské republiky, když v rozsudku z 26. 1. 2012, sp. zn. 5 Cdo 217/2010 uvedl, že právo na výživné je osobním právem dítěte, které je upraveno v slovenském zákoně o rodině, který je zákonem samostatně upravujícím rodinněprávní vztahy, oddělené od občanskoprávní úpravy. V případě dlužného výživného, resp. výživného podle zákona o rodině vůbec, není možné uplatnit § 517 odst. 2 slovenského občanského zákoníku²⁸⁶ upravující úrok z prodlení. Brání tomu neexistence prodlení jako základního předpokladu pro vznik nároku na úroky z prodlení ve smyslu § 517 odst. 1 slovenského občanského zákoníku.

Uvedené rozhodnutí nicméně pro prodlení s placením výživného, které vzniklo po roce 2013, na Slovensku neobstojí z důvodu změny právní úpravy. Novelou slovenského zákona o rodině²⁸⁷ totiž došlo s účinností od 15. 6. 2013 k zákonné úpravě úroku z prodlení z dlužného výživného. Do § 76 slovenského zákona o rodině byly doplněny odstavce umožňující v případě prodlení povinného s plněním výživného určeného rozhodnutím soudu, aby oprávněný požadoval úroky z prodlení z nezaplacené částky. Plnění výživného povinným se započítává první na jistinu a až po úhradě celé jistiny na úroky z prodlení. Důvodová zpráva dále uvádí, že by úrok z prodlení s plněním výživného měl být součástí pohledávky, kterou by potom i s výživným mohli vymáhat přímo exekutoři.²⁸⁸

Dá se říct, že podobný směr zaujal už Krajský soud v Praze, který ve svém rozhodnutí²⁸⁹ sice úroky z prodlení osobě oprávněné z výživného nepřiznal, ale jen z toho důvodu, že výživné nebylo stanoveno soudem a povinný tak nevěděl konkrétní výši výživného a jeho splatnost. Výše zmíněná novelizace občanského zákoníku tento směr potvrdila, ačkoli na rozdíl od úpravy v slovenském zákoně o rodině nelze žádat zaplacení úroků z prodlení současně s výkonem rozhodnutí o výživném, aniž by byla povinnost zaplatit úroky z prodlení určena vykonatelným rozhodnutím.

V souvislosti s uvedeným je na místě zdůraznit novelu ZŘS (z. č. 296/2017 Sb.), kterou byl s účinností od 30. 9. 2017 vložen nový § 472a ZŘS, dle kterého je možné uložit povinnost zaplatit úroky z prodlení i pro dávky výživného splatné v budoucnu, dostane-li se osoba

²⁸⁶ § 517 odst. 2 slovenského občanského zákoníku, z. č. 40/1964 Zb.: Ak ide o omeškanie s plnením peňažného dlhu, má veriteľ právo požadovať od dlžníka popri plnení úroky z omeškania, ak nie je podľa tohto zákona povinný platiť poplatok z omeškania; výšku úrokov z omeškania a poplatku z omeškania ustanovuje vykonávací predpis.

²⁸⁷ z. č. 36/2006 Z. Z.. zákon o rodine ve znění novely č. 125/2013 Z. Z.

²⁸⁸ důvodová zpráva k § 76 zákona o rodine, z. č. 36/2006 Z. Z.

²⁸⁹ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. května 2011 č. j. 28 Co 167/2011

výživou povinná s jejich placením do prodlení. Povinnost k úhradě úroků z prodlení tak nemusí být stanovena vykonatelným rozhodnutím až po prodlení dlužníka, ale také podmíněně do budoucna.

Úroky z prodlení mohou být pro řadu lidí negativní motivací k úhradě, neboť nezaplacením výživného dochází každým dnem k navýšení celkové pohledávky. Proto se budou snažit svou vyživovací povinnost řádně a včas splnit. Preventivní aspekt úročení výživného je tedy jednoznačně motivujícím prvkem k docílení lepší disciplíny plnění výživného.

Naopak rizikem může být vyšší administrativní náročnost celého procesu vymáhání a s tím spojené možné zdržení (oprávněný rodič bude muset určit, od kdy úrok začal plynout, a v případě většího počtu oprávněných dětí určit výši dlužného výživného za jednotlivé měsíce).²⁹⁰ Negativním faktorem dále může být fakt, že v některých případech není výživné povinným placeno ne z jeho nedbalosti či neochoty, ale z nedostatku finančních prostředků. Pokud tedy k samotnému dluhu na výživném naroste také úrok, může se úhrada dlužné částky ztížit natolik, že bude nereálná. V takové situaci by se měl nicméně dle mého názoru uplatnit korektiv dobrých mravů a povinný si může požádat o snížení výživného soudem buď prostřednictvím § 163 OSŘ v případě zletilého dítěte, anebo prostřednictvím § 475 ZŘS v případě nezletilého dítěte.

Názory, které úročení výživného nepodporují, dále také tvrdí, že v případě výživného se jedná o závazek, který vzniká ze zákona, a nikoli ze smlouvy.²⁹¹ Rozdíl je zřejmě spatřován v tom, že v případě soukromoprávních závazků, jejichž právním titulem je smlouva, dlužník přebírá závazek spolu s rizikem placení případného úroku z prodlení dobrovolně při uzavírání smlouvy, v případě výživného vzniká ale povinnost ze zákona. Dle literatury musí pro nárok na úrok z prodlení jít o „dluh“, tedy peněžitou povinnost ze závazku, a ne o povinnost mimo závazkovou. Úroky z prodlení se vztahují k povinnostem smluvním (např. zaplacení kupní ceny), k peněžitým povinnostem vzniklým z porušení povinností (např. peněžitá náhrada škody, smluvní pokuta, přiměřené zadostiučinění) i z kvazideliktů (bezdůvodné obohacení). Mezi tyto povinnosti ale nepatří povinnosti stanovené zákonem, např. náhrada nákladů občanského soudního řízení vyplývající z rozhodnutí soudu,²⁹² a tedy zřejmě také vyživovací povinnost.

²⁹⁰ BÁČOVÁ, Petra. *Na Slovensku vymáhají výživné i s úroky* [online]. Konkursní noviny, [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/na-slovensku-vymahaji-vyzivne-i-s-uroky>.

²⁹¹ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan, 2014, op. cit., s. 1055.

²⁹² ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan, 2014, op. cit., s. 1055.

S tímto názorem podle mého nelze souhlasit. Na úroky z prodlení z dlužných částek výživného lze nahlížet jako na náhradu újmy oprávněné osobě, která jí vznikne v důsledku pozdní platby výživného.

Výživné jako předmět plnění závazku má zvláštní charakter, daný jeho potřebností (platí se slabšímu subjektu). Vyživovaný je obvykle subjekt odkázaný na pomoc druhého, slabší stranou závazku než povinný, velmi často je na povinném nejen finančně závislý (jako je tomu zejména u výživného pro nezletilé, ale i zletilé děti).²⁹³ Pokud by tomu tak nebylo, samotné výživné by za takových okolností bylo v rozporu s dobrými mravy. Daný stav by tak byl řešen obecnými ustanoveními občanského zákoníku.²⁹⁴ Potřebnost výživného je dále také zdůrazněna např. zákonem stanovenou splatností vždy na měsíc dopředu (§ 921 OZ). Proto nedává smysl, aby rodinně právní vztahy nepožívaly stejné ochrany jako závazky, když právě jejich vlastností je jejich potřeba ochrany. Je však třeba dát za pravdu Krajskému soudu v Praze,²⁹⁵ že v případě, kdy povinný nezná přesnou výši výživného (tzn. výživné doposud nebylo určeno soudním rozhodnutím), nemohl vzniknout nárok oprávněného na úroky z prodlení pro neurčitost pohledávky. Mám však za to, že v případě, kdy by bylo výživné pro dítě stanoveno dohodou mezi rodiči (ačkoli bez schválení soudem), či mezi plně svéprávným dítětem a povinným rodičem, bylo by možné se v rámci soudního řízení ve věci stanovení výživného domáhat také zaplacení úroků z prodlení z částek dle této dohody, které by povinným i přes splatnost zaplacený nebyly.²⁹⁶

Názor, dle kterého lze úroky z prodlení žádat pouze v případech stanovení výživného soudem, a to od vykonatelnosti takového soudního rozhodnutí,²⁹⁷ je neopodstatněný. Dohoda rodičů, ačkoli týkající se povinností a práv v oblasti rodinného práva, je smluvním závazkem s vyčísleným peněžitým plněním a stanovenou splatností. V případě prodlení s plněním dle takové dohody o výživném jsou tedy splněny všechny náležitosti nezbytné pro uplatnění úroku z prodlení.

Naopak v případě, kdy je výživné stanoveno soudem zpětně v souladu s dikcí ustanovení § 922 OZ za období až tří let ode dne podání návrhu na určení výživného k dítěti opět nelze stanovit úrok z prodlení, neboť povinný rodič v této době nebyl seznámen s přesnou výši výživného. Nedá se však říct, že není možné stanovit sankci za povinnost, o

²⁹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1049.

²⁹⁴ dle § 2 odst. 3 OZ: *Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.*

²⁹⁵ rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. května 2011, č. j. 28 Co 167/2011

²⁹⁶ shodně uvádí také GRYGAR, Jiří. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol., op. cit., s. 922.

²⁹⁷ NOVA, Hana. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., op. cit., s. 918.

keré povinný nevěděl,²⁹⁸ protože jeho povinnost vyživovat vzniká ze zákona a vědět o ní měl, ale protože pohledávka nebyla přesně vyčíslena.

Zajímavou je také otázka, zda v případě, kdy je povinnému rodiči oznámena přesná částka, kterou dítě na výživném požaduje, ale rodič ji přesto dobrovolně neplní, je možné při následném soudním uplatnění nároku na výživné žádat také úroky z prodlení z této částky. Ačkoli by v tomto případě povinnému rodiči byla částka žádaná na výživném známá, jednostranným prohlášením oprávněného nelze dle mého názoru výši výživného určit. Jak v případě soudního rozhodnutí o výši výživného, tak v případě dohody povinného rodiče a dítěte, výživné je stanoveno dle všech zákonných kritérií pro určení jeho výše, tj. dle kritérií na straně rodiče, i dle kritérií na straně dítěte. Pokud by však byla výše výživného určena jednostranně oprávněným, lze se domnívat, že by se jednalo o určení především dle majetkových poměrů dítěte a jeho odůvodněných potřeb. Povinný rodič by neměl příležitost vyjádřit se, zda daná výše výživného odpovídá jeho možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům. Úroky z prodlení tak lze dle mého názoru nárokovat pouze z titulu vykonatelného rozhodnutí o výživném, případně z mimosoudní dohody mezi povinným rodičem a oprávněným dítětem.

Jak je z výše uvedeného patrné, již před novelou výslovně opravňující k úročení dlužného výživného tato právní úprava umožňovala, a to i přes opakovaně vyjadřovanou nelibost soudů. K uplatnění úroku z prodlení z dlužného výživného je a byl nicméně zapotřebí právní titul v podobě soudního rozhodnutí o povinnosti platit výživné, anebo dohody oprávněného dítěte s povinným rodičem. V ostatních případech nebyla výše výživného přesně určena, a nelze tedy ani požadovat zaplacení úroků z prodlení z dlužného výživného.

²⁹⁸ Ministerstvo spravedlnosti. *Analýza aktuálních otázek výživného*. s. 47.

10. Náhradní výživné

Za situace, kdy by měla oprávněná osoba z výživného v ruce pravomocný a vykonatelný rozsudek, avšak i přesto se nemohla svého výživného domoci, je právní úprava neefektivní. Protože osoba oprávněná se k výživnému od osoby povinné nedostane, nedostane se jí potřebné „zaopatření“, na které má nárok ze zákona. Situace je o to závažnější, jedná-li se o výživné pro nezletilé děti, jejich zájmy jsou (měly by být) státem chráněny primárně.

A tak vzniká jednak otázka, jak zabránit vzniku takových situací, tak otázka, jak naložit s již existujícím problémem neplacení výživného povinným rodičem. Pokud jde o předcházení tohoto problému, v právním řádu by měl existovat účinný systém stanovení výživného a jeho vymožení. Pokud stále existuje takové množství neplatičů výživného, lze se domnívat, že tento systém selhal, za což do jisté míry nese odpovědnost stát. Proto se nabízí otázka, zda má stát převzít roli rodiče, a poskytovat dítěti výživné, když povinný nechce nebo nemůže výživné poskytovat sám. Tento institut je znám jako náhradní výživné, někdy také označován jako zálohování výživného, a v nyní účinné právní úpravě jej nenalezneme.

10.1 Náhradní výživné v historii právního řádu ČR

Převzetí povinnosti platit výživné státem namísto povinného, a následný regres státu vůči povinné osobě, tedy tzv. „náhradní výživné“, nyní sice v právním řádu České republiky nenalezneme, tento institut je však známý z úprav předchozích. V zákoně na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření, zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., byl tento systém pomoci rodiči samoživiteli nazván „zálohování výživného“. Zálohování výživného zde bylo přijato jako jedno z mnoha dalších populačních opatření za účelem ovlivnění demografického vývoje. Poskytnutím níže uvedené finanční jistoty měla být kladně ovlivněna porodnost v Československé republice (materiální stimulace porodnosti), byla tedy součástí rozsáhlého systému pomoci rodinám s dětmi, v němž se projevovala rozsáhlá státní ingerence do všech soukromoprávních oblastí.²⁹⁹

Oprávněným subjektem bylo dle § 1 ZVD dítě mladší 18 let, jehož nárok na výživné mu byl přiznán pravomocným soudním rozhodnutím, soudním smírem, anebo vykonatelným notářským zápisem. Zdánlivě tak zákon slouží k ochraně zájmů především nezletilých dětí, nicméně dle § 2 ZVD lze úpravu vztáhnout také na děti starší 18 let, pokud se připravují na

²⁹⁹ Národní zpráva o rodině, Ministerstvo práce a sociálních věcí 2004;

své budoucí povolání, anebo jsou pro tělesnou či duševní vadu neschopny dosáhnout výdělku. Obě dvě výjimky jsou však dále omezeny dosažením věku 24 let.

Oprávněný nemohl žádat stát o výživné s výše uvedeným právním titulem bez dalšího. Jeho nárok musel být obtížně vymahatelný, což znamenalo, že by exekuce v dohledné době nevedla k cíli, zejména nebylo-li možno se exekucí, vedenou pro splatnou dávku výživného, domoci uspokojení nároku do tří měsíců od povolení exekuce.

Oprávněná osoba si pak podala žádost a prostřednictvím tzv. komisi okresní péče o mládež jí byla poskytnuta tzv. záloha na výživné. Zde vyvstává otázka, proč zákonodárce institut nazval jako „záloha na výživné“, přičemž rozboru tohoto pojmu se budu věnovat níže. Dle § 4 ZVD přecházel nárok na zaplacení výživného z oprávněného na stát, a to ve výši poskytnuté zálohy. Nadto byl dlužník povinen vedle úhrady samotného výživného zaplatit státu částku ve výši 10 % ze státem poskytnuté dávky oprávněnému. Zákon tak obsahoval také sankční mechanismus, který mohl být rovněž motivační pro povinného rodiče tak, aby výživné platil vždy řádně a včas, a nenechával úmyslně svůj dluh hradit státem.

ZVD však neměl dlouhého trvání, když byl zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže zrušen a vystřídán dětským příspěvkem. Ten sloužil k úhradě osobních potřeb dětí, o něž není postaráno jinak. Stejně jako u zálohy na výživné dle ZVD, nárok na výživné, které povinný rodič dítěti neposkytoval, ale byl uhrazen státem prostřednictvím dětského příspěvku, přešel na stát, tentokrát s fakultativní možností stanovení 10 % přírážky. Tento zákon byl účinný do roku 1964, ale i po jeho zrušení byla možností osoby s nedostatečnými příjmy pomoc státu, kterou stát poskytuje prostřednictvím sociálních dávek (a to v nejrůznějších formách, často velmi podobné institutu zálohy na výživné)³⁰⁰. Ty dnes představují zejména dávky pomoci v hmotné nouzi, tzn. příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc dle zákona č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, či sociální dávky dle z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zejména přídavek na dítě.

Ačkoli sociální dávky nepředstavovaly institut náhradního výživného, vedle nich zákon č. 93/1964 Sb., o rodině převzal do svých ustanovení § 100-102 příspěvek na výživu, a až do konce roku 2006 tento zákon obsahoval úpravu tzv. legální cese, tedy přechod nároku nezaopatřeného dítěte na výživné, až do výše dávky vyplacené státem, na stát.³⁰¹ Do novely zákonem č. 91/1998 Sb., pak § 100 ZOR obsahoval také výslovně povinnost národního výboru poskytovat tzv. příspěvek na výživu nezletilým, o něž není postaráno jinak, a to až do

³⁰⁰ státní dětský příspěvek dle z. č. 69/1952 Sb., až do roku 1964; příspěvek na výživu dle z. č. 94/1963 Sb. až do roku 2007

³⁰¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. 2005, op. cit., s. 444.

25. (později i 26.) roku dítěte. Výše příspěvku a procesní úprava pak byla obsažena v již zmiňovaných veřejnoprávních předpisech.

S ohledem na rozsah této práce se nebudu zabývat jednotlivými dávkami sociálního zabezpečení, které stály vedle úpravy v zákoně o rodině, a které se svou povahou přibližují náhradnímu výživnému. Na místě je nicméně zdůraznit, že účelem těchto dávek není úhrada odůvodněných potřeb dítěte, ale pouze poskytnutí životního minima členům rodiny (tedy i životního minima dítěte). Ačkoli tedy tyto dávky zajistí náklady na některé odůvodněné potřeby dítěte, nejsou ze své podstaty náhradou za výživné, ale jejich cílem je předejít naprosté chudobě dítěte. Na stanovení výše sociální dávky nemá ani vliv výše výživného, které by mělo být dítěti rodičem vypláceno, na rozdíl od institutu náhradního výživného, kdy by se výše dávky vyplácené státem měla odvíjet právě od výše výživného. Podstatné je uvést, že nárok na žádnou sociální dávku není podmíněn neposkytováním výživného. Dítě může tedy obdržet jak výživné, tak sociální dávku (nelze ovšem říct, že výživné nárok na sociální dávku vůbec neovlivňuje – závisí-li sociální dávka na výši příjmu rodiny, pak se výživné do tohoto příjmu také započítává).

Jako rozdíl mezi sociální dávkou a náhradním výživným bývá uváděna také ta skutečnost, že s vyplacenou sociální dávkou nepřechází na stát nárok na následný regres vůči povinnému, tzv. návratnost či legální cese.³⁰² Ta však v právním řádu není obsažena, jak vyplývá z výše uvedeného, až od roku 2007.

10.2 Pokusy o obnovu institutu

I přesto, že byla záloha na výživné odstraněna z právního řádu ČR v roce 1952, lze pozorovat v průběhu posledních let již několik pokusů o její obnovení: v roce 2001, 2005, 2007, 2009 a 2014, 2018 byly předloženy legislativní návrhy obsahující úpravu tzv. náhradního výživného, což se svým obsahem a účelem v podstatě neodlišuje od zálohování výživného. Není nezbytné zabývat se jednotlivými návrhy příliš podrobně, je na místě však zmínit, že tyto byly postupem času propracovanější.

Návrh v roce 2009 byl součástí zákona o vyživovací povinnosti k nezaopatřeným dětem, a stanovil pevnou částku náhradního výživného, na rozdíl od předchozích návrhů, které částku náhradního výživného vypočítávaly z částky výživného stanoveného soudním rozhodnutím.

³⁰² HAVELKOVÁ, Barbara, CIDLINSKÁ, Kateřina. Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2010, roč. 11, č. 1. s. 61

Jeden z posledních návrhů zákona o zálohovaném výživném, jehož věcný záměr byl ve vládě předložen 10. 12. 2014 Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky, obsahoval několik variant řešení problému. Z těchto je pro nás nejzajímavější varianta č. 2, která, jak je uvedeno v návrhu, je za současného právního a sociologického stavu nejvhodnější. Tato varianta navrhuje přijetí samostatného zákona o zálohovaném výživném.

Dle tohoto zákona se stát za předem stanovených podmínek a v zákonem definované situaci zavazuje poskytovat zálohované výživné těm rodičům s dětmi, kterým se nedaří vymoci soudem stanovené výživné, a to ani cestou exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. V této variantě by následně docházelo k vymáhání poskytnutého zálohovaného výživného ze strany státu po povinném.

Oprávněnou osobou k poskytnutí zálohovaného výživného by bylo nezaopatřené dítě v souladu se zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (tzn. dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle do 26 let, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, anebo se nemůže pro nemoc nebo úraz připravovat na budoucí povolání, anebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu není schopno se připravovat na budoucí povolání. Po skončení povinné školní docházky je dítě nezaopatřené také do 18 let, pokud je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání). Nárok na zálohované výživné vznikne, pokud povinný neplní vyživovací povinnost stanovenou vykonatelným soudním rozhodnutím nebo soudem schválenou dohodou rodičů o výživném, a tuto neplní v plné výši, ve lhůtě a způsobem určeným alespoň po dobu tří měsíců od poslední splátky výživného, a soudní výkon rozhodnutí nebo exekuční řízení bezvysledně trvá alespoň po dobu tří měsíců. Výše zálohovaného výživného poskytnutého státem na žádost oprávněné osoby by pak byla určená dle vykonatelného rozhodnutí soudu či soudem schválené dohody, nejvýše však ve výši 1,2násobku životního minima dítěte. Poskytnutím této zálohy pak přechází výživné na stát, a to do její poskytnuté výše.³⁰³

V tomto návrhu je tedy výše zálohovaného výživného opět určena v závislosti na výši výživného stanoveného soudním rozhodnutím (případně dohodou rodičů schválenou soudem), a nikoli pevně stanovenou částkou, která by lépe odpovídala potřebám právní úpravy obsahující objektivizaci výživného. Způsob stanovení výše v návrhu z roku 2014 dozajista lépe odpovídá odůvodněným potřebám dítěte, neboť ta je stanovena individuálně v každém případě pro každé dítě jinak. Nejedná se však o plnou náhradu výživného, neboť tato částka je pak omezena maximální možnou výší zálohy (liší se dle věku dítěte).

³⁰³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh – věcný záměr zákona o zálohovaném výživném ze dne 10. 12. 2014* [online]. aplikace o/dok. [cit. 29. září 2015]. dostupné na: <https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=korn9rnhc41>

Pokud jde o dobu prodlení, tu váže zákonodárce na tři měsíce od poslední splátky výživného. Zde je nutné zdůraznit, že termín „od poslední splátky výživného“ je nejednoznačný a měl by být nahrazen. Není totiž jasné, zda je „poslední splátkou výživného“ myšlena poslední povinným zaplacená splátka výživného, či poslední povinným nezaplacená splátka. Výkladem pak lze dojít k závěru, že druhý z těchto příkladů nedává smysl, protože od poslední povinným nezaplacené splátky by nikdy nemusela uplynout doba delší než jeden měsíc (je-li výživné placeno měsíčně). Přesto by bylo vhodné pro zamezení dohadů tento termín upřesnit, např. „od poslední zaplacené splátky výživného“.

Jedná-li se tedy o tři měsíce od poslední povinným zaplacené splátky výživného, aby mohl být návrh podán, postačí, neuhradí-li povinný dvě dávky výživného. Zvolenou dobu prodlení zákonodárce nějak neodůvodňuje. Trestní zákoník stanoví jako hranici trestní odpovědnosti za trestná čina zanedbání povinné výživy dle § 196 z. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, neplnění zákonné vyživovací povinnosti dobu delší než čtyři měsíce. Tato lhůta je odůvodněna tak, že nehrazení výživného po tuto dobu již může mít nepříznivé důsledky pro zajištění potřeb vyživované osoby a může se odrážet negativně, zejména u dětí, na jejich dalším vývoji.³⁰⁴ Zkrácení této lhůty pro poskytnutí zálohovaného výživného státem oproti té v trestním zákoníku lze přičíst společenské potřebě zesílení ochrany pravidelného nároku vyživované osoby na poskytování výživného. I přes tuto potřebu je dle mého názoru takto stanovená lhůta krátká, a měla by být podmíněna nezaplacením alespoň tří dávek výživného, tzn. čtyři měsíce od poslední povinným zaplacené splátky výživného.

Zákonodárci dále nelze nevytknout užití termínu „splátka“ výživného. Splátkové plnění je dle dostupné literatury postupné dílčí plnění, jehož výše i doba jednotlivých splátek je dopředu stanovena. Nejedná se o opakující se či trvajících plnění,³⁰⁵ jako v případě výživného, jak vyplývá z § 921 z. č. 89/2012 Sb., (dále jen „OZ“). Z uvedeného ustanovení můžeme vyčíst vhodnější termín – dávka výživného.

Aby oprávněnému vznikl nárok na zálohované výživné, povinný po tuto dobu nesmí plnit výživné v plné výši. Zaplatí-li tedy výživné, byť jen z 80%, oprávněný přesto může žádat o náhradní výživné. Zde by bylo na místě zamyslet se, zda by nebylo vhodné stanovit podmínku, že povinný nezaplatil výživné ve výši vyšší, než např. ½ z výživného stanoveného soudním rozhodnutím (případně dohodou rodičů schválenou soudem). Žádosti o zálohované výživné by se tak omezily jen na případy, kdy povinný skutečně neplní ani částečně svou vyživovací povinnost a oprávněný je tímto vystaven značnému finančnímu nedostatku.

³⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1919.

³⁰⁵ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan a kol., 2014, op. cit., s. 939.

Z připomínek k tomuto návrhu zákona stojí za to zmínit připomínku Úřadu vlády České republiky, odboru kompatibility ze dne 6. 1. 2015, dle které by přijetí zákona v předkládané formě mohlo mít za následek nerovné zacházení.³⁰⁶ Zákon totiž umožňuje získat zálohované výživné dětem, jejichž jeden z rodičů má soudně stanovenou povinnost platit výživné, nicméně tento nárok nemůže vzniknout např. dětem, jejichž otec není znám. Dle mého názoru by tento postup nemohl založit nerovné zacházení, když se jedná o náhradu za výživné, které má dítě dostat na základě pravomocného soudního rozhodnutí. Případy, kdy rodič povinný k platbám výživného neexistuje, se reálně vyskytují, a dítě tak dávky výživného nedostává, na rozdíl od dětí, které povinného rodiče mají. Situaci, kdy roli povinného rodiče převezme stát, nelze označit jako nerovné zacházení, neboť tato nerovnost existovala již před intervencí státu.

V roce 2018 byly předloženy hned dva návrhy zákona týkající se tohoto institutu, a to návrh zákona o náhradním výživném³⁰⁷ a návrh zákona o zálohovaném výživném.³⁰⁸ Oba zákony mají od výše uvedeného návrhu z roku 2014 určité odlišnosti.

Zákon o náhradním výživném poskytuje nárok na náhradní výživné v případě, že povinná osoba neplní vůči oprávněné osobě soudem stanovenou, případně potvrzenou, vyživovací povinnost po dobu alespoň tří po sobě jdoucích měsíců, dále že oprávněná osoba podala soudu po uplynutí této doby návrh na výkon rozhodnutí pro neplacení výživného, dále do dvou měsíců po podání návrhu na výkon rozhodnutí povinná osoba nezačala uhrazovat výživné, a to ani na základě výkonu rozhodnutí, a příjem oprávněné osoby spolu s příjmem s ní společně posuzovaných osob nepřesahuje 2,9násobek částky životního minima.

Podmínění příjmu rodiny určitou částkou hodnotím velmi kladně. Dosah tohoto nároku tak bude pouze na osoby, které to skutečně potřebují, neboť nejsou schopny uspokojit své základní odůvodněné potřeby. Zjevnou nesprávnost ale spatřuji v podmínce, aby oprávněná osoba podala soudu po uplynutí této doby (tj. po uplynutí tří po sobě jdoucích měsíců neplacení výživného) návrh na výkon rozhodnutí. Vymáhat výživné výkonem rozhodnutí je oprávněné osobě umožněno ihned po prodlení povinného s první dávkou výživného, čekat s návrhem na výkon rozhodnutí na prodlení s třetí dávkou není opodstatněné.

³⁰⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Připomínky* [online]. aplikace o/dok. [cit. 18. srpna 2017]. dostupné na: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORN9RNHCF4L&tab=remarks>

³⁰⁷ Sněmovní tisk 118/0, část č. ¼ [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=118&CT1=0>>

³⁰⁸ Sněmovní tisk 126/0, část č. ¼ [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=126&CT1=0>>

Podle zákona o zálohovaném výživném pak stačí, pokud povinná osoba neplní soudem uloženou povinnost hradit výživné po dobu delší než 2 kalendářní měsíce před podáním žádosti. Jak už jsem zmiňovala u návrhu z roku 2014, lhůta je dle mého názoru příliš krátká, a 3 kalendářní měsíce se mi pro tento případ jeví vhodnější. Za zdůraznění stojí, že dle zákona o náhradním výživném je nejen možné podat žádost o náhradní výživné až po třech měsících neplacení výživného, ale navíc se poté čeká další dva měsíce, zda povinný výživné neuhradí v rámci výkonu rozhodnutí. Až po uplynutí pěti měsíců vzniká nárok na náhradní výživné. Mám za to, že toto řešení lépe odpovídá účelu tohoto institutu. Pět měsíců je doba dostatečná pro to, aby bylo s jistotou zjištěno, že neplnění vyživovací povinnosti má dlouhodobý charakter a dítě by mohlo být vážněji ohroženo na svých odůvodněných potřebách.

Další podmínkou dle zákona o zálohovaném výživném je, že příjem rodiny nesmí přesáhnout 2,9násobku životního minima, což je téměř shodné se zákonem o náhradním výživném. Zákon o zálohovaném výživném nestanoví jako podmínku zahájený soudní výkon rozhodnutí o výživném, ve své důvodové zprávě nesděljuje proč. Dle mého názoru je žádané, aby se oprávněná osoba o výkon rozhodnutí alespoň pokusila, než přistoupí k žádosti o pomoc státu prostřednictvím zálohovaného výživného. Co je naopak pozitivem tohoto zákone je, že řeší situaci, kdy povinný plní svou vyživovací povinnost jen částečně. Pokud povinná osoba plní vyživovací povinnost pouze částečně, je výše zálohovaného výživného stanovena tak, aby součet zálohovaného výživného a částečné úhrady soudem uloženého výživného byl ve výši soudem uloženého výživného, avšak nepřesáhl 1,2násobek částky životního minima oprávněné osoby.

V obou návrzích je pak státem poskytnuté výživné ve výši dle rozsudku o povinnosti platit výživné, ale tato částka je omezena 1,2násobku životního minima oprávněného. Podstatné ovšem je, že dle obou návrhů na stát přechází nárok toho, jemuž bylo soudním rozhodnutím přiznáno výživné, a to do výše poskytnutého náhradního výživného. Není tedy pravdou, že by zákon o náhradním výživném tuto možnost neposkytoval, jak některé zdroje po uveřejnění návrhu uváděly.³⁰⁹

Je zjevné, že oba návrhy zákonů mají jak ustanovení, které by bylo vhodné změnit, tak ustanovení přijatelné. Pojem náhradní výživné pak má dle mého níže uvedeného názoru větší opodstatnění než pojem zálohované výživné.

³⁰⁹ Ne náhradní, ale zálohované výživné – návrh ČSSD je kvalitnější a více chrání děti, než návrh KSČM [online]. Česká strana sociálně demokratická, 14. března 2018 [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<https://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/ne-nahradni-ale-zalohove-vyzivne-navrh-cssd-je-kvalitnejsi-a-vice-chrani-deti-nez-navrh-kscm/>>.

10.3 K pojmu náhradní výživné

Návrh zákona z roku 2014, i jeden z návrhů zákona z roku 2018 opětovně užíval pojmu zálohování výživného, na rozdíl od návrhu v roce 2009. Ten pro institut užíval pojem náhradní výživné.

Pojem zálohování má své kořeny v zákoně č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem, kdy byl užit poprvé. Neodpovídá nicméně přesně podstatě tohoto institutu. Záloha je dle soukromoprávní doktríny (částečným) plněním závazku ze smlouvy, která bude mezi stranami teprve uzavřena. Poskytnutí zálohy tedy není závazkem (dluhem), ale plněním budoucího závazku.³¹⁰ V případě výživného se však jedná o plnění závazku již splatného, který je hrazen zpětně, a navíc zcela jiným subjektem.

Pojem může být navíc zaměňován se zálohováním výživného dle § 918 OZ, kde se jedná o zálohování výživného samotným povinným³¹¹. Dle tohoto ustanovení může soud uložit v případech hodných zvláštního zřetele osobě výživnou povinné, aby složila zálohu na výživné splatné v budoucnu. Tento institut je reakcí na sezónní či nepravidelné příjmy některých povinných rodičů, a jedná se o zajišťovací institut (povinný tedy není zproštěn vyživovací povinnosti, ale její plnění je takto zajištěno).³¹² Pojem zálohování výživného tak více odpovídá tomuto institutu dle § 918 OZ, a jistě není žádoucí stejné označení pro dva odlišné instituty v jedné právní oblasti.

Myslím si, že naopak pojem náhradní výživné vystihuje podstatu tohoto institutu lépe. Stejně je institut označován také ve slovenské právní úpravě.³¹³

10.4 Úprava náhradního výživného *de lege ferenda* a v sousedních zemích

Na pokusy o znovuzavedení zálohy na výživné má dozajista vliv okolních zemí, kde tento institut v nejrůznějších formách existuje. Příkladem lze uvést všechny země sousedící s Českou republikou. Komparace s nimi však není zcela jednoduchá, neboť na problematiku je nutné nahlížet komplexně a zkoumat také např. jaké mají v daném právním řádu sociální dávky, a jaké tak poskytují výsledné finanční zabezpečení pro děti, k nimž není vyživovací

³¹⁰ usnesení Nejvyššího Soudu ČR ze dne 31. října 2012, spis. zn. 33 Cdo 1814/2011

³¹¹ zálohování výživného povinným z vyživovací povinnosti bývá také označováno jako tzv. teaurace výživného – viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, op. cit., 2009, s. 472.

³¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka, 2014, op. cit., s. 1113.

³¹³ z. č. 452/2004 Z.z., a č. 201/2008 Z. z.

povinnost plněna. K zavedení institutu náhradního výživného, případně obdobného, se přiklání rovněž Doporučení Rady Evropy o zálohových platbách ze dne 4. 2. 1982. Jak je zřejmé z názvu, jde pouze o doporučení a neprovedení tohoto doporučení státek není nějak sankcionováno. Nutnost přijetí opatření ohledně náhradního výživného bylo opětovně zdůrazněno Výborem ministrů Rady Evropy v r. 2000. Tímto prostředkem by dle Rady Evropy mělo dojít zejména k zajištění úměrné životní úrovně dítěte.

Jedna z úprav sousedních zemí obsahující náhradní výživné je slovenská, kde tento institut upravuje zákon č. 201/2008 Z.z., o náhradnom výživnom. Tento zákon umožňuje státu vyplatit oprávněnému nezaopatřenému dítěti, jemuž není vypláceno výživné, a to ani v případě jeho vymáhání v exekučním řízení, sociální dávku ve výši stanoveného výživného, dle § 4 odst. 2 ZNáhrVýž však nejvýše 1,2násobku životního minima. Podmínky pro vyplacení dávky oprávněný splňuje dle § 2 ZNáhrVýž, nebylo-li mu uhrazeno výživné nejméně tři po sobě následující měsíce od splatnosti poslední splátky výživného a současně plnění není vymoženo tři měsíce od zahájení exekučního řízení.

Podmínky pro vyplacení náhradního výživného na Slovensku jsou velmi podobné naposledy navrhované právní úpravě náhradního výživného v české republice. Podstatným rozdílem však je upuštění od přechodu nároku na stát. Důvodová zpráva³¹⁴ uvádí, že příčinou vypuštění legální cese jsou náklady státu na vymožení dlužného výživného, které převyšovaly vymožené částky.

V polské právní úpravě tuto problematiku upravuje zákon O postupu vůči dlužníkům výživného a o zálohování výživného.³¹⁵ Také polská úprava označuje tento pojem jako zálohování výživného. Podmínkou oprávněného pro obdržení náhradního výživného je dle § 1 ZOPVD exekuce na výživné, kdy nedošlo k vymožení nároku oprávněného po dobu delší než tři měsíce. Dle § 12 ZOPVD přechází nárok oprávněného po vyplacení náhradního výživného na stát, vymáhání tohoto nároku zvýšeného o sankci ve výši 5% z dlužné částky však přísluší obci, přičemž obec je oprávněna ponechat si 50% vymoženého plnění. Toto ustanovení tak zjevně slouží k motivaci obce účinně vymáhat dlužné částky.

Na rozdíl od slovenské právní úpravy, která návratnost náhradního výživného zhodnotila jako nedostačující pro pokrytí nákladů vymáhání výživného, a proto od ní upustila, se polská právní úprava pokouší s nedostatečnou návratností vypořádat výše zmíněným motivačním nástrojem. Tento postoj hodnotím kladně, protože upuštění od přechodu nároku

³¹⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona o náhradnom výživnom, rozesláno poslancům 29. 2. 2008 jako sněmovní tisk č. 558. IV. volebné období Národnej rady Slovenskej republiky, od roku 2006 do roku 2010.

³¹⁵ Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej.

oprávněného na stát znamená ztrátu jednoho z důležitých důvodů, proč institut náhradního výživného upravit, kterým je odlehčení povinným s vymáháním jejich nároku.

Náhradní výživné nalezneme také v právní úpravě dalšího sousedního státu ČR, a to v Rakousku. Problematika je zde upravena zvláštním zákonem z. č. 451/1985 BGBl., über die Gewährung von Vorschüssen auf den Unterhalt von Kindern - Unterhaltsvorschussgesetz, ve znění pozdějších předpisů. Z rakouské právní úpravy náhradního výživného pak lze vyzdvihnout např. § 4 UVG stanovující automatický vznik nároku na náhradní výživné v některých krajních situacích, jako je např. nastoupení povinného k výkonu trestu odnětí svobody po dobu delší než jeden měsíc, pokud povinný z tohoto důvodu nemá prostředky k poskytnutí výživného.

Ustanovení § 7 UVG dále stanoví, že dítě s vlastním příjmem, případně soběstačné z jiného důvodu, není oprávněno k poskytnutí náhradního výživného. V české navrhované právní úpravě sice je hranice příjmu dítěte a posuzovaných osob, nad kterou nárok na náhradní výživné zaniká, ale příjem dítěte zvlášť upraven není. Toto rakouské ustanovení je však dle mého názoru nadbytečné. Pokud má dítě svůj vlastní příjem, díky kterému je soběstačné, vyživovací povinnost rodičů zaniká, a tím pádem zaniká také nárok na náhradní výživné.

Za významnou otázku, kterou je v souvislosti s náhradním výživným potřeba vyřešit, je kolize náhradního výživného a vyživovací povinnosti ostatních příbuzných. Jak je blíže rozvedeno v kapitole osoby povinné k vyživovací povinnosti, pokud nemůže rodič plnit svou vyživovací povinnost k dítěti, nastupuje vyživovací povinnost ostatních příbuzných, zpravidla prarodičů. Mám za to, že souběh náhradního výživného a vyživovací povinnosti prarodiče není v souladu s účelem institutu náhradního výživného, který by měl nastoupit až v krajních případech. Proto by vznik nároku na náhradní výživné měl být také podmíněn tím, že není možné výživu dítěti zajistit jinou oprávněnou osobou. Naopak rakouský UVG stanoví, že nárok na náhradní výživné není možné nepřiznat z toho důvodu, že vyživovací povinnost k dítěti má i jiná povinná osoba.³¹⁶ Zákon upravující náhradní výživné by se měl s touto otázkou určitě vypořádat.

Obecně je třeba konstatovat, že právní úprava náhradního výživného by byla v českém právním řádu žádoucí. Jak již bylo zmíněno, současné dávky státního sociálního zabezpečení slouží pouze k zajištění životního minima dítěte a postačují sotva k úhradě základních potřeb dítěte, jako je strava a bydlení, natož potom k úhradě všech odůvodněných potřeb dítěte (resp.

³¹⁶ ARNOLDOVÁ, Martina. Vyživovacia povinnosť rodičov voči deťom v Rakúsku . *Justičná revue*, 1991, č. 8-9, s.57.

alespoň takové části odůvodněných potřeb, na jejichž hrazení se má rodič povinný z výživného podílet). Při zpracování právní úpravy je však nutné vzít v potaz všechny faktory, např. možnost jejího zneužívání apod. Zde je na místě zdůraznit, že koncept náhradního výživného je postaven na principu návratnosti – teoreticky by tak k jejímu zneužívání docházet nemělo, a dávky poskytnuté státem by měly být vymoženy regresivně po povinných. Kladně by mohla přispět i případná hrozící sankce povinnému za převzetí jeho závazku státem, např. penále 10% z dlužné částky. Takové penále by sice mohlo přitížit již tak špatné finanční situaci většiny dlužníků, nicméně vzhledem k náročné administraci náhradního výživného by přesto bylo efektivní. Vzhledem k nákladům na vymáhání a spojenou administraci by v opačném případě mohlo dojít k neúměrnému zatížení státního rozpočtu. V návaznosti na návratnost výživného poskytnutého státem by bylo také vhodné upravit vymáhání výživného a zařadit tento nárok státu mezi přednostní pohledávky v rámci ustanovení o výkonu rozhodnutí v OSŘ.

Kromě určité finanční jistoty pro odůvodněné potřeby dítěte, náhradní výživné by zcela jistě ulehčilo druhému z rodičů, jenž má dítě v péči, a který tak v těchto případech plní vyživovací povinnost nejen za svou osobu, ale také za druhého z rodičů. Způsobená nerovnováha ve faktickém výkonu práv a povinností rodičů je nežádoucí nejen v právním řádu ČR, ale také na mezinárodní úrovni. Neplacení výživného rodičem k výživnému povinným výrazně zhoršuje ekonomické postavení rodiče samoživitele.

Náhradní výživné by zcela jistě mělo být opatřením podporující rodinu pouze marginálně, a právní úprava by měla být nastavena tak, aby užití tohoto institutu nebylo samozřejmostí pro většinu neúplných rodin, ale určitým nadstandardem.³¹⁷

K zamyšlení stojí i způsob úpravy náhradního výživného, tzn. měl-li by být upraven zvláštním zákonem o náhradním výživném, či začleněn např. mezi ustanovení občanského zákoníku o vyživovací povinnosti. Přesto, že nový občanský zákoník upravuje většinu oblastí soukromého práva komplexně v jednom kodexu, vzhledem k povaze náhradního výživného, které je na rozhraní s právem sociálního zabezpečení, lépe by pro tento institut odpovídal samostatný zákon.

Zavedení institutu náhradního výživného by dle mého názoru pozitivně přispělo také k většímu počtu vymáhaných pohledávek na výživném. Není ojedinělé, že rodič mající dítě v péči, či již samotné zletilé dítě, výživné po povinném rodiči exekučně nevymáhají, buď z důvodu osobního vztahu s povinným rodičem, anebo jen proto, že se obávají neúspěchu.

³¹⁷ STEHLÍK, Ondřej. Zálohování výživného státem. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 2013, č. 5, s. 159.

Požádá-li oprávněný o náhradní výživné, stát pak svůj regresivní nárok uplatní vůči povinnému vždy.

Mám za to, že bez poskytnutí výživného dítěti v odpovídající výši lze jen těžko dosáhnout blaha dítěte ve smyslu článku 3 odst. 5 Úmluvy o právech dítěte. Především se bude jednat o případy, kdy pečující rodič sám není schopen svými prostředky zcela pokrýt všechny oprávněné potřeby dítěte. Institut náhradního výživného je zřejmě právě tím krokem, který by měl stát učinit, aby zajistil dítěti takovou péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Ačkoli návrhů zákonů o náhradním nebo zálohovaném výživném bylo v posledních letech mnoho, navrhovaná právní úprava stále není maximálně kvalitní. Oba výše uvedené předložené návrhy zákonů pokrývající institut náhradního výživného dle mého názoru potřebují ještě trochu práce, aby mohly být přijaty do právního řádu ČR.

Závěr

Vyživovací povinnost rodičů k dětem je velmi důležitým institutem chránícím zájmy jednoho z nejslabších jedinců naší společnosti, dítěte. Dle názoru autorky je správné plnění vyživovací povinnosti jedním z předpokladů řádně fungující rodiny. Na jejím plnění pak nemají zájem pouze dotčení jedinci, ale celá společnost. Ta se prostřednictvím státu snaží dohlédnout nad jejím plněním dle zákonných kritérií, a zasáhnout nejen v případě, kdy výživné není poskytováno, ale také v případě, kdy samotná právní úprava nepřiléhá na reálné případy a je vhodné zvážit její určité změny či doplnění.

Právě na zmíněné problematice oblasti v rámci komplexního zhodnocení právní úpravy vyživovací povinnosti k dětem je zaměřena tato práce. Po rozboru problematických oblastí se autorka pokusila odpovědět na otázky, které v dané problematice vyvstaly, a případně také navrhnout nejvhodnější řešení.

Na stěžejní otázku této práce, tj. zda je současná právní úprava výživného k dětem dostačující k ochraně zájmů dítěte v této oblasti, a zda rekodifikace soukromého práva přinesla dostatečné změny tak, aby se vypořádala s problémy, se kterými se praxe potýká, anebo jsou žádoucí *de lege ferenda* další změny právní úpravy, je možné odpovědět až po závěrech jednotlivých dílčích otázek této práce.

V rámci osob, které jsou z vyživovací povinnosti povinné, vyvstala otázka hned při specifikaci všech konkrétních subjektů. Mimo rodičů a prarodičů bylo autorkou zvažováno, zda je možné za určitých podmínek označit příspěvek z majetku, či příjmu z majetku jednoho sourozence druhému sourozenci dle § 900 odst. 1 a odst. 2 OZ jako vyživovací povinnost.

Ačkoli sourozenec není uvedený ve výčtu osob povinných z vyživovací povinnosti v ustanovení § 910 OZ, systematicky je možné, aby vyživovací povinnost byla upravena také na jiném místě OZ, neboť § 900 OZ nevypočítává všechny druhy vyživovacích povinností. Systematika nicméně není jediným kritériem pro posouzení tohoto nároku. V rámci této kapitoly autorka došla k závěru, že sourozenec v daném případě není osoba povinná k vyživovací povinnosti, ale je povinná za určitých okolností strpět zásah do příjmů ze svého majetku či přímo do svého majetku. Osobou povinnou k vyživovací povinnosti je v tomto případě stále rodič, který však za zákonných podmínek může použít jako zdroj svých příjmů, ze kterých poskytuje vyživovanému dítěti výživné, příjmy z majetku anebo majetek jeho sourozence.

Mezi sourozenci tak neexistují taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost. S přihlédnutím k právním úpravám v sousedních státech však stojí za zvážení, zda by nebylo vhodné vyživovací povinnost mezi sourozenci zakotvit do našeho právního řádu *de lege ferenda*. Důvodem je zvýšená ochrana zájmu nezletilého dítěte. Umožňuje-li zásada solidarity v rodině existenci vyživovací povinnosti mezi vzdálenějšími předky a potomky, umožňuje pak také existenci vyživovací povinnosti mezi sourozenci, jejichž příbuzenský vztah je bližší než vztah vzdálenějších předků a potomků. Jako inspirace by mohla sloužit polská právní úprava. Vyživovací povinnost by měl až zletilý sourozenec za předpokladu, že tento zletilý sourozenec je nejen sám schopen se žít, ale zároveň jeho majetkové poměry, možnosti a schopnosti umožňují, aby platil výživné. Oprávněným by pak byl takový sourozenec, který není schopen sám se žít. V rámci tzv. konkurence vyživovacích povinností by pak vyživovací povinnost mezi sourozenci nastoupila až v situaci, kdy není ani jeden z rodičů schopný plnit svou vyživovací povinnost, a není ani možné, aby výživné poskytoval vzdálenější předek. Ačkoli se nedá říct, že by česká právní úprava nefungovala právě z důvodu absence vyživovací povinnosti mezi sourozenci, mám za to, že by mohla být přínosem pro velké množství rodin.

Mimo sourozenců se následně kapitola věnuje vyživovací povinnosti prarodičů k dětem, kde stěžejní výzkumnou otázkou je, zda je úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních příčin důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem. V této části je potřeba vzít v potaz zejména účel ustanovení § 910 odst. 2 OZ, tj. zajistit potřebnou výživu dítěti, který je pro výklad stěžejní. Pokud by nebyla připuštěna aplikace § 910 odst. 2 OZ také na nemožnost plnění ze subjektivních důvodů, mohlo by dojít k situaci neslučitelné se zájmy dítěte, které by se ocitlo bez dostačujícího výživného. V důsledku toho nejen neplnění vyživovací povinnosti rodiče z objektivních důvodů (např. dlouhodobé závažné onemocnění), ale také ze subjektivních důvodů (např. prostá neochota rodiče) je důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem. Uvedené je možné dovodit výkladem, a dle názoru autorky není této oblasti zapotřebí další úpravy zákona.

Další kapitola týkající se vzniku a zániku vyživovací povinnosti k dětem měla primárně objasnit skutečnosti významné pro vznik a zánik vyživovací povinnosti k dětem. V rámci těchto se objevily pochyby o existenci vyživovací povinnosti k dětem v některých případech. Řada výkladových problémů byla odstraněna soudní judikaturou, která byla v této kapitole analyzována, a její závěry lze označit dle názoru autorky za správné.

Tato kapitola dále zvažuje situaci, kdy rodič není schopen výživné poskytovat a soud uloží povinnost platit výživné prarodiči. Dle názoru autorky v tento okamžik vyživovací

povinnost rodičů nezaniká a existuje vedle vyživovací povinnosti prarodičů. Předpoklady existence vyživovací povinnosti totiž nadále trvají – rodinně právní vztah a neschopnost dítěte sám se žít. Majetkové poměry rodiče jsou kritériem sloužícím k určení výše výživného, nikoli předpokladem existence vyživovací povinnosti. Pokud tak rodič nemá majetkové poměry k poskytování výživného, jeho vyživovací povinnost bez dalšího nezaniká. Nejasnosti související s existencí s existencí vyživovací povinnosti tak lze ve všech analyzovaných případech odstranit výkladem.

Následující kapitola se zabývá všemi zákonnými kritérii, dle nichž se určuje rozsah vyživovací povinnosti. Zde autorka hodnotila, na jaká plnění pohlížet jako na plnění vyživovací povinnosti, a na jaká jako na plnění nad rámec vyživovací povinnosti. Jak u dárců dítěti, tak u kapesného, je vždy nutné zkoumat především úmysl rodiče. Pokud půjde o finanční dárek, který byl poskytnut buď přímo zletilému dítěti, anebo rodiči, který má v péči nezletilé dítě, bude k němu soud při stanovení výše vyživovací povinnosti zpětně přihlížet vždy, neprojeví-li rodič navenek úmysl tuto částku dát dítěti z jiného důvodu (dárek k narozeninám). V případě naturálního plnění a finančního plnění poskytnutého k rukám nezletilého dítěte (kapesné) pak k takovému daru soud přihlédne pouze, pokud nepůjde o nahodilé plnění a bude se jednat o věc spadající do kategorie odůvodněných potřeb dítěte.

Pokud jde dále o problematiku vlivu osobní péče o dítě na výši vyživovací povinnosti, pak zde autorka poukazuje na dřívější judikaturu. Ta uvádí, že při stanovení výše výživného se ke krátkodobému pobytu dítěte u nepečujícího rodiče nepřihlíží. Problém však může být výklad pojmu krátkodobý pobyt. V situaci, kdy je styk nepečujícího rodiče s dítětem stanoven tak široce, že se svým rozsahem blíží střídavé péči, tzn. např. 35-40% dní, se již dle názoru autorky nejedná o krátkodobý pobyt, a tento styk by měl mít vliv na výši výživného. Pro tyto účely se jako vhodné jeví přijmout anglický model, dle kterého soud sníží výživné v závislosti na počtu dní v roce, které stráví dítě u nepečujícího rodiče. Takto nastavená kritéria nemohou vzbuzovat pochybnosti a často zbytečné návrhy rodičů soudu na snížení výživného. Uvedený způsob určení výše vyživovací povinnosti by obstál také v české právní úpravě. Konkrétní výše výživného by byla vždy stanovena individuálně dle posouzení jednotlivých kritérií na straně dítěte a rodičů, a tato konečná výše by pak mohla být ponížena dle výše uvedeného v závislosti na míře osobní péče nepečujícího rodiče. Pro sjednocení rozhodování soudů v této oblasti by nebylo ani nutné zakotvit výše uvedené v zákonné podobě, ale stačilo by např. vytvoření stejného či obdobného systému Ministerstvem spravedlnosti ČR jako pomocné doporučující tabulky, stejně jako tomu bylo u pomocných doporučujících tabulek pro stanovení výše výživného. Tato uvedená okolnost mající vliv na určení výše výživného tak

není zcela jednoznačná, a bylo by vhodné provést nastíněnou úpravu. V této části tak výzkum nepotvrdil stanovenou dílčí hypotézu, dle které jsou všechny okolnosti ovlivňující výši výživného dány zákonem jasně a určitě.

V další části se práce zabývá výkladem některých pojmů v rámci základních kritérií pro určení výše vyživovací povinnosti. Autorka dochází k závěru, že výše výživného musí být určena podle aktuálních nákladů na odůvodnění potřeby dítěte v době rozhodování o jeho výši. Autorka se dále zabývala otázkou, zda může vazba či výkon rozhodnutí rodiče povinného z výživného k dítěti ovlivnit rozsah tohoto výživného. Zde bude dle názoru autorky záviset na tom, zda byl trestný čin spáchaný úmyslně, či z nedbalosti. V případě úmyslného trestného činu se totiž rodič svým jednáním dobrovolně vzdává objektivní možnosti dosahovat vyššího příjmu. Proto by měl soud ponechat výši výživného stejnou jako před nástupem do vězení. V případě nedbalostního trestného činu by pak měl soud již přihlídnout k nemožnosti rodiče dříve stanovenou výši výživného plnit.

Problematický bývá dále výklad tzv. potenciality příjmů. Ta dle názoru autorky neznamená povinnost rodiče dosáhnout svou výdělečnou činností co nejvyššího možného příjmu za každou cenu. Zejména nelze po rodiči požadovat, aby pracoval přesčas, případně aby si našel druhou práci. V opačném případě by mělo výživné šikanózní charakter, což není jeho účelem.

V rámci majetkových poměrů rodiče se pak autorka zamýšlí nad situací, zda by mělo být výživné pro dítě sníženo z důvodu další vyživovací povinnosti, např. k dítěti z nového manželství anebo nového partnerství. V odborné diskuzi se objevily názory, že výživné by z tohoto důvodu sníženo být nemělo, když se povinný rodič vědom si své vyživovací povinnosti k prvnímu dítěti a vědom si výše výživného, kterou je zavázán poskytovat, dobrovolně rozhodl pro pořízení dalšího dítěte. S tímto názorem autorka nesouhlasí. Klíčovým pro posouzení dané situace je náhled na obdobnou situaci v případě, kdyby k tomuto došlo za trvání soužití rodičů dítěte. V těchto případech zpravidla dochází po narození dítěte také ke snížení majetkových poměrů rodičů, což se může dotknout i dříve narozeného dítěte.

Protože vyživovací povinnost rodičů k dětem je pouze jedním typem povinností a práv rodičů vůči dítěti, zabývá se další kapitola otázkou, zda se tyto povinnosti a práva navzájem ovlivňují, či zda jsou naprosto oddělenými kategoriemi. V rámci kapitoly je podrobně rozebrán nálezný Ústavního soudu, který v podstatě stanovil možnou maximální hranici výše výživného, určenou právem rodiče na výchovu dítěte, které je součástí rodičovské odpovědnosti. Autorka se s tímto závěrem ztotožňuje, nicméně poukazuje na vznikající

nerovnost mezi nezletilým dítětem a zletilým dítětem, když ke zletilému dítěti rodič již nemá rodičovskou odpovědnost a výše vyživovací povinnosti ke zletilému dítěti je pak bez limitu. Tímto způsobem tak rodičovská odpovědnost ovlivňuje vyživovací povinnost rodiče, a v této kapitole je vyvrácena dílčí hypotéza, která byla předmětem výzkumu.

V neméně důležité části práce, která se zabývá samotným placením výživného, se autorka práce pokusila objasnit pojem splatnosti výživného měsíčně předem, který je dle jejího názoru vykládán v odborné literatuře i mezi laiky různými způsoby. Dle názoru autorky je pojem nutné vyložit především v souladu s účelem celého institutu. Zákonodárce se takto snaží zajistit, aby dítě mělo uhrazeno náklady na odůvodněné potřeby od prvního dne v měsíci, za nějž je výživné placeno. Výklad, který se objevuje v judikatuře a v literatuře, kdy úhrada výživného postačí do 15. dne v měsíci, za nějž je placeno, tomuto odporuje. V souladu s účelem výživného nelze dojít k jinému závěru než že posledním dnem, kdy lze výživné „měsíčně předem“ uhradit, je poslední den v měsíci, jenž předchází měsíc, za nějž má být výživné placeno. Autorka má za to, že tento závěr je dosažitelný provedeným vědeckým výkladem pojmu, a není zapotřebí zákonnou úpravu v této oblasti jakkoli upravovat. Dílčí teze, že pojem „měsíčně předem“ nelze v souvislosti s placením výživného jednoznačným způsobem vyložit, se provedeným výkladem nepotvrdila.

Autorka upozorňuje dále na změnu právní úpravy, kdy nyní je dle jejího názoru navzdory předchozí judikatuře možné požadovat také příspěvek na jednorázové a výjimečné potřeby dítěte. Naopak jednorázová úhrada výživného, tzn. situace, kdy by se povinný zprostil své povinnosti platit výživné jednorázovou úhradou nějaké částky, možná není, a to ačkoli se nyní může oprávněný s povinným dohodnout na jiném způsobu placení než v pravidelných, opakujících se dávkách. K tomuto závěru došla autorka zejména z toho důvodu, že dopředu nelze říct, kdy rodiči skončí vyživovací povinnost k dítěti, a nelze tedy přesně dojít ke konečné částce, která by jednorázovou úhradu výživného představovala. Pokud bychom připustili možnost tzv. odbytného v případě vyživovací povinnosti k dítěti, mohlo by se jednat o způsob, jak se rodič může vyhnout zákonným kritériím pro určení výše vyživovací povinnosti, neboť odbytné nereflektuje následnou změnu poměrů na straně dítěte ani rodiče.

Nedávná novela občanského zákoníku se dotkla také ustanovení o výživném k dětem, konkrétně dlouho diskutované problematiky úročení výživného. Vzhledem k odlišnému stanovisku Nejvyššího soudu ČR a zákonodárce na úročení výživného si toto téma zasloužilo samostatnou kapitolu. V této kapitole autorka došla k závěru, že úročení výživného je vhodným nástrojem pro motivaci i sankci povinného rodiče a dílčí hypotéza byla v této části potvrzena. Nedostatkem úpravy úročení výživného je pak především to, že nelze žádat

zaplacení úroků z prodlení současně s výkonem rozhodnutí o výživném, aniž by byla povinnost zaplatit úroky z prodlení určena vykonatelným rozhodnutím, což se jeví jako nepraktické. K uplatnění úroku z prodlení z dlužného výživného je nicméně zapotřebí právní titul v podobě soudního rozhodnutí o povinnosti platit výživné, anebo dohody oprávněného dítěte s povinným rodičem. V ostatních případech nebyla výše výživného přesně určena, a nelze tedy ani požadovat zaplacení úroků z prodlení z dlužného výživného.

Protože s placením výživného souvisí i takzvané náhradní výživné, a poměrně nedávno se objevilo několik návrhů zákonodárce na opětovné zavedení tohoto institutu, věnuje se autorka v další kapitole otázce, zda se jedná o krok správným směrem. Tato otázka do určité míry souvisí s politikou a možnostmi státního rozpočtu. Tomuto nicméně není ponechán v této práci prostor, neboť jejím stěžejním cílem je právní úprava v oblasti rodinného práva, nikoli veřejné právo. Za významnou otázku, kterou je v souvislosti s náhradním výživným potřeba vyřešit, je dle názoru autorky kolize náhradního výživného a vyživovací povinnosti ostatních příbuzných, kterou neřeší ani jeden z navrhovaných zákonů. Jak je blíže rozvedeno v kapitole osoby povinné k vyživovací povinnosti, pokud nemůže rodič plnit svou vyživovací povinnost k dítěti, nastupuje vyživovací povinnost ostatních příbuzných, zpravidla prarodičů. Autorka má za to, že souběh náhradního výživného a vyživovací povinnosti prarodiče není v souladu s účelem institutu náhradního výživného, který by měl nastoupit až v krajních případech. Proto by vznik nároku na náhradní výživné měl být také podmíněn tím, že není možné výživu dítěti zajistit jinou oprávněnou osobou. Tuto skutečnost nicméně neřeší žádný ze současných návrhů zákonů o náhradním výživném. Současné návrhy tedy nejsou zcela určitě dopracované, a tak jak jsou, by dle názoru autorky být přijaty neměly. Tímto závěrem autorka potvrdila dílčí hypotézu práce.

Odpověďmi na dílčí otázky této práce autorka také odpovídá také na stěžejní otázku této práce. Ačkoli právní úprava obsahuje mnoho nejasných právních pojmů, jejich výkladem lze tyto nejasnosti překlenout. Naopak často tyto otevřené pojmy umožňují jejich aplikaci na nejrůznější situace a zaručují tak individuální určení výše výživného. Současná právní úprava výživného k dětem tak dle názoru autorky poskytuje efektivní ochranu zájmů dítěte v této oblasti. Není tomu tak nicméně v důsledku nedávné rekodifikace soukromého práva, která přinesla jen minimální změny. Avšak ty, které se v nové úpravě výživného objevily, jsou změny k lepšímu, a posílily efektivitu právní úpravy.

Hypotéza, formulovaná v úvodu práce, že právní úprava výživného k dětem, ačkoli obsahuje mnoho nejednoznačných a nedořešených míst, nepotřebuje výraznější úpravy, a k účinné ochraně práv dítěte ob stojí za současného stavu, byla výsledky vědeckého výzkumu

převážně potvrzena. Avšak i přes to, že právní úprava je dostačující, je možné ji doplnit o některý z dostupných institutů, o nichž tato práce pojednává, a které by vedly k zefektivnění ochrany dítěte. Příkladem je pak zejména vyživovací povinnost mezi sourozenci, případně i náhradní výživné. Jak bylo v kapitole věnující se určení výše výživného uvedeno, Za vhodné pro úpravu *de lege ferenda* považuje autorka také za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů stanovit konkrétní způsob míry ovlivnění výše výživného osobní péče o dítě nepečujícím rodičem.

Seznam použité literatury

Monografie

FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2010. 260 s.

GERLICH, Karel. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934. 423 s.

HARRIS-SHORT, Sonia, MILES, Joanna. *Family law, text, cases, and materials*. 2. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2011. 1040 s.

HERRING, Jonathan. *Family law*. 5. vydání, Edinburgh :Pearson Education Limited, 2011. 822 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání, Brno: Doplněk, 2006. 400 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 328 s.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. 1. vydání, Praha: Leges, 2011. 152 s.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, 168 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Acta Universitatis Brunensis Iuridica. Svazek 360. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 192 s.

LOWE, Nigel, DOUGLES, Gillian. *Bromley's family law*. 10. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2007. 1153 s.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva, úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 191 str.

NOVÁ, Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Vyživovací povinnost*. 2. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 1995. 225 s.

RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.

RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 309.

STRZEBINCZYK, Jerzy. *Prawo Rodzinne*. 4. vydání. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business, 2013. 400 s.

SVOBODA, Emil. *Rodinné právo Československé*. Praha: Československý kompas, 1946. 134 s.

SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s. 201, s. 174-178 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010. 380 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 207.

ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s.

ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s.

Komentáře:

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1600 s.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 460.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.

HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. 456 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 586 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.

MAIER, Winfried. In JOHANNSEN, Kurt, HENRICH, Dieter. *Familienrecht. Kommentar*. 6. vydání. München: Verlag C. H. BECK oHG, 2015. 2432 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 2064 s.

KLEFFMANN, Norbert, KLEIN, Michael: *Unterhaltsrecht. Kommentar*. Köln: Luchterhand, 2011, s. 1476

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1384 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.

PAVELKOVÁ, Bronislava, KUBÍČKOVÁ, Gabriela, ČEČOTOVÁ, Vlasta. *Zákon o rodině. Komentár s judikaturou*. 1. vydání, Šamorín: Heuréka, 2005. 372 s.

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol., *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I. §§ 1 – 284*. Reprint původního vydání, Praha: ASPI, 2002. 1192 s.

SCHULZ, Werner, HAUS, Jörn. *Familienrecht. Handkommentar*. 1. vydání. Baden-Baden: Nomos. 2397 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2015, 1054 s.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. 3632 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. 1221 s.

WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komenář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s, 2012, 931 s.

WEINREICH, Gerd, KLEIN, Michael. *Fachanwalts-kommentar familienrecht*. 5 vydání. Köln: Wolters Kluwer Deutschland GmbH, 2013. 2000 s.

Časopisy:

ARNOLDOVÁ, Martina. *Vyživovací povinnost rodičov voči deťom v Rakúsku. Justičná revue*, 1991, č. 8-9, s.57.

CIHLÁŘOVA, Ivana. *Ministryně spravedlnosti představila návrhy na sjednocení výživného. Bulletin advokacie*, 2010, č. 4, s. 5-6.

ČUHELOVÁ, Kateřina, SPÁČIL, Ondřej. Plnění vyživovací povinnosti za jiného v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, roč. 2012, č. 23-24, s. 855.

DEMJANOVÁ, Radka. Zákonná ochrana dítěte ve spojitosti s vyživovací povinností. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela, HAPČOVÁ, Ivana, MIČÁTEK, Vladislav (ed.). *Bratislavské právnické fórum 2015*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 77-80.;

DEMJANOVÁ, Radka. Institut náhradního výživného. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (ed.). *Kontroverzní názory v právu*. Praha: Leges, 2015, s. 211-217.;

DEMJANOVÁ, Radka. Vybrané instituty obrany při neplnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, roč. 10, č. 3, s. 159-166.;

DEMJANOVÁ, Radka. Výkon rodičovské odpovědnosti po ukončení soužití rodičů. In VOJČÍK, Peter, FILIČKO, Vladimír, KOROMHÁZ, Peter (ed.). *Košické dni súkromného práva I*. Košice: Univerzita Palva Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 526-535.;

DEMJANOVÁ, Radka. The application of general provisions on obligations to maintenance obligations. In PINIOR, Piotr, ZABA, Mateusz (ed.). *Evolution of private law, new approach*. Katowice: Uniwersytet Slaski w Katowicach, 2016, s. 171-176.;

DEMJANOVÁ, Radka., JORDÁNOVÁ, Jitka. Postavení rodiče při změně místa bydliště dítěte druhým rodičem. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, roč. 11, č. 3, s. 233-239.;

HADERKA, Jiří F. Otázky mateřství a otcovství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*. 1998, č. 9, s. 536.

HAVELKOVÁ, Barbara, CIDLINSKÁ, Kateřina. Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2010, roč. 11, č. 1, s. 61-65.

CHALUPA, Luboš. K otázce úroků z prodlení v soudních sporech. *Právní rozhledy*, 1998, č. 9. s. 459-461.

ELISHER, David. Aktuální otázky stanovování výživného v ČR a koncepce vyživovací povinnosti ve Francii. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 9, s. 433-444.

KAVALÍR, Jakub. Právní úprava výživného mezi prarodiči a vnuky v novém občanském zákoníku. *Právo a rodina*. Roč. 19, č. 2/2017, s. 6-8.

KORNEL, Martin. Kam kráčíš vyživovací povinnosti rodičů k nezletilým dětem? *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 3, s. 82–87

KLABOUC, Jiří. Manželství a rodina v minulosti. Praha: Orbis, 1962, s. 5-9.

LUŽNÁ, Romana. Vyživovací povinnost k nezletilému dítěti rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody – vybraná judikatura. *Právo a rodina*. 2008, roč. 10, č. 11, s. 12-15.

MAŠEK, Daniel. Výživné pro nezletilé děti podnikatelů. *Právo a rodina*, 2004, č. 9, s. 8.

MYSLIL, Stanislav. Ohlašování příjmů pro účely výživného v Kanadě. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 10, s. 80.

NOVÁ, Hana. Vyživovací povinnost obávaná i opomíjená. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 1-2, s. 31-41.

SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7.

STEHLÍK, Ondřej. Zálohování výživného státem. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 2013, č. 5, s. 159.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Procesní způsobilost nezletilých v českém civilním procesu a její komparace s právní úpravou vybraných zemí EU. In FICOVÁ, Svetlana (ed). *Ochrana práv maloletých v civilnom procese*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave Právnická fakulta, 2007, s.21-29.

VACOVÁ, Radka. Možnosti vymožení plnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, č. 2, s. 163-172.;

VACOVÁ Radka. Jednorázová úhrada výživného pro dítě. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7-8, 60-61;

VACOVÁ, Radka. Problematika placení výživného-splatnost výživného dětem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 6, s. 34-36.;

VACOVÁ, Radka. K nálezů ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. Zn. Iv. Ús 650/15. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, roč. 12, č. 3, s. 163-170;

VACOVÁ, Radka, KUTNAROVÁ, Karolína. Vymáhání rozhodnutí v rodinněprávních věcech. *Vymožitelnost' práva v kontexte vývoja spoločnosti - právne, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 75-87;

VENCLOVA, Petra. Teoretické úvahy o koncepci právní úpravy rozsahu výživného. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 5, str. 20.

Právní předpisy

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 Nr 9 poz. 59

Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej.

Judikatura

nález Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2009, sp. zn. I ÚS 1924/08

nález Ústavního soudu ze dne 1. února 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/07

nález Ústavního soudu ze dne 12. září 2006, sp. zn. I. ÚS 299/06

nález Ústavního soudu ze dne 16. března 2006, sp. zn. III. ÚS 511/05

nález Ústavního soudu ze dne 24. března 2005, sp. zn. II. ÚS 519/04

nález Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 2155/09

nález Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2009, sp. zn. II. ÚS 1846/09

nález Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05

nález Ústavního soudu ze dne 6. února 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/07

nález Ústavního soudu ze dne 7. března 2007, sp. zn. I. ÚS 527/06

nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 2623/09

nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2012, sp. zn. II. ÚS 1688/10

nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2011, sp. zn. II. ÚS 3113/10

nález Ústavního soudu ze dne 14. července 2004, sp. zn. I. ÚS 185/04

nález Ústavního soudu ze dne 21. října 2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07

nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2018, sp. zn. III. ÚS 2324/17

nález Ústavního soudu ze dne 17. října 2006, sp. zn. IV. ÚS 246/2006

nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2005, sp. zn. III. ÚS 606/2004

nález Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2015, spis. zn. IV. ÚS 650/2015

usnesení Ústavního soudu ze dne 1. března 2006 sp. zn. IV ÚS 488/05

usnesení Ústavního soudu ze dne 2. června 2006 sp. zn. I. ÚS 399/05

rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. prosince 1994, sp. zn. 13 Co 588/1994

rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 1: 1996, sp. zn. 14 Co 755/1995

rozhodnutí Krajského soudu v Brně, pobočka Jihlava ze dne 30. března 2010, sp. zn. 54 Co 155/2010

rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. ledna 1998, sp. zn. 11 Co 507/97

rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 20. března 2002, č.j. 26 Co 69/2002-47

rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 26. 5. 2009 č. j. 31 Co 167/2009-45

rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. listopadu 2007, sp. zn. 10 Co 188/2007

rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. 5. 2011, č. j. 28 Co 167/2011 – 79

usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 5. 2003 sp. zn. 10 Co 550/2002

rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 25. 9. 2006, sp. zn. 50 P 336/2006

rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. ledna 1968, sp. zn. 6 Co 676/67

rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. června 2009 č. j. 29 Co 155/2009-103

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27.10.1998, sp. zn. 23 Co 557/1998

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. března 1966, sp. zn. 5 Cz 10/1966

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. května 1967, sp. zn. 5 Cz 19/1967

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. NS 21 Cdo 3909/2010

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2016, sp. zn. 20 Cdo 380/2016

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1968, sp. zn. 1 Cz 37/1968

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 1973, sp. zn. 1 Cz 74/1973

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 21 Cdo 2929/2016

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 1989, sp. zn. 5 Cz 42/88

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. 28 Cdo 2782/2005

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2012, spis. zn. 33 Cdo 1814/2011

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 247/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 20 Cdo 5228/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 624/2011
stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23. června 1967, sp. zn. Pls 4/67
stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012
stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2016, sp. zn. Cpjn 204/2012

rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 28. února 2012, sp. zn. P 126/2010

Rozhodnutí ve sbírce rozhodnutí Glaser-Unger, č. 654, 2.svazek rozhodnutí, In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I. §§ 1 – 284.* Reprint původního vydání, Praha: ASPI, 2002. 1192 s.

Internetové zdroje

BÁČOVÁ, Petra. *Na Slovensku vymáhají výživné i s úroky* [online]. Konkursní noviny, [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/na-slovensku-vymahaji-vyzivne-i-s-uroky>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost* [online]. czso.cz, 16. dubna 2012 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

ČSSD prošel návrh na zavedení minimálního výživného [online]. idnes.cz, 27. ledna 2010 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/cssd-prosel-navrh-na-zavedeni-minimalniho-vyzivneho-pcj-/domaci.aspx?c=A100127_213851_domaci_lf>.

Dotaz v poradenství: splatnost výživného [online]. poradna.finance.cz, 23. dubna 2013 [cit. 17. března 2016]. Dostupné na: <<http://poradna.finance.cz/pravo/60756-splatnost-vyzivneho/>>.

Exekuce pozastavením řídičského oprávnění [online]. konkursní noviny, 7. listopadu 2011 [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.kn.cz/clanek/exekuce-pozastavenim-ridicskeho-opravneni>

FETTER, Richard. *Dítě student poprvé na brigádě v práci* [online]. mesec.cz, 23. června 2009 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/dite-student-poprve-na-brigade-v-praci/>.

JIRSA, Jaromír. *Jak nezkatit děcko alimenty (zamyšlení se nad rozhodnutím Ústavního soudu o nevychovně vysokém výživném)* [online]. Právní prostor, 3. února 2016 [cit. dne 21. února 2016]. Dostupné na <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/jak-nezkazit-decko-alimenty-zamysleni-nad-rozhodnutim-ustavniho-soudu-o-nevychovne-vysokem-vyzivnem>

KAIESEROVÁ, Veronika. Exekuce pozastavením řídičského oprávnění [online]. epravo.cz, 13. únor 2013 [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/exekuce-pozastavenim-ridicskeho-opravneni-88568.html>

Kolik stojí vybavení pro prvňáčka? Víc než 12 tisíc! [online]. Nasepenize.cz, 19. srpna 2012 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <http://www.nasepenize.cz/kolik-stoji-vybaveni-pro-prvnacka-vic-nez-12-tisic-10808>.

KOVÁŘOVÁ Daniela. Právo na zaopatření [online]. epravo.cz, 23. dubna 2015 [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/efocus/pravo-na-zaopatreni-97678.html>.

KOUKAL, Josef. *Potomek zapsaný na úřadu práce po rodičích už výživné žádat nemůže* [online]. novinky.cz, 28. prosince 2011 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/254616-potomek-zapsany-na-uradu-prace-po-rodicich-uz-vyzivne-zadat-nemuze.html>.

MULWURF, Adolf. Exekuční uspokojení pohledávek srážkami ze mzdy podle pořadí a poměrné uspokojení pohledávek od 1. 1. 2014 [online]. epravo.cz, 11. únor 2014 [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/exekucni-uspokojeni-pohledavek-srazkami-ze-mzdy-podle-poradi-a-pomerne-uspokojeni-pohledavek-od-1-1-2014-93477.html>

Náhradní mateřství [online]. Webnode.cz, 2008 [cit. 18. listopadu 2012]. Dostupné na: <<http://nahradni-materstvi.webnode.cz/>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh – věcný záměr zákona o zálohovaném výživném ze dne 10. 12. 2014* [online]. aplikace o/dok. [cit. 29. září 2015]. dostupné na: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=korn9rnhcf4l>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Připomínky* [online]. aplikace o/dok. [cit. 18. srpna 2017]. dostupné na: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORN9RNHCF4L&tab=remarks>

Náhradní mateřství [online]. Webnode.cz, 2008 [cit. 18. listopadu 2012]. Dostupné na: <<http://nahradni-materstvi.webnode.cz/>>.

Ne náhradní, ale zálohované výživné – návrh ČSSD je kvalitnější a více chrání děti, než návrh KSČM [online]. Česká strana sociálně demokratická, 14. března 2018 [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<https://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/ne-nahradni-ale-zalohove-vyzivne-navrh-cssd-je-kvalitnejsi-a-vice-chrani-deti-nez-navrh-kscm/>>.

Nezletilé děti po rozvodu [online]. epravo.cz, 18. října 2002 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nezletile-deti-po-rozvodu-18988.html>>.

Obowiązek alimentacyjny może obciążyc rodzeństwo [online]. Infor.pl. [cit. dne 20. června 2018] Dostupné na: <<https://www.infor.pl/prawo/alimenty/inne-alimenty/285067,Obowiazek-alimentacyjny-moze-obciazyc-rodzenstwo.html>>.

Sněmovní tisk 118/0, část č. ¼ [online].. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=118&CT1=0>>

Sněmovní tisk 126/0, část č. ¼ [online].. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [cit. 18. srpna 2018]. dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=126&CT1=0>>

ŠEVROVÁ, Lucie. *Funkce rodiny* [online]. RodinaDnes.cz, 16. listopadu 2011 [cit. 17. března 2013]. Dostupné na: <<http://www.rodinadnes.cz/2011/11/funkce-rodiny.html>>.

SCHINNENBURGOVÁ, Petra, CIDLINA, Václav. K určování výše výživného. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7.

Vyživovací (alimentační) pohledávka – Itálie [online]. Evropská soudní síť. 27. června 2006 [cit. dne 1. června 2017] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ita_cs.htm>

Zanedbání povinné výživy a účinná lítost [online]. epravo.cz, 8. červen 2001 [cit. 10. června 2015]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/zanedbani-povinne-vyzivy-a-ucinnalitost-8811.html>

Ostatní

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ASPI (databáze)

Důvodová zpráva k z. č. 91/1998 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů ASPI (databáze)

Důvodová zpráva k § 76 zákona o rodině, z. č. 36/2006 Z. Z.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o náhradnom výživnom, rozesláno poslancům 29. 2. 2008 jako sněmovní tisk č. 558. IV. volebné období Národnej rady Slovenskej republiky, od roku 2006 do roku 2010

Ministerstvo spravodlnosti. *Analýza aktuálnych otázek výživného*. s. 8.

Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních, viz Sněmovní tisk 931/0, PSP ČR, VI. volební období

Národní zpráva o rodině, Ministerstvo práce a sociálních věcí 2004

Shrnutí

Autorka se v této práci s názvem *Výživné k dětem* zabývá velmi aktuální problematikou, která je dnes laickou veřejností i v odborných kruzích velmi diskutována. V předkládané disertační práci je pozornost věnována především hmotněprávním aspektům dané problematiky. Vzhledem ke stanovenému limitu rozsahu této práce se autorka nevěnuje všem problémům týkajících se vyživovací povinnosti, ale zaměřuje se především na vznik a zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem a jednotlivým kritériím, která určují rozsah vyživovací povinnosti, což lze považovat za dnes stěžejní a nejdiskutovanější problematiku spojenou s daným tématem.

Práce se věnuje v jednotlivých částech daným institutům s ohledem na úpravu *de lege lata* s tím, že výklad je doplněn o porovnání s předchozí právní úpravou.

Při analýze je vždy brán zřetel i na soudní judikaturu. Vzhledem k tomu, že u úpravy vyživovací povinnosti není možné podat dovolání k Nejvyššímu soudu, vyvíjela se judikatura spíše na poli činnosti nižších soudů, což ji činí méně dostupnou. Autorka se snažila zohlednit i poznatky ze své praxe a obohatit práci i o judikaturu nižších soudů.

Cílem práce je především analýza problematických míst tuzemské právní úpravy. Pro srovnání je v některých částech práce jako inspirační zdroj pro možná východiska uvedena právní úprava Velké Británie, Německo, Polsko, Slovensko a Francie.

V úvodu práce jsou vysvětleny základy institutu vyživovací povinnosti a pro srovnání je uveden historický exkurz dané problematiky. Kapitola druhá se věnuje obsahu pojmu výživné. Ve třetí kapitole jsou autorkou vymezeny všechny možné osoby povinné z vyživovací povinnosti k dětem. Další dvě kapitoly práce se zabývají podrobněji okolnostmi vzniku a zániku vyživovací povinnosti k dětem. V šesté kapitole je ponechán prostor kritériím pro určení rozsahu vyživovací povinnosti. Neméně významnou záležitostí je vliv rodičovské odpovědnosti na vyživovací povinnost, který je rozebrán v kapitole sedmé, a problematika placení výživného v kapitole osmé. Poslední kapitola práce se týká institutu náhradního výživného.

Autorka dospěla k závěru, že některé oblasti právní úpravy vyživovací povinnosti mají své mezery, které nejsou řešeny ani v OZ a bylo by potřeba je *de lege ferenda* upravit, nejlépe novelizací ustanovení OZ dopadajících na problematiku vyživovací povinnosti.

Resume

The author in her work „The maintenance of child“ is looking into a very actual issue which is now in the general public and professional circles very discussed. In this thesis, attention is paid to the substantive aspects of the issue. Based on the established limits to the scope of this paper, the author does not address all the issues related to maintenance obligations of the ones involved, but especially the creation and termination of parental maintenance obligations for children and each of the criteria that determine the amount of maintenance obligations.

The paper deals with the individual parts by the institutes with regard to the treatment of *de lege lata* that interpretation is supplemented by comparison with the regulation contained in the previous legislation.

While analysing it is imperative to take into account consideration and the case law. Given that the amendment of the regulation on maintenance obligations is not possible to appeal to the Supreme Court, the case law developed in the field of activity rather lower courts, which makes it less accessible.

The aim of this work is to analyse problem areas of domestic legislation. For comparison, in some parts of this study is as a source of inspiration for possible solutions mentioned legislation in the UK, Germany, Poland, Slovakia and France.

The introduction explains the basics of institute of maintenance obligations. Chapter two focuses on the content of the concept of maintenance. In the third chapter, the author defines all possible persons liable for the maintenance obligation to children. The other two chapters of the work deal more closely with the circumstances of the creation and termination of the maintenance obligation to children. In the sixth chapter, the criteria for determining the scope of the maintenance obligation is left. Equally important is the influence of parental responsibility on the maintenance obligation, which is dismantled in chapter seven, and the issue of maintenance payments in chapter eighth. The last chapter of the thesis relates to the institute of substitute maintenance..

The author concludes that some areas of law related to maintenance obligations have their gaps that are not addressed in new Civil Code (Act. No. 89/2012 Coll.) and would need to be somehow adjusted.

Klíčová slova

Náhradní výživné

Nesporné řízení

Nezletilé dítě

Objektivizace výživného

Odůvodněné potřeby

Výživné

Vyživovací povinnost

Úročení výživného

Key words

replacement alimony

non-contentious proceedings

minor, child

maintenance objectivization

reasonable Leeds

maintenance

maintenance obligation

remuneration of maintenace

Autoreferát

Autor:	Mgr. Radka Vacová
Obor:	Občanské právo
Druh práce:	Disertační práce
Téma:	Vyživovací povinnost k dětem
Rozsah:	306 675 znaků

Vyživovací povinnost k dětem jako předmět vědeckého výzkumu

Rodina je i v dnešní době stěží nahraditelnou společenskou jednotkou. Kromě sociálně výchovné funkce, emocionální, biologicko-reprodukční funkce se mezi její hlavní úlohy řadí funkce ekonomická.³¹⁸ Pokud se rodina rozpadne, jsou tu mimo jiné ekonomické následky, které je zapotřebí vyřešit. Situace neúplné rodiny je zpravidla ekonomicky horší než v rodině úplné nebo dobře fungující. Z důvodů řádného zajištění potřeb dítěte je to právě institut vyživovací povinnosti, na základě něž mají být zajištěny dítěti stejné podmínky z hlediska hmotného zabezpečení, které by mělo v dobře fungující rodině.

O aktuálnosti tohoto tématu nelze mít pochyb – vždyť neplacení výživného je jedním z nejčastěji páchaných trestných činů.³¹⁹ Dle dostupných informací za posledních šedesát let v České republice klesá počet uzavřených sňatků a stoupá počet rozvodů,³²⁰ přičemž tyto demografické změny mají za následek více soudních rozhodnutí stanovujících vyživovací povinnost k nezletilým dětem. Rodiče, jako osoby povinné z výživného vůči dítěti, pak svou vyživovací povinnost často neplní, ať už z vlastní nedbalosti, anebo protože nemají dostatek finančních prostředků.³²¹ Vzniká tak nežádoucí stav, který může dostat druhého z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do péče a musí všechny jeho náklady nést sám, do velmi tíživé životní situace. Práva a povinnosti rodičů jsou tímto velice nevyrovnaná, a je na místě

³¹⁸ ŠEVROVÁ, Lucie. *Funkce rodiny* [online]. RodinaDnes.cz, 16. listopadu 2011 [cit. 17. březen 2014]. Dostupné na: <<http://www.rodinadnes.cz/2011/11/funkce-rodiny.html>>.

³¹⁹ Český statistický úřad. *Odsouzené osoby za vybrané trestné činy* [online]. czsu.cz, 13. května 2017 [cit. 13. května 2017]. dostupné na: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&udIdent=&zo=N&pvo=KRI03&pvoch=&vyhltext=&verze=1&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&pvoke=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=31008&z=T>.

³²⁰ Český statistický úřad. *Sňatky a rozvody 1950-2014* [online]. czsu.cz, 24. června 2015 [cit. 29. září 2016]. dostupné na: https://www.czso.cz/csu/czso/snatky_a_rozvody_1950_2014>.

³²¹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renata. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 8.

zdůraznit, že tento stav může především poškodit zdravý rozvoj dítěte a není v souladu s jeho zájmy. Naopak právní úprava opomíjí dynamičnost společnosti v tomto směru a zůstává rigidní, bez jakýchkoli podstatných změn, i přes zcela nově kodifikovanou soukromoprávní úpravu.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem zcela jistě prošla dlouhým vývojem od překonaných názorů, že otec by měl být finančně zodpovědný jen za děti narozené z plánovaného těhotenství³²² nebo činění rozdílu mezi dětmi manželskými a nemanželskými, až k úpravě *de lege lata*, která dnes poskytuje ochranu nezletilých i zletilých dětí bez ohledu na skutečnost, zda jsou narozeny v manželství či mimo ně.

Navzdory změnám, které v průběhu let proběhly, je otázkou, zda byly postačující. Porovnáme-li ustanovení o výživném v zákoně o rodině z roku 1963 a ustanovení v občanském zákoníku z roku 2012, dojdeme k závěru, že většina z nich je totožná, avšak společnost již totožná není. To lze demonstrovat na důvodové zprávě k tehdejšímu zákonu o rodině, která uváděla: *“Osnova vychází při novém celkovém pojetí vyživovací povinnosti z úvahy, že občané plní v převážné většině své povinnosti, jak vyplývají ze vztahů mezi rodiči a dětmi, ..., dobrovolně a nepovažují výživu, kterou svým blízkým příbuzným poskytují, za povinnost uloženou zákonem, nýbrž za povinnost morální. Z důvodu lepší přehlednosti shrnuje osnova v samostatnou část ustanovení o tom, jak se vyměřuje výživné, a právě proto, že jen ve výjimečných případech je třeba zákroku soudu při určení výživného, snaží se osnova svou systematikou vyjádřit, že použití těchto ustanovení není v socialistické společnosti pravidlem.”*³²³ Uvedené je v rozporu s tvrzením výše, že neplacení výživného je v současnosti jedním z nejčastěji páchaných trestných činů. Na současný stav, kdy je vyživovací povinnost povinným rodičem často neplněna, jsou tedy nyní v podstatě aplikována ustanovení, která neplnění vyživovací povinnosti předpokládala jen ve výjimečných případech. O ne zrovna ideální situaci svědčí také fakt, že první a zatím jediná novela občanského zákoníku směřovala mimo jiné právě na úpravu výživného.

³²² HERRING, Jonathan, *Family law*. 5. vydání, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2011, s. 190.

³²³ RADIMSKÝ, Jaroslav. In RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině, komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 309.

Cíle, pracovní hypotézy a metodika práce

Cílem této práce je zaměřit se v rámci komplexního zhodnocení aktuální právní úpravy výživného k dětem na ustanovení o výživném, která jsou dle názoru autorky problematická a měly by být zváženy jejich změny v souladu se změnami společnosti v průběhu let. Autorka problematické oblasti rozebere a na otázky, které v rámci takových ustanovení vyvstanou, se pokusí odpovědět s návrhem nejvhodnějšího řešení.

Předkládaná práce se pokusí odpovědět na stěžejní otázku této práce, zda současná právní úprava výživného k dětem je dostačující k ochraně zájmů dítěte v této oblasti, zda rekodifikace soukromého práva přinesla dostatečné změny tak, aby se vypořádala s problémy, se kterými se praxe potýká, anebo jsou žádoucí *de lege ferenda* další změny právní úpravy. Jednotlivé dílčí výzkumné otázky jsou následující:

- existují mezi sourozenci taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost?
- je úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních příčin důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem?
- mohou vznikat v některých případech na základě účinné právní úpravy pochyby o existenci vyživovací povinnosti k dětem?
- jsou všechny okolnosti, které mají vliv na určení výše výživného, dány zákonem jasně a určitě?
- je vyživovací povinnost rodičů k dětem ovlivněna rodičovskou odpovědností?
- je výklad pojmu „měsíčně předem“ jednoznačný, anebo je vhodné jeho význam upřesnit?
- je možné uhradit výživné k dětem jednorázovou platbou?
- mělo by být dlužné výživné úročeno?
- jsou současné návrhy zákona o náhradním výživném v takovém stavu, aby mohlo být doporučeno jejich přijetí?

Hypotézou, která se má výzkumem obsaženým v práci ověřit je, že právní úprava výživného k dětem, ačkoli obsahuje mnoho nejednoznačných a nedořešených míst, nepotřebuje výraznější úpravy, a k účinné ochraně práv dítěte ob stojí za současného stavu. Dílčí hypotézy jsou potom následující:

- sourozenec nemá v české právní úpravě zákonnou vyživovací povinnost ke svému sourozenci – dítěti;

- úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních důvodů je důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodiče k dítěti;
- skutečnosti významné pro vznik a zánik vyživovací povinnosti k dětem jsou dle účinné právní úpravy jednoznačné;
- všechny okolnosti, které mají vliv na určení výše výživného, jsou dány zákonem jasně a určitě;
- vyživovací povinnost rodičů k dětem není ovlivněna jejich rodičovskou odpovědností;
- pojem „měsíčně předem“ v souvislosti s placením výživného nelze jednoznačným způsobem vyložit;
- výživné k dítěti nelze uhradit jednorázovou platbou;
- dlužné výživné by mělo být úročeno;
- tzv. náhradní mateřství není v českém právním řádu třeba, platná a účinná úprava výživného je dostačující

Autorka této práce použila ke svému výzkumu několik vědeckých metod, přičemž metodické postupy byly zvoleny v souladu s cílem práce. Metodou analytickou, která byla užitá primárně, došla k podrobnému prozkoumání předmětných oblastí institutu výživného k dětem. Protože mnoho pojmů v této oblasti je nejednoznačných, analýzou jiných obdobných institutů došla autorka k možné spojitosti a odhalila možné vazby. K analýze nejednoznačných pojmů bylo využito interpretačních metod, kdy se jako velmi užitečnou metodou pro výklad pojmů projevil teleologický výklad.³²⁴

V práci je dále provedena rozsáhlá analýza soudní judikatury v této oblasti. S ohledem na výskyt neurčitých právních pojmů mezi ustanoveními o výživném jsou soudní rozhodnutí významným zdrojem poznatků, čemuž odpovídá míra pozornosti věnovaná právě soudní judikatuře. Po analytické metodě byla provedena také následná syntéza a dedukce.

Na některých místech práce byla provedena komparace s právní úpravou dalších zemí. Česká právní úprava byla porovnána s úpravou německou, polskou, a slovenskou. Výběr slovenské právní úpravy byl dán společnou historií obou zemí, kdy tyto měly dlouhou dobu shodné právní úpravy, a bylo proto vhodné v některých místech práce porovnat zásadní rozdíly současných právních úprav, konkrétně například v oblasti úročení výživného. Německá právní úprava byla vybrána s ohledem na podobnost české a německé právní úpravy před obdobím komunismu v České republice, když rekonstrukce soukromého práva byla

³²⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva, úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 152.

celkově inspirována právě německou právní úpravou. Mimo to byla v některých částech práce komparována právní úprava rakouská, francouzská a britská.

Komparace s právní úpravou jiných zemí byla provedena nejen za účelem poskytnutí srovnávacího hlediska, ale také jako zdroj úvah *de lege ferenda*.

Vzhledem k proměnlivosti chápání pozic členů v rodině v jednotlivých etapách existence českého práva byla provedena analýza právních předpisů dřívějších, čímž bylo získáno *comparandum* pro posouzení vývoje právní úpravy a pro zhodnocení proměnlivosti ustanovení o výživném. Vědeckou metodou užitou za tímto účelem byla komparace historická.

Institut vyživovací povinnosti byl podroben kritickému pohledu, který pojmenoval jejich rizika a možné nechtěné účinky. Při tomto zhodnocení byla užitá metoda analytická a syntetická.

Systematika a obsah práce

Práce je systematicky členěna do deseti kapitol, které jsou dále rozděleny na podkapitoly. Jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují, kdy první část práce tvoří zejména problematika spojená s existencí vyživovací povinnosti k dětem, a ke konci práce pak jednotlivé kapitoly řeší specifické otázky vyživovací povinnosti.

Ve své první kapitole je práce zaměřena na historický vývoj vyživovací povinnosti rodičů k dětem, neboť pomocí historické komparace můžeme nalézt kořeny současné právní úpravy a sledovat její rozvoj v průběhu let a mnohých společenských změn. Historická komparace pomohla osvětlit důvody právní úpravy, jak ji známe dnes a objasnit příčiny existence některých institutů.

Na historický úvod navazují další dvě kapitoly, které objasňují stěžejní pojmy této práce – vyživovací povinnost rodičů k dětem a výživné. Bez hlubší znalosti těchto pojmů není možné kvalitně zpracovat problematiku této práce.

Další kapitola se zabývá osobami, které jsou z vyživovací povinnosti k dětem povinné, zpravidla se bude jednat o rodiče, čímž se tato práce zabývá primárně. S některými ustanoveními nového občanského zákoníku se však začaly objevovat otázky, zda může mít vyživovací povinnost k dítěti také jeho sourozenec.³²⁵ V rámci této kapitoly se problematikou vyživovací povinnosti sourozenců autorka práce zabývá hlouběji, a klade si za cíl zjistit, zda existují mezi sourozenci taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost.

Ačkoli sourozenec není uvedený ve výčtu osob povinných z vyživovací povinnosti v ustanovení § 910 OZ, systematicky je možné, aby vyživovací povinnost byla upravena také na jiném místě OZ, neboť § 900 OZ nevypočítává všechny druhy vyživovacích povinností. Systematika nicméně není jediným kritériem pro posouzení tohoto nároku. V rámci této kapitoly autorka došla k závěru, že sourozenec v daném případě není osoba povinná k vyživovací povinnosti, ale je povinná za určitých okolností strpět zásah do příjmů ze svého majetku či přímo do svého majetku. Osobou povinnou k vyživovací povinnosti je v tomto případě stále rodič, který však za zákonných podmínek může použít jako zdroj svých příjmů, ze kterých poskytuje vyživovanému dítěti výživné, příjmy z majetku anebo majetek jeho sourozence.

³²⁵ Např. ŠMÍD, Ondřej. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 993, dále KOTRADY, Pavel. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv, *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1570.

Mezi sourozenci tak neexistují taková práva a povinnosti, aby mohly představovat jejich vzájemnou vyživovací povinnost. S přihlédnutím k právním úpravám v sousedních státech však stojí za zvážení, zda by nebylo vhodné vyživovací povinnost mezi sourozenci zakotvit do našeho právního řádu *de lege ferenda*. Důvodem je zvýšená ochrana zájmu nezletilého dítěte. Umožňuje-li zásada solidarity v rodině existenci vyživovací povinnosti mezi vzdálenějšími předky a potomky, umožňuje pak také existenci vyživovací povinnosti mezi sourozenci, jejichž příbuzenský vztah je bližší než vztah vzdálenějších předků a potomků. Jako inspirace by mohla sloužit polská právní úprava. Vyživovací povinnost by měl až zletilý sourozenec za předpokladu, že tento zletilý sourozenec je nejen sám schopen se živit, ale zároveň jeho majetkové poměry, možnosti a schopnosti umožňují, aby platil výživné. Oprávněným by pak byl takový sourozenec, který není schopen sám se živit. V rámci tzv. konkurence vyživovacích povinností by pak vyživovací povinnost mezi sourozenci nastoupila až v situaci, kdy není ani jeden z rodičů schopný plnit svou vyživovací povinnost, a není ani možné, aby výživné poskytoval vzdálenější předek. Ačkoli se nedá říct, že by česká právní úprava nefungovala právě z důvodu absence vyživovací povinnosti mezi sourozenci, mám za to, že by mohla být přínosem pro velké množství rodin.

Mimo sourozenců se následně kapitola věnuje vyživovací povinnosti prarodičů k dětem, kde stěžejní výzkumnou otázkou je, zda je úmyslné neplnění vyživovací povinnosti rodičem ze subjektivních příčin důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem. V této části je potřeba vzít v potaz zejména účel ustanovení § 910 odst. 2 OZ, tj. zajistit potřebnou výživu dítěti, který je pro výklad stěžejní. Pokud by nebyla připuštěna aplikace § 910 odst. 2 OZ také na nemožnost plnění ze subjektivních důvodů, mohlo by dojít k situaci neslučitelné se zájmy dítěte, které by se ocitlo bez dostačujícího výživného. V důsledku toho nejen neplnění vyživovací povinnosti rodiče z objektivních důvodů (např. dlouhodobé závažné onemocnění), ale také ze subjektivních důvodů (např. prostá neochota rodiče) je důvodem pro vznik vyživovací povinnosti prarodičů k dětem. Uvedené je možné dovodit výkladem, a dle názoru autorky není této oblasti zapotřebí další úpravy zákona.

Následující dvě kapitoly se zabývají tím nejdůležitějším pro existenci vyživovací povinnosti k dětem, a tedy jejím vznikem a zánikem. Otázka, která má být touto částí práce zodpovězena je, zda jsou skutečnosti významné pro vznik a zánik vyživovací povinnosti k dětem jednoznačné, či zda v některých případech vznikají pochyby o existenci vyživovací povinnosti k dětem. Řada výkladových problémů byla odstraněna soudní judikaturou, která byla v této kapitole analyzována, a její závěry lze označit dle názoru autorky za správné.

Tato kapitola dále zvažuje situaci, kdy rodič není schopen výživné poskytovat a soud uloží povinnost platit výživné prarodiči. Dle názoru autorky v tento okamžik vyživovací povinnost rodičů nezaniká a existuje vedle vyživovací povinnosti prarodičů. Předpoklady existence vyživovací povinnosti totiž nadále trvají – rodinně právní vztah a neschopnost dítěte sám se živit. Majetkové poměry rodiče jsou kritériem sloužícím k určení výše výživného, nikoli předpokladem existence vyživovací povinnosti. Pokud tak rodič nemá majetkové poměry k poskytování výživného, jeho vyživovací povinnost bez dalšího nezaniká. Nejasnosti související s existencí s existencí vyživovací povinnosti tak lze ve všech analyzovaných případech odstranit výkladem.

Další část práce se věnuje samotnému rozsahu vyživovací povinnosti, a tedy všem kritériím pro určení výše výživného. Tato práce nemá za cíl zjišťovat, zda je tzv. objektivizace výživného vhodnější metodou pro určení výše výživného, neboť rozsah tohoto tématu by vystačil na samostatnou vědeckou práci. Druhy metod pro určení rozsahu výživného jsou zde tedy pouze nastíněny, a pozornost je věnována především určení rozsahu výživného dle účinné právní úpravy. Autorka se v této části práce zaměřila na to, zda by se při určení výše výživného mělo přihlížet vždy k osobní péči o dítě, a v jaké míře výši výživného mohou ovlivnit dárky poskytované rodičem dítěti. V rámci odůvodněných potřeb dítěte je pak zkoumáno, zda jsou tyto stejné před rozvodem/rozchodem rodičů, jako po rozvodu/rozchodu rodičů. Autorka se dále zabývala otázkou, zda může vazba či výkon rozhodnutí rodiče povinného z výživného k dítěti ovlivnit rozsah tohoto výživného a zda potencialita příjmů rodiče znamená povinnost tohoto rodiče dosáhnout za každou cenu co nejvyššího možného příjmu. Pokud jde o způsob určení výše výživného, práce se zabývá také otázkou vhodnosti zavedení maximální či minimální výše výživného.

Jak u dáreků dítěti, tak u kapesného, je vždy nutné zkoumat především úmysl rodiče. Pokud půjde o finanční dárek, který byl poskytnut buď přímo zletilému dítěti, anebo rodiči, který má v péči nezletilé dítě, bude k němu soud při stanovení výše vyživovací povinnosti zpětně přihlížet vždy, neprojeví-li rodič navenek úmysl tuto částku dát dítěti z jiného důvodu (dárek k narozeninám). V případě naturálního plnění a finančního plnění poskytnutého k rukám nezletilého dítěte (kapesné) pak k takovému daru soud přihlédnou pouze, pokud nepůjde o nahodilé plnění a bude se jednat o věc spadající do kategorie odůvodněných potřeb dítěte.

Pokud jde dále o problematiku vlivu osobní péče o dítě na výši vyživovací povinnosti, pak zde autorka poukazuje na dřívější judikaturu. Ta uvádí, že při stanovení výše výživného se ke krátkodobému pobytu dítěte u nepečujícího rodiče nepřihlíží. Problém však může být

výklad pojmu krátkodobý pobyt. V situaci, kdy je styk nepečujícího rodiče s dítětem stanoven tak široce, že se svým rozsahem blíží střídavé péči, tzn. např. 35-40% dní, se již dle názoru autorky nejedná o krátkodobý pobyt, a tento styk by měl mít vliv na výši výživného. Pro tyto účely se jako vhodné jeví přijmout anglický model, dle kterého soud sníží výživné v závislosti na počtu dní v roce, které stráví dítě u nepečujícího rodiče. Takto nastavená kritéria nemohou vzbuzovat pochybnosti a často zbytečné návrhy rodičů soudu na snížení výživného. Uvedený způsob určení výše vyživovací povinnosti by obstál také v české právní úpravě. Konkrétní výše výživného by byla vždy stanovena individuálně dle posouzení jednotlivých kritérií na straně dítěte a rodičů, a tato konečná výše by pak mohla být ponížena dle výše uvedeného v závislosti na míře osobní péče nepečujícího rodiče. Pro sjednocení rozhodování soudů v této oblasti by nebylo ani nutné zakotvit výše uvedené v zákonné podobě, ale stačilo by např. vytvoření stejného či obdobného systému Ministerstvem spravedlnosti ČR jako pomocné doporučující tabulky, stejně jako tomu bylo u pomocných doporučujících tabulek pro stanovení výše výživného. Tato uvedená okolnost mající vliv na určení výše výživného tak není zcela jednoznačná, a bylo by vhodné provést nastíněnou úpravu. V této části tak výzkum nepotvrdil stanovenou dílčí hypotézu, dle které jsou všechny okolnosti ovlivňující výši výživného dány zákonem jasně a určitě.

Autorka se dále zabývala otázkou, zda může vazba či výkon rozhodnutí rodiče povinného z výživného k dítěti ovlivnit rozsah tohoto výživného. Zde bude dle názoru autorky záviset na tom, zda byl trestný čin spáchaný úmyslně, či z nedbalosti. V případě úmyslného trestného činu se totiž rodič svým jednáním dobrovolně vzdává objektivní možnosti dosahovat vyššího příjmu. Proto by měl soud ponechat výši výživného stejnou jako před nástupem do vězení. V případě nedbalostního trestného činu by pak měl soud již přihlídnout k nemožnosti rodiče dříve stanovenou výši výživného plnit.

Problematický bývá dále výklad tzv. potenciality příjmů. Ta dle názoru autorky neznamená povinnost rodiče dosáhnout svou výdělečnou činností co nejvyššího možného příjmu za každou cenu. Zejména nelze po rodiči požadovat, aby pracoval přesčas, případně aby si našel druhou práci. V opačném případě by mělo výživné šikanózní charakter, což není jeho účelem.

Protože vyživovací povinnost rodičů k dětem je pouze jedním typem povinností a práv rodičů vůči dítěti, zabývá se další kapitola otázkou, zda se tyto povinnosti a práva navzájem ovlivňují, či zda jsou naprosto oddělenými kategoriemi. V rámci kapitoly je podrobně rozebrán nález Ústavního soudu, který v podstatě stanovil možnou maximální hranici výše výživného, určenou právem rodiče na výchovu dítěte, které je součástí rodičovské

odpovědnosti. Autorka se s tímto závěrem ztotožňuje, nicméně poukazuje na vznikající nerovnost mezi nezletilým dítětem a zletilým dítětem, když ke zletilému dítěti rodič již nemá rodičovskou odpovědnost a výše vyživovací povinnosti ke zletilému dítěti je pak bez limitu. Tímto způsobem tak rodičovská odpovědnost ovlivňuje vyživovací povinnost rodiče, a v této kapitole je vyvrácena dílčí hypotéza, která byla předmětem výzkumu.

Neméně důležitou částí práce je ta, která se zabývá samotným placením výživného. Autorka práce se pokusí objasnit pojem splatnosti výživného měsíčně předem, který je dle jejího názoru vykládán v odborné literatuře i mezi laiky různými způsoby, a je tedy otázkou, zda je jednoznačný. Dle názoru autorky je pojem nutné vyložit především v souladu s účelem celého institutu. Zákodárce se takto snaží zajistit, aby dítě mělo uhrazeno náklady na odůvodněné potřeby od prvního dne v měsíci, za nějž je výživné placeno. Výklad, který se objevuje v judikatuře a v literatuře, kdy úhrada výživného postačí do 15. dne v měsíci, za nějž je placeno, tomuto odporuje. V souladu s účelem výživného nelze dojít k jinému závěru než že posledním dnem, kdy lze výživné „měsíčně předem“ uhradit, je poslední den v měsíci, jenž předchází měsíc, za nějž má být výživné placeno. Autorka má za to, že tento závěr je dosažitelný provedeným vědeckým výkladem pojmu, a není zapotřebí zákonnou úpravu v této oblasti jakkoli upravovat. Dílčí teze, že pojem „měsíčně předem“ nelze v souvislosti s placením výživného jednoznačným způsobem vyložit, se provedeným výkladem nepotvrdila.

Dále kapitola zhodnotí a rozebere možnost jednorázové úhrady výživného k dítěti, a možnost jednorázového příspěvku nad rámec měsíčního výživného na ojedinělé a nečekané náklady dítěte a odpoví na otázku, zda jsou tyto způsoby úhrady výživného možné. Autorka upozorňuje na změnu právní úpravy, kdy nyní je dle jejího názoru navzdory předchozí judikatuře možné požadovat také příspěvek na jednorázové a výjimečné potřeby dítěte. Naopak jednorázová úhrada výživného, tzn. situace, kdy by se povinný zprostil své povinnosti platit výživné jednorázovou úhradou nějaké částky, možná není, a to ačkoli se nyní může oprávněný s povinným dohodnout na jiném způsobu placení než v pravidelných, opakujících se dávkách. K tomuto závěru došla autorka zejména z toho důvodu, že dopředu nelze říct, kdy rodiči skončí vyživovací povinnost k dítěti, a nelze tedy přesně dojít ke konečné částce, která by jednorázovou úhradou výživného představovala. Pokud bychom připustili možnost tzv. odbytného v případě vyživovací povinnosti k dítěti, mohlo by se jednat o způsob, jak se rodič může vyhnout zákonným kritériím pro určení výše vyživovací povinnosti, neboť odbytné nereflexuje následnou změnu poměrů na straně dítěte ani rodiče.

Nedávná novela občanského zákoníku se dotkla také ustanovení o výživném k dětem, konkrétně dlouho diskutované problematiky úročení výživného. Vzhledem k odlišnému stanovisku Nejvyššího soudu ČR a zákonodárce na úročení výživného si toto téma zasloužilo samostatnou kapitolu, ve které se autorka pokusí po analýze kladů a záporů úročení výživného odpovědět na otázku, zda je vhodné dlužné výživné úročit, a zda je právní úprava úročení výživného bez dalšího optimální a jednoznačná. V této kapitole autorka došla k závěru, že úročení výživného je vhodným nástrojem pro motivaci i sankci povinného rodiče a dílčí hypotéza byla v této části potvrzena. Nedostatkem úpravy úročení výživného je pak především to, že nelze žádat zaplacení úroků z prodlení současně s výkonem rozhodnutí o výživném, aniž by byla povinnost zaplatit úroky z prodlení určena vykonatelným rozhodnutím, což se jeví jako nepraktické. K uplatnění úroku z prodlení z dlužného výživného je nicméně zapotřebí právní titul v podobě soudního rozhodnutí o povinnosti platit výživné, anebo dohody oprávněného dítěte s povinným rodičem. V ostatních případech nebyla výše výživného přesně určena, a nelze tedy ani požadovat zaplacení úroků z prodlení z dlužného výživného.

Protože s placením výživného souvisí i takzvané náhradní výživné, a poměrně nedávno se objevilo několik návrhů zákonodárce na opětovné zavedení tohoto institutu³²⁶, věnuje se autorka v další kapitole otázce, zda se jedná o krok správným směrem. Tato otázka do určité míry souvisí s politikou a možnostmi státního rozpočtu. Tomuto nicméně není ponechán v této práci prostor, neboť jejím stěžejním cílem je právní úprava v oblasti rodinného práva, nikoli veřejné právo. Za významnou otázku, kterou je v souvislosti s náhradním výživným potřeba vyřešit, je dle názoru autorky kolize náhradního výživného a vyživovací povinnosti ostatních příbuzných, kterou neřeší ani jeden z navrhovaných zákonů. Jak je blíže rozvedeno v kapitole osoby povinné k vyživovací povinnosti, pokud nemůže rodič plnit svou vyživovací povinnost k dítěti, nastupuje vyživovací povinnost ostatních příbuzných, zpravidla prarodičů. Autorka má za to, že souběh náhradního výživného a vyživovací povinnosti prarodiče není v souladu s účelem institutu náhradního výživného, který by měl nastoupit až v krajních případech. Proto by vznik nároku na náhradní výživné měl být také podmíněn tím, že není možné výživu dítěti zajistit jinou oprávněnou osobou. Tuto skutečnost nicméně neřeší žádný ze současných návrhů zákonů o náhradním výživném. Současné návrhy tedy nejsou zcela

³²⁶ Např. návrh zákona o náhradním výživném, rozeslán poslancům 14. 2. 2001 jako sněmovní tisk č. 848/0. 3. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, od roku 1998 do roku 2002, Návrh zákona o náhradním výživném, rozeslán poslancům 8. 3. 2005 jako sněmovní tisk č. 964/5. 4. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, od roku 2002 do roku 2006.

určitě dopracované, a tak jak jsou, by dle názoru autorky být přijaty neměly. Tímto závěrem autorka potvrdila dílčí hypotézu práce.

Odpověďmi na dílčí otázky této práce autorka také odpovídá také na stěžejní otázku této práce. Ačkoli právní úprava obsahuje mnoho nejasných právních pojmů, jejich výkladem lze tyto nejasnosti překlenout. Naopak často tyto otevřené pojmy umožňují jejich aplikaci na nejrůznější situace a zaručují tak individuální určení výše výživného. Současná právní úprava výživného k dětem tak dle názoru autorky poskytuje efektivní ochranu zájmů dítěte v této oblasti. Není tomu tak nicméně v důsledku nedávné rekodifikace soukromého práva, která přinesla jen minimální změny. Avšak ty, které se v nové úpravě výživného objevily, jsou změny k lepšímu, a posílily efektivitu právní úpravy.

Hypotéza, formulovaná v úvodu práce, že právní úprava výživného k dětem, ačkoli obsahuje mnoho nejednoznačných a nedořešených míst, nepotřebuje výraznější úpravy, a k účinné ochraně práv dítěte ob stojí za současného stavu, byla výsledky vědeckého výzkumu převážně potvrzena. Avšak i přes to, že právní úprava je dostačující, je možné ji doplnit o některý z dostupných institutů, o nichž tato práce pojednává, a které by vedly k zefektivnění ochrany dítěte. Příkladem je pak zejména vyživovací povinnost mezi sourozenci, případně i náhradní výživné. Jak bylo v kapitole věnující se určení výše výživného uvedeno, Za vhodné pro úpravu *de lege ferenda* považuje autorka také za účelem sjednocení rozhodovací praxe soudů stanovit konkrétní způsob míry ovlivnění výše výživného osobní péče o dítě nepečujícími rodičem.

Součástí práce je dále seznam zkratk, seznam literatury použité při tvorbě této práce, anotace a klíčová slova v českém i anglickém jazyce.

Zhodnocení dosavadního zpracování tématu, charakteristika a zhodnocení použitých zdrojů, zhodnocení výsledku pro vědní obor nebo praxi

Zvolené téma je natolik významné, že si zaslouží komplexní zpracování obsažené v předkládané práci. Dané problematice se po rekodifikaci soukromého práva věnuje několik publikací, zejména komentářová literatura a na dané téma lze nalézt adekvátní množství odborné literatury. Z nejvýznamnějších, které byly také zdrojem této práce, lze uvést např. publikace profesorek Milany Hrušákové a Zdeňky Králíčkové, přičemž Zdeňka Králíčková se výživnému poměrně podrobně věnuje v komentáři *Občanský zákoník II, Rodinné právo (§655-975)*, nakladatelství C.H.Beck. Dále nelze nezmínit komentář Filipa Melzera, Petra Téglu, a kolektivu, *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV/2. § 655-975*, nakladatelství Leges, kde je autorem části věnující se vyživovací povinnosti k dětem Pavel Kotrady a Jiří Grygar. Z novějších publikací lze uvést komentář Jana Petrova, Michala Výtiska, Vladimíra Berana a kolektivu, *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017., kde části k dané problematice zpracovala Hana Nová, a i přes jeho stručnost v něm můžeme nalézt spoustu zajímavých názorů. S ohledem na konzistentní právní úpravu vyživovací povinnosti k dětem mohly být jako zdroj této práce užity také komentáře a monografie vztahující se k právní úpravě výživného v ZOR.

Přesto, že především komentářovou literaturu lze hodnotit jako velmi kvalitní, ani ta se nezabývá řadou otázek. Tyto jsou mimo jiné předmětem této práce, např. otázka vyživovací povinnosti sourozenců ke svým nezletilým sourozencům, případně vliv rodičovské odpovědnosti na rozsah výživného. Některé problematické okruhy mají potom ze strany odborné veřejnosti různé názory a v odborné literatuře jsou řešeny různými způsoby. Protože se jedná o poměrně čerstvé publikace, nebylo s názory v nich uvedenými v odborných diskuzích příliš pracováno a zaslouží si svou pozornost v této práci. Předkládaná práce se u těchto soustředí na klady a zápory jednotlivých variant, a pokouší se zvolit názor publikovaný odbornou literaturou co nejvhodnější, např. pokud jde o úročení výživného. V některých případech jsou publikovány názory, se kterými autorka zcela nesouhlasí, a s těmito se v práci vypořádává a svůj názor podpořený vhodnými argumenty v práci prezentuje, např. pokud jde o problematiku splatnosti výživného.

Předkládaná disertační práce je inspirována mimo jiné na zvýšenou pozorností odborné veřejnosti v této oblasti, již vzbudila např. problematika úročení výživného, či neustálé návrhy zákonů, jejichž předmětem je náhradní výživné. Z uvedených důvodů má autorka za to, že

téma předkládané práce je vhodné ke zpracování i přes to, že se nejedná o téma literaturou opomíjené.

Daná práce je výsledkem dlouhodobého vědeckého výzkumu autorky v této oblasti,³²⁷ a autorka doufá, že bude přínosem pro právní teorii i praxi.

³²⁷ Autorka své dílčí vědecké závěry publikovala následovně: DEMJANOVÁ, Radka. Zákonná ochrana dítěte ve spojitosti s vyživovací povinností. In ČIČKÁNOVÁ, Daniela, HAPČOVÁ, Ivana, MIČÁTEK, Vladislav (ed.). *Bratislavské právnické fórum 2015*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 77-80.; DEMJANOVÁ, Radka. Institut náhradního výživného. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (ed.). *Kontroverzní názory v právu*. Praha: Leges, 2015, s. 211-217.; DEMJANOVÁ, Radka. Vybrané instituty obrany při neplnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, roč. 10, č. 3, s. 159-166.; DEMJANOVÁ, Radka. Výkon rodičovské odpovědnosti po ukončení soužití rodičů. In VOJČÍK, Peter, FILIČKO, Vladimír, KOROMHÁZ, Peter (ed.). *Košické dni súkromného práva I*. Košice: Univerzita Palva Jozefa Šafárika v Košiciach, 2016, s. 526-535.; DEMJANOVÁ, Radka. The application of general provisions on obligations to maintenance obligations. In PINIOR, Piotr, ZABA, Mateusz (ed.). *Evolution of private law, new approach*. Katowice: Uniwersytet Slaski w Katowicach, 2016, s. 171-176.; DEMJANOVÁ, Radka., JORDÁNOVÁ, Jitka. Postavení rodiče při změně místa bydliště dítěte druhým rodičem. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, roč. 11, č. 3, s. 233-239.; VACOVÁ Radka. Jednorázová úhrada výživného pro dítě. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 7-8, 60-61; VACOVÁ, Radka. Problematika placení výživného-splatnost výživného dětem. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 6, s. 34-36.; VACOVÁ, Radka. K nálezů ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, spis. Zn. Iv. Ús 650/15. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, roč. 12, č. 3, s. 163-170; VACOVÁ, Radka, KUTNAROVÁ, Karolína. Vymáhání rozhodnutí v rodinněprávních věcech. *Vymožitelnost práva v kontexte vývoja spoločnosti - právne, historické a politologické východiská a problémy aplikačnej praxe*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 75-87; VACOVÁ, Radka. Možnosti vymožení plnění vyživovací povinnosti. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, č. 2, s. 163-172.; Šmíd, Ondřej, Vacová, Radka. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, 284 s.

Abstract

The author in her work „The maintenance of child“ is looking into a very actual issue which is now in the general public and professional circles very discussed. In this thesis, attention is paid to the substantive aspects of the issue. Based on the established limits to the scope of this paper, the author does not address all the issues related to maintenance obligations of the ones involved, but especially the creation and termination of parental maintenance obligations for children and each of the criteria that determine the amount of maintenance obligations.

The paper deals with the individual parts by the institutes with regard to the treatment of *de lege lata* that interpretation is supplemented by comparison with the regulation contained in the previous legislation.

While analysing it is imperative to take into account consideration and the case law. Given that the amendment of the regulation on maintenance obligations is not possible to appeal to the Supreme Court, the case law developed in the field of activity rather lower courts, which makes it less accessible.

The aim of this work is to analyse problem areas of domestic legislation. For comparison, in some parts of this study is as a source of inspiration for possible solutions mentioned legislation in the UK, Germany, Poland, Slovakia and France.

The introduction explains the basics of institute of maintenance obligations. Chapter two focuses on the content of the concept of maintenance. In the third chapter, the author defines all possible persons liable for the maintenance obligation to children. The other two chapters of the work deal more closely with the circumstances of the creation and termination of the maintenance obligation to children. In the sixth chapter, the criteria for determining the scope of the maintenance obligation is left. Equally important is the influence of parental responsibility on the maintenance obligation, which is dismantled in chapter seven, and the issue of maintenance payments in chapter eighth. The last chapter of the thesis relates to the institute of substitute maintenance..

The author concludes that some areas of law related to maintenance obligations have their gaps that are not addressed in new Civil Code (Act. No. 89/2012 Coll.) and would need to be somehow adjusted.